

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**REVIDIRANJE KREDITNEGA TVEGANJA
BANK V SLOVENIJI**

Ljubljana, september 2004

NATAŠA LAURE

IZJAVA

Študentka Nataša Laure izjavljam, da sem avtorica tega magistrskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom prof. dr. Marka HOČEVARJA in skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 20. septembra 2004

Podpis: Nataša Laure

KAZALO

1. UVOD	1
1.1 OPREDELITEV PROBLEMA IN NAMEN MAGISTRSKEGA DELA	1
1.2 CILJ MAGISTRSKEGA DELA.....	3
1.3 METODE PROUČEVANJA IN ZASNOVA DELA	3
2. REVIDIRANJE POSLOVNIH BANK.....	4
2.1 OPREDELITEV POSLOVNE BANKE.....	4
2.2 VRSTE NADZIRANJ POSLOVNIH BANK IN RAZMERJA MED NJIMI.....	6
2.2.1 Potreba po nadziranju poslovnih bank	6
2.2.2 Vrste revidiranj	8
2.2.3 Nadzor Banke Slovenije	11
2.2.4 Vloga zunanjega revizorja banke	14
2.2.5 Razmerje med nadzornikom bank in zunanjim revizorjem.....	14
2.2.6 Notranja revizija v banki	15
2.2.7 Razmerje med notranjim revizorjem in zunanjim revizorjem.....	17
2.3 POTEK REVIDIRANJA	18
2.4 OPREDELJEVANJE DOLOČB O REVIZIJSKEM POSLU	19
2.5 NAČRTOVANJE REVIZIJE	20
2.5.1 Spoznavanje naročnika	21
2.5.2 Pripravljanje splošnega revizijskega načrta.....	23
3. KREDITNO TVEGANJE V BANKAH	29
3.1 VRSTE TVEGANJ BANČNEGA POSLOVANJA	29
3.2 OPREDELITEV KREDITNEGA TVEGANJA.....	31
3.3 VRSTE KREDITOV IN DEJAVNIKI KREDITNEGA TVEGANJA	33
3.4 MERJENJE KREDITNEGA TVEGANJA	33
3.4.1 Kreditno tveganje posameznega dolžnika oziroma kredita.....	34
3.4.2 Kreditno tveganje portfelja banke	35
3.5 RAZVRŠČANJE BANČNIH TERJATEV OZIROMA DOLOČANJE BONITETNE SKUPINE ZA POSAMEZNEGA DOLŽNIKA ALI TERJATEV	35
3.5.1 Ocenjevanje kreditnega tveganja za kredite na drobno	38
3.5.2 Ocenjevanje kreditnega tveganja za kredite na veliko	38
3.6 TEMELJNA NAČELA KREDITNEGA TVEGANJA.....	41
3.7 UPRAVLJANJE KREDITNEGA TVEGANJA.....	43
3.8 PROCES ODOBRAVANJA KREDITOV, DOKUMENTIRANJE IN POSTOPKI IZTERJAVE	44
3.9 SPREMLJANJE IN NADZOR KREDITNEGA PORTFELJA	46
3.10 REGULATIVA NA PODROČJU UPRAVLJANJA IN OBVLADOVANJA KREDITNEGA TVEGANJA.....	47
3.11 OBLIKOVANJE POSEBNIH REZERVACIJ, IZKLUČEVANJE PRIHODKOV IN KAPITALSKA USTREZNOST	48

3.11.1	Oblikovanje posebnih rezervacij	49
3.11.2	Izključevanje prihodkov	50
3.11.3	Kapitalska ustreznost.....	50
3.12	PROBLEMATIKA KREDITNEGA TVEGANJA V SLOVENSKI PRAKSI	51
3.12.1	Zgodovina spremljave kreditnih tveganj v Sloveniji	51
3.12.2	Priprave na Basel II in direktive Evropske unije.....	52
3.12.3	Poslovanje bank v letu 2003.....	53
3.12.4	Primeri bank in hranilno kreditnih služb, ki so se znašle v težavah zaradi slabega obvladovanja kreditnega tveganja	58
3.12.5	Problematika oblikovanja rezervacij	60
4.	REVIDIRANJE KREDITNEGA TVEGANJA BANKE.....	61
4.1	SPOZNAVANJE S STRATEŠKO SITUACIJO V BANKI NA PODROČJU KREDITNEGA TVEGANJA.....	61
4.2	REVIZORJEVO SPOZNAVANJE S PROCESOM KREDITIRANJA V BANKI.....	61
4.3	SPOZNAVANJE Z NOTRANJIMI KONTROLAMI V PROCESU KREDITIRANJA	62
4.4	SPOZNAVANJE Z NOTRANJIMI KONTROLAMI RAČUNALNIŠKO PODPRTEGA POSOJILNEGA POSLOVANJA BANKE.....	63
4.5	REVIDIRANJE ODOBRAVANJA KREDITOV	65
4.6	REVIDIRANJE SPREMLJANJA KREDITOV.....	66
4.7	UPORABA ANALITIČNIH POSTOPKOV	68
4.8	PREIZKUŠANJE PODROBNOSTI PODATKOV PRI REVIDIRANJU RAZVRŠČANJA DOLŽNIKOV V BONITETNE RAZREDE IN PREGLED KREDITNIH MAP	69
4.9	OBVEZNA RAZKRITJA V LETNEM POROČILU NA PODROČJU KREDITNEGA TVEGANJA.....	72
4.9.1	Priporočila baselskega odbora glede razkritja podatkov v letnih poročilih bank...	74
4.10	REVIZORJEV DODATEK IN KREDITNO TVEGANJE.....	76
5.	KRITIČNA PREVERITEV AKTUALNE SITUACIJE NA PODROČJU REVIDIRANJA KREDITNEGA TVEGANJA BANK V SLOVENIJI.....	77
5.1.1	Preveritev aktualne situacije na področju kreditnega tveganja v Sloveniji.....	78
6.	SKLEP.....	81
	LITERATURA IN VIRI.....	84

SEZNAM TABEL

Tabela 1: Primerjava med revidiranjem računovodskih izkazov, revidiranjem skladnosti s predpisi in revidiranjem poslovanja.....	9
Tabela 2: Razvrščanje terjatev na osnovi objektivne in subjektivne ocene dolžnikove sposobnosti vračila pogodbenih obveznosti banke:.....	37
Tabela 3: Finančni kazalniki	40
Tabela 4: Glavne postavke izkaza poslovnega izida	54
Tabela 5: Glavne postavke bilance stanja bank.....	55
Tabela 6: Ročnost vlog in kreditov strankam, ki niso banke	56
Tabela 7: Razvrstitev bilančne in zunajbilančne aktive bank, oblikovani popravki in rezervacije.....	57
Tabela 8: Matrika sprejemljivega tveganja pri odkrivanju.....	70

SEZNAM SLIK

Slika 1: Cilji in področja bančne regulacije in nadzora.....	7
Slika 2: Primerjalna ponazoritev revidiranja glede povezanosti revizije z revidirancem	10
Slika 3: Prikaz stopenj revidiranja.....	19
Slika 4: Upravljanje s tveganji in priložnostmi v banki	29
Slika 5: Sestava bančnih prihodkov in odhodkov v letu 2003	54
Slika 6: Povprečna sestava bančnih virov sredstev in naložb v letu 2003	56
Slika 7: Struktura kreditnega portfelja vseh bank (v %)	58

1. UVOD

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA IN NAMEN MAGISTRSKEGA DELA

Banke so ene najpomembnejših institucij vsakega gospodarstva, ter so, kljub hitremu razvoju finančnih posrednikov, še vedno najpomembnejši vir zunanjega financiranja podjetij (Mishkin F.S., 1997, str. 198).

Osnovni cilj vodenja bank je povečanje vrednosti kapitala za njihove lastnike. Hkrati pa je, z željo po doseganju čim višjega dobička, vodstvo banke soočeno z vedno višjimi stroški prevzemanja višjega tveganja. Banke so v primerjavi z drugimi organizacijami izpostavljene nekaterim specifičnim tveganjem. Prevzemanje teh tveganj je sestavni del bančnega poslovanja in banke se mu ne morejo izogniti.

V zadnjem času narašča pomen obvladovanja tržnih in operativnih tveganj v bankah, kar je opaziti tudi pri razvoju Baselskih standardov. Vendar je po raziskavah Banke za mednarodne poravnave kreditno tveganje še vedno največjega pomena, saj naj bi kar 50-60% vseh bančnih problemov izhajalo iz tega naslova. Kreditnemu tveganju sledijo operativna tveganja (30-40%) in tržna tveganja z 10%. Vzročne zveze med nesolventnostjo banke in drugimi tveganji so šibkejše, kar pa ne pomeni, da so druga tveganja zanemarljiva (Krumberger M., 2000, str. 73).

Glavni vzrok za propad bank in pojav bančnih kriz je še vedno slaba praksa upravljanja s kreditnim tveganjem in slaba kvaliteta kreditov (Dobra bančna praksa v razkrivanju kreditnega tveganja, 2000, str. 10). Poslabšanje kvalitete kreditov je pogosto znak težav v banki. Glavni posledici, ki spremljata tveganje poslabšanja kreditnega portfelja, sta slabša likvidnost in zmanjšanje kapitala. Zato je preglednost na tem področju izrednega pomena za udeležence na trgu in celotno javnost.

Pomembno vlogo pri vzpostavljanju preglednosti bančnega poslovanja ima Baselski odbor, ki med drugim oblikuje tudi smernice dobre prakse upravljanja s kreditnim tveganjem v bankah. Njihova naloga je povečati tržno disciplino, stabilnost in učinkovitost trgov in obseg nadzora nad bankami.

Upravljanje s kreditnim tveganjem je bistvena sestavina skrbnega in varnega poslovanja banke. Skrbno upravljanje s kreditnim tveganjem vključuje preudarno upravljanje razmerja med tveganjem in donosom ter nadzor in znižanje kreditnega tveganja preko različnih vidikov, kot so kvaliteta, koncentracija, valuta, rok dospelosti, zavarovanje in vrsta kredita (Priporočila za upravljanje s kreditnim tveganjem v bankah, 1998, str.1).

Zaradi svojega pomena za gospodarstvo so banke tudi najbolj reguliran sektor gospodarstva. Regulacija bank povečuje transparentnost njihovega poslovanja, povečuje informiranost investitorjev in zagotavlja njihov ugled. Regulacija bank je nadalje potrebna zaradi dejstva, da njihova dejavnost temelji na zaupanju. Izguba zaupanja v eno banko povzroči tudi izgubo zaupanja v druge banke. V primeru propada ene banke se tako pojavijo negativne eksternalije, to je izguba zaupanja v druge banke oziroma finančne posrednike nasploh. Da bi se zagotovila preglednost in varnost bančnega poslovanja se zato v bankah opravlja več nadzora kot v drugih pravnih osebah. Gre predvsem za javni nadzor, ki ga v Sloveniji opravlja več institucij, med njimi je najpomembnejša Banka Slovenije. Pomembno vlogo pri nadzoru poslovanja bank pa imajo tudi revizijske družbe.

Banka Slovenije bankam predpiše najmanjši obseg, obliko in vsebino revizije in revizijskega poročila ter zahteva, da banke zagotovijo in v določenem roku pošljejo revizijsko poročilo o njihovem letnem obračunu in poslovanju (Anadolli S., 2002c, str. 2). Revizor opravi revizijo banke v skladu z zakoni in predpisi, mednarodnimi standardi revidiranja in slovenskimi računovodskimi standardi. V primeru, da se revizija opravlja za druge namene, predvsem za tuje uporabnike, mora revizor svoje delo ustrezno prilagoditi.

Baselski komite je priporočil, da bi bili bančni revizorji podrejeni statutarnim dolžnostim (toda ne popolnoma) za poročanje ustreznih informacij nadzornemu organu. To pomeni, da takoj, ko zaslučijo napake in ostale nepravilnosti v poslovnih knjigah oziroma v vseh finančnih zadevah, obvestijo ustrezne organe.

Odgovornost bančnih nadzornikov se v javnosti posebej izpostavlja kadar banke zaidejo v težave, ki pustijo zunanje posledice. Dogajanja v slovenskem bančnem sektorju danes sprožajo vrsto vprašanj o ustreznosti ureditve in prakse nadzora pri nas.

Najpogostejša napaka pri nas je nerealno oz. previsoko razvrščanje komitentov, in kot posledica tega pre nizko oblikovane rezervacije. Problem je tudi, da banke preveč pozornosti namenjajo zavarovanju, premalo pa boniteti komitenta oziroma njegovi sposobnosti rednega odplačevanja dolga v prihodnosti (Ilovar S., 1997, str. 5).

Namen magistrskega dela je osvetlitev revidiranja kreditnega tveganja v bankah ter kritična preveritev trenutne situacije na tem področju v Sloveniji. Pri zasnovi dela bom izhajala iz specifičnosti revidiranja računovodskih izkazov poslovnih bank. Nadalje bom opredelila kreditno tveganje v banki in načine upravljanja kreditnega tveganja. Podrobneje bom predstavila proces odobravanja, spremljanja in izterjave kreditov. Osrednjo pozornost bom namenila samemu revidiranju kreditnega tveganja v bankah. Področje bom proučila z opisom spoznavanja strateške situacije v banki na področju kreditnega tveganja, z opisom spoznavanja s procesom kreditiranja, s spoznavanjem notranjih kontrol na področju kreditiranja in z opisom preizkušanja podrobnosti podatkov.

1.2 CILJ MAGISTRSKEGA DELA

Teza magistrskega dela je, da sta tako kreditno tveganje v banki kakor tudi njegovo revidiranje in nadziranje, še vedno eno najbolj problematičnih področij poslovanja bank v Sloveniji. V magistrskem delu sem se osredotočila predvsem na zunanje revidiranje poslovanja bank v skladu s slovensko zakonodajo.

Cilj magistrskega dela je bil podrobneje proučiti problematiko revidiranja kreditnega tveganja bank in raziskati aktualno situacijo v Sloveniji. S pomočjo tega dela sem želela predstaviti pomembnejša in najbolj tvegana področja revidiranja kreditnega tveganja in spoznati metode revizijskega dela in revizijske postopke za zmanjševanje revizijskih tveganj pri delovanju, kontroliranju in odkrivanju ter metode za povečanje učinkovitosti in kakovostnega izvajanja revizije. Nadalje sem z intervjuji pooblaščenih revizorjev, ki so specializirani za področje ki je predmet tega magistrskega dela, raziskala trenutno situacijo in trenutno najbolj pereče probleme revizorjev bank v Sloveniji.

1.3 METODE PROUČEVANJA IN ZASNOVA DELA

Z vidika metode dela sem se pri pisanju magistrskega dela opirala predvsem na tujo in domačo strokovno literaturo s področja kreditnega tveganja bank in iz revizijske stroke. Temeljni okvir pri tem so mi predstavljali mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, mednarodni računovodski standardi in slovenski računovodski standardi. Pri obravnavi kreditnega tveganja bank pa so mi za izhodišče služili zakoni in predpisi ter priporočila Banke Slovenije, ki temeljijo na Baselskem sporazumu. Pomemben vir pa so mi predstavljale tudi strokovne publikacije, ki obravnavajo aktualno situacijo na področju, ki je predmet proučevanja.

Pri svojem delu sem uporabila pridobljeno znanje na podiplomskem študiju na Ekonomski fakulteti in izkušnje iz svojega dela na področju ocenjevanja kreditnih tveganj v banki ter izkušnje pri delu v revizijski družbi.

Magistrsko delo je razdeljeno v štiri poglavja. Prvo poglavje je namenjeno spoznavanju umestitve revidiranja poslovnih bank v celovit sistem njihovega nadziranja in specifičnostim področja revidiranja poslovnih bank glede na revidiranje drugih gospodarskih družb. Posebnosti revidiranja bank izhajajo iz posebne narave tveganj bančnega poslovanja, specifičnosti bančnih predpisov, iz velikega obsega in kompleksnosti bančnih transakcij in velike izpostavljenosti bank, ki lahko v razmeroma kratkem času povzročijo težave v banki, nenehnega razvoja novih bančnih produktov, ki jim zakonodaja ne more slediti, ukvarjanja s tako imenovanimi izvenbilančnimi posli, ki niso vedno prikazani v računovodskih izkazih in jih je težko odkriti, iz sofisticiranih informacijskih

sistemov, in iz ukvarjanja z velikimi vsotami denarja in s tem povezano izpostavljenostjo prevaram.

Drugo poglavje je namenjeno podrobnejši predstavitvi in opredelitvi kreditnega tveganja in načinom za njegovo upravljanje in obvladovanje. V tem poglavju so predstavljeni najpomembnejši dejavniki, ki vplivajo na izpostavljenost bank kreditnemu tveganju, ter načini za merjenje, spremljanje in upravljanje kreditnih tveganj. V tem poglavju sem se posvetila tudi predstavitvi slovenskega zakonodajnega okvira na področju upravljanja kreditnega tveganja bank.

Tretje poglavje je namenjeno sami reviziji kreditnega tveganja s podrobnejšo predstavitvijo posameznih revizijskih metod in postopkov na področju revidiranja kreditne funkcije banke. V tem poglavju sem prikazala kako se revizor spozna s strateško situacijo v banki in kako spozna proces kreditiranja. Predstavila sem revizijske postopke pri revidiranju odobravanja naložb in pri revidiranju spremljave kreditov. Nadalje sem predstavila pristop revizorjev k preizkušanju podrobnosti podatkov, predstavila obvezna razkritja in vsebino revizorjevega poročila s poudarkom na kreditnih tveganjih. Poglavje sem zaključila z opisom problematike kreditnega tveganja bank v slovenski praksi.

V četrtem poglavju sem teoretični del magistrskega dela nadgradila z intervjuji s pooblaščenimi revizorji, ki so se specializirali za revizijo bank in raziskala trenutno situacijo na področju revidiranja kreditnega tveganja in trenutno najbolj pereče probleme revizorjev bank v Sloveniji.

2. REVIDIRANJE POSLOVNIH BANK

2.1 OPREDELITEV POSLOVNE BANKE

Banka je finančni posrednik in posreduje med ponudniki in uporabniki finančnih sredstev. V nasprotju z nefinančnimi podjetji imajo finančna podjetja v bilanci med sredstvi relativno velike količine finančnih terjatev. Medtem, ko imajo proizvajalna podjetja med sredstvi pretežno zaloge, stroje in patente, imajo finančna podjetja med sredstvi dolžniške pogodbe svojih strank. Oboji pa financirajo svoja sredstva s kapitalom in dolgovi in med njimi na tem področju ni posebne razlike, razen da imajo finančna podjetja večji finančni vzvod (Greenbaum S.I., Thakot A.V., 1995, str. 49).

Banka je finančna institucija, ki jo zakonodaja neke države prizna kot banko. Običajno ima izključno pravico uporabljati naziv »banka« v svojem imenu. Poslovna banka je tista banka, katere primarna dejavnost je zbiranje vlog in dajanje kreditov za svoj račun (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001). V Sloveniji je z zakonom

o bančništvu banka opredeljena kot delniška družba, ki je pridobila dovoljenje Banke Slovenije za opravljanje bančnih storitev. Bančne storitve lahko opravljajo poleg bank tudi hranilnice in podružnice tujih bank, ki dobijo dovoljenje Banke Slovenije.

Praviloma poslovne banke ne ponujajo samo bančne storitve ampak tudi druge finančne storitve, kot so opravljanje plačilnega prometa, izdajanje garancij in drugih jamstev, izdajanje in sprejemanje menic, trgovanje s tujimi valutami, izpeljanimi finančnimi instrumenti, plemenitimi kovinami, factoring, finančni zakup in še celo vrsto drugih finančnih storitev. Tudi za opravljanje le-teh mora banka pri nas pridobiti dovoljenje Banke Slovenije.

V nadaljevanju navajam značilnosti bank, ki jih, predvsem z vidika revidiranja, ločijo od večine drugih podjetij (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001):

- ⇒ Shranjujejo in varujejo velike količine denarja in denarju enakovrednih sredstev, tudi gotovino in prenosne instrumente, ki jim je treba zagotoviti fizično varnost. Denarno poslovanje obsega tako hrambo denarja kot denarne transakcije. Ukvarjanje z velikimi vsotami denarja izpostavlja banke nezakonitim poslom in prevaram. Zaradi tega morajo biti banke pazljive pri oblikovanju formalnih postopkov poslovanja, dodeljevanju pooblastil in oblikovanju stroge ureditve notranjega kontroliranja.
- ⇒ Opravljajo ogromno različnih transakcij, ki so obsežne tako v smislu količine podatkov kot tudi vrednostno. Takšno poslovanje zahteva zapleteno ureditev računovodenja in notranjega kontroliranja ter obsežno uporabo računalniškega obravnavanja podatkov.
- ⇒ Ponavadi imajo veliko število poslovnih enot in oddelkov, ki so zemljepisno razpršeni. Takšna organizacijska shema zahteva decentralizacijo odgovornosti ter razpršeno računovodenje in nadziranje. To pa bankam povzroča težave pri vzdrževanju enotnih pravil poslovanja in enotnega računovodskega sistema, še posebej pa, če so podružnice v drugih državah.
- ⇒ Pogosto prevzemajo tudi velike finančne obveznosti, ki niso povezane z denarnimi transakcijami. Ti tako imenovani zabilančni posli pogosto niso povezani z računovodskimi knjižbami in je zato opustitev evidentiranja takšnih postavk težko odkriti.
- ⇒ Pogosto so banke regulirane s strani državnih organov in zakonodaja pomembno vpliva na splošno sprejeta računovodska načela in pravila revidiranja v bančništvu.

Specifičnosti revidiranja bank izvirajo predvsem iz (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001):

- posebne vrste tveganj povezanih s posli, ki jih opravljajo banke,
- obsega bančnih poslov in zaradi tega pomembne izpostavljenosti tveganjem, ki se lahko pojavijo v kratkih obdobjih,

- velike odvisnosti od računalniško podprtih sestavov za obdelovanje poslovnih dogodkov,
- vpliva predpisov v različnih sodnih ureditvah, v katerih poslujejo, ter
- nenehnega razvoja novih proizvodov in pravil v bančništvu, ki ni vedno usklajen z vzporednim razvojem računovodskih načel in pravil revidiranja.

2.2 VRSTE NADZIRANJ POSLOVNIH BANK IN RAZMERJA MED NJIMI

2.2.1 Potreba po nadziranju poslovnih bank

Nadziranje je upravljavska funkcija, in sicer presojanje pravilnosti načrtovanja, pripravljanja izvajanja in izvajanja s stališča tistih, ki odločajo, pa tudi odstranjevanje pri tem ugotovljenih nepravilnosti. Nadziranje je tudi informacijska funkcija, ki zagotavlja pravilnost podatkov in informacij; v tem smislu govorimo o računovodskem nadziranju. V okviru izvajalnega sestava pa je nadziranje sestavina vsake temeljne poslovne funkcije (Odar M., 2002).

Razlikovati je treba tri vrste nadziranja: kontroliranje, inšpeciranje in revidiranje (Odar M., 2002).

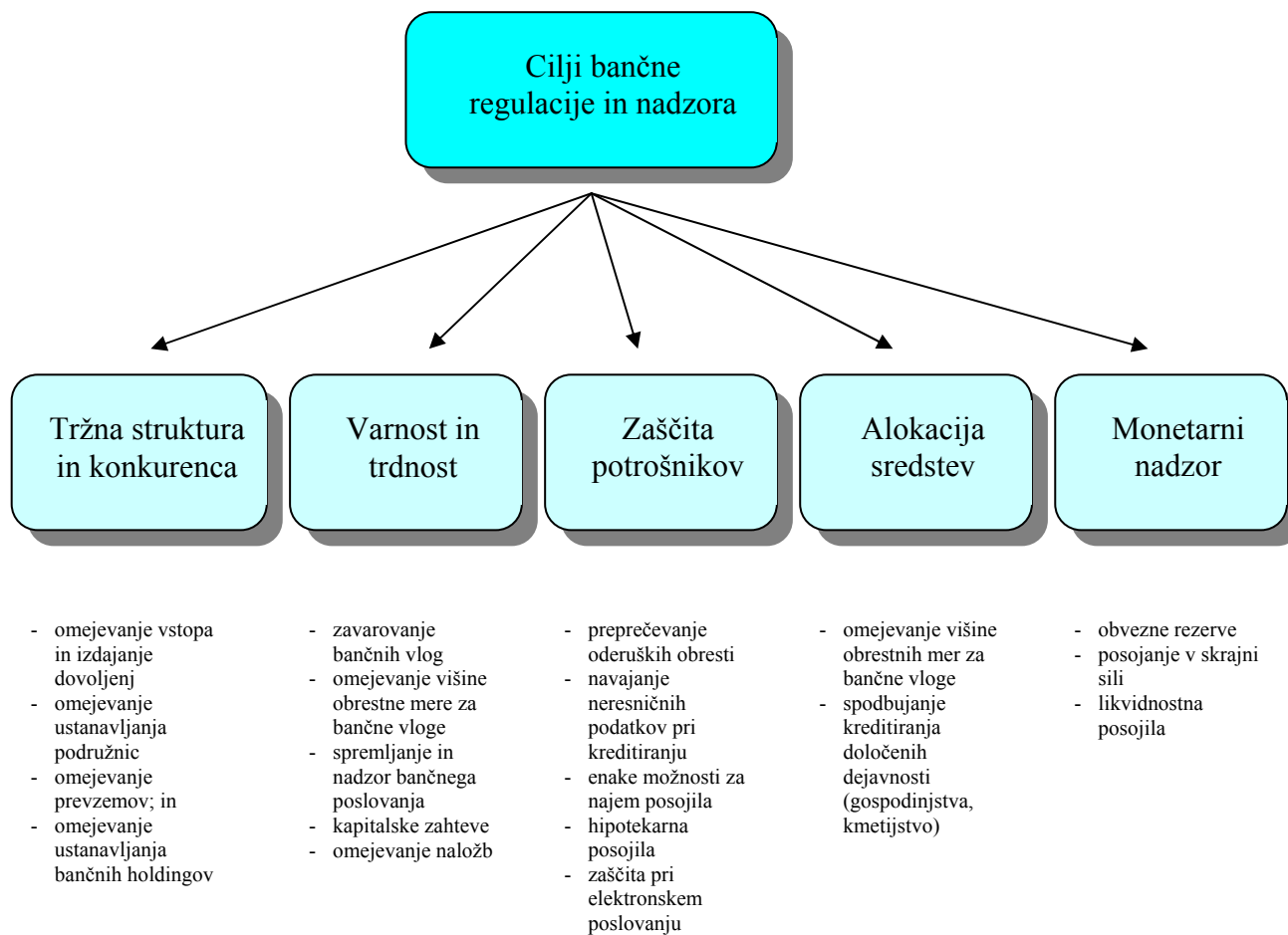
Kontroliranje je pretežno preprečevalno, na strokovnem ugotavljanju dejstev zasnovano vzporedno nadziranje, ki ga opravljajo v nadzirano delovanje organizacije vključeni organi, delujoči po načelu stalnosti.

Inšpeciranje je pretežno popravljalno, na strokovnem ugotavljanju dejstev zasnovano poznejše nadziranje, ki ga opravljajo organi, ki niso vključeni v nadzirano delovanje in ne deluje po načelu stalnosti.

Revidiranje je pretežno popravljalno, na izvedenskem obnavljanju zasnovano poznejše nadziranje, ki ga opravljajo organi, ki niso organizacijsko vključeni v nadzirano delovanje in ne delujejo po načelu stalnosti. Obsega oblikovanje in vrednotenje dokazov o trditvah v zvezi s predmetom nadziranja ter poročanje o ugotovitvah uporabnikom, ki jih takšne informacije zanimajo, da bi na tej podlagi lahko ustrezno ukrepali.

Nadzor nad bankami je potreben zaradi zaščite vlagateljev in zagotovitve stabilnosti bančnega sektorja. Cilji in področja nadzora, kot jih vidi Greenbaum, so prikazana na sliki 1.

Slika 1: Cilji in področja bančne regulacije in nadzora

Vir: Prirejeno po Greenbaum , Thakot , 1995, str. 502-540.

Z učinkovitim nadzorom se pospešuje varno in skrbno poslovanje bank. Da bi se zagotovila preglednost in varnost bančnega poslovanja se zato v bankah opravlja več nadzora kot v drugih pravnih osebah. Gre predvsem za javni nadzor, ki ga v Sloveniji opravlja več institucij, med njimi je najpomembnejša Banka Slovenije. Banka Slovenije je med drugim odgovorna tudi za nadzor hranilno kreditnih služb in za nadzor Slovenske izvozne družbe. Banke nadzira tudi Agencija za trg vrednostnih papirjev, ki poleg bank nadzira tudi poslovanje borzno posredniških družb, investicijskih skladov, vzajemnih pokojninskih skladov, družb za upravljanje investicijskih skladov in družb za upravljanje vzajemnih pokojninskih skladov. Nadalje nadzira banke tudi Agencija za zavarovalni nadzor, ki je zadolžena predvsem za nadzor zavarovalnic, Slovenskega zavarovalnega združenja, Slovenske izvozne družbe, Kapitalske družbe pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter zavarovalnih zastopnikov in posrednikov. Pomembno vlogo pri nadzoru poslovanja bank pa imajo tudi revizijske družbe.

Vloga centralnega finančnega posrednika ni edina pomembna funkcija poslovnih bank, temveč so poslovne banke pomembne, tudi ker centralna banka preko njih uresničuje svojo monetarno politiko. Centralna banka preko kontroliranja ponudbe denarja uresničuje svojo vlogo stabilizatorja ekonomskih aktivnosti. Poslovne banke igrajo pomembno vlogo tudi v plačilnem sistemu kot distributer denarja in kot ponudnik vlog na vpogled. Denar in depoziti so osnovno plačilno oziroma menjalno sredstvo in so glavna komponenta ponudbe denarja. Tako poslovne banke povezujejo centralno banko z milijoni majhnih uporabnikov denarja.

2.2.2 Vrste revidiranja

*Revidiranje*¹ je posebna zvrst nadziranja, nadziranje pa je presojanje pravilnosti in odpravljanje nepravilnosti (Odar M., 2002).

Revidiranje je širše opredeljeno kot »sistematični postopek nepristranskega pridobivanja in vrednotenja dokazov v zvezi z uradnimi trditvami o gospodarskem delovanju in dogodkih za ugotavljanje stopnje skladnosti ter uradnih trditev z uveljavljenimi sodili in poročanje o izsledkih zainteresiranim uporabnikom« (A Statement of Basic Auditing Concepts, 1973, str. 2).

V ožjem pomenu revidiranja ločimo tri vrste revidiranja (Taylor, Glazen, 1996, str. 34):

- ⇒ revidiranje računovodskih izkazov,
- ⇒ revidiranje skladnosti s predpisi, in
- ⇒ revidiranje poslovanja.

¹ Razlikovati je treba med revizijo in revidiranjem. Revidiranje je dejavnost (proces), revizija je nasprotno plod te dejavnosti, lahko pa tudi služba, ki se ukvarja z njo (Turk I., 1994, str. 3).

Tabela 1: Primerjava med revidiranjem računovodskih izkazov, revidiranjem skladnosti s predpisi in revidiranjem poslovanja

REVIDIRANJE RAČUNOVODSKIH IZKAZOV	REVIDIRANJE SKLADNOSTI S PREDPISI	REVIDIRANJE POSLOVANJA
Pregledovanje računovodskih izkazov	Preverjanje dejavnosti pravne osebe ali posameznika	Preverjanje delovanja celote organizacije ali samo posameznega dela
Kriteriji so splošno sprejeti računovodski standardi	Kriteriji so politike, zakoni, norme	Kriteriji so specifični cilji organizacije oziroma podjetja
Poročanje o resničnosti in poštenosti računovodskih izkazov, skladnih z računovodskimi standardi	Poročanje o skladnosti s predpisi	Poročanje o posameznih izboljšavah

Vir: Taylor, Glazen, 1996, str. 34.

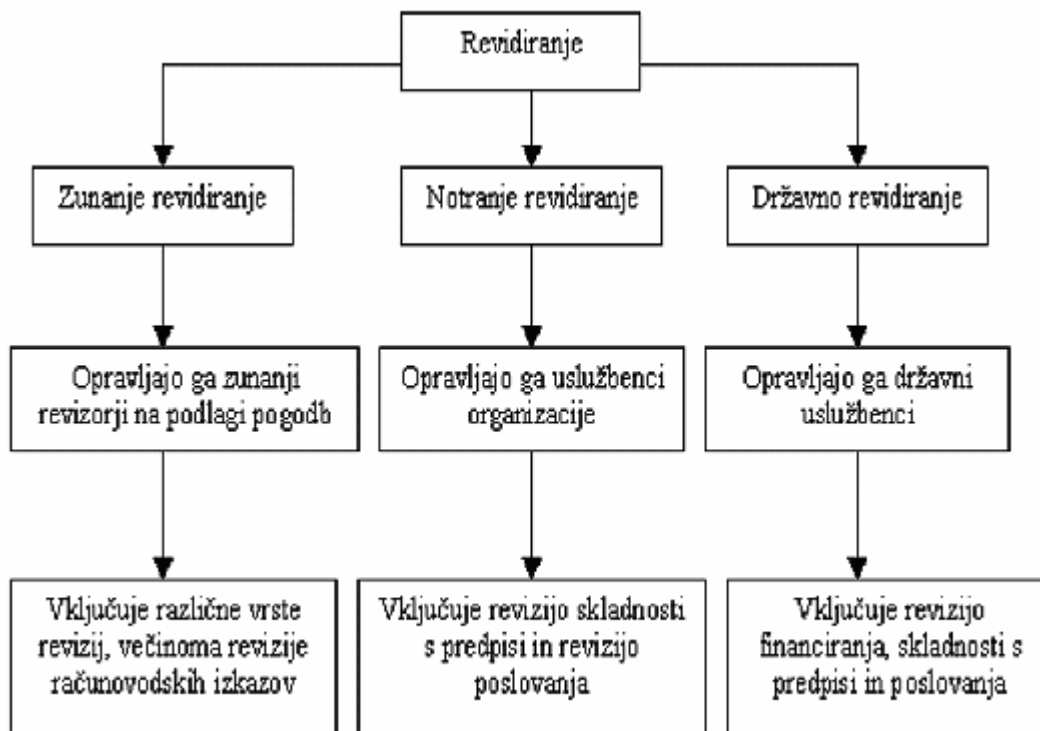
Revidiranje računovodskih izkazov je zbiranje dokazov o uradnih trditvah v računovodskih izkazih podjetja in uporabljanje le teh za preverjanje njihove skladnosti s splošno sprejetimi računovodskimi načeli (standardi) ali drugimi splošnimi temelji računovodstva (Taylor H. D. in Glezen G. W., 1996, str. 33).

Poleg revidiranja računovodskih izkazov poznamo še *revidiranje skladnosti s predpisi in revidiranje poslovanja*. Namen *revidiranja skladnosti s predpisi* je ugotavljanje, ali oseba ali podjetje upošteva usmeritve, zakone ali druge predpise. *Revidiranje poslovanja* pa sodi v širše pojmovanje revidiranja in predstavlja sistematično pregledovanje (dogovorjenega dela) delovanja organizacije glede na določene cilje, katerega nameni so oceniti dosežke, ugotoviti možnosti za izboljšave in razviti priporočila za izboljšave ali nadaljnje delovanje (Taylor H. D. in Glezen G. W., 1996, str. 34).

Revidiranje poslovanja je strokovno nadziranje kontroliranja poslovanja in nadziranje obravnavanja podatkov, kar naj bi zagotavljalo pravilnost oblikovanja računovodskih informacij o poslovanju (Turk I., 1994, str. 3).

Revidiranje lahko razvrstimo glede na povezanost posameznika ali skupine, ki opravlja revizijo, z gospodarsko družbo, v kateri se bo izvajala revizija. Tako ločimo zunanje, notranje in državno revidiranje (Taylor D.H., 1996, str. 38) (glej sliko 2).

Slika 2: Primerjalna ponazoritev revidiranja glede povezanosti revizije z revidirancem

Vir: Taylor D.H., Glenzen G.W., 1996, str. 38.

Državno revidiranje opravljajo državni uslužbenci, ki izvajajo revizijo financiranja, skladnosti s predpisi in poslovanja. **Zunanjo revidiranje** opravljajo zunanji revizorji na podlagi pogodb, ki jih sklenejo z naročnikom. Vključuje različne vrste revizij, večinoma pa revizije računovodskih izkazov. **Notranje revidiranje** pa vključuje revizijo skladnosti s predpisi in revizijo poslovanja, ki jo opravljajo zaposleni v organizaciji.

Z vidika nadziranja poslovne banke so zelo pomembne vse tri vrste revidiranja. V okviru državne revizije je pri nadziranju bank najpomembnejša centralna banka. Pri nas je to Banka Slovenije, ki sodeluje tudi z drugimi finančnimi nadzorniki, in sicer predvsem Agencijo za trg vrednostnih papirjev in Agencijo za zavarovalni nadzor. Novi trendi v bančništvu in razvoj bančnih skupin zahtevajo sodelovanje različnih nadzornih institucij. Bančni nadzor mora vključevati tudi nadzor bančnih skupin na konsolidirani osnovi.

Prav tako je v bankah zelo pomembna razvita notranje revizijska služba, ki opravlja notranji nadzor ter o svojih izsledkih sproti obvešča upravo. V Sloveniji je notranje revizijska služba v bankah obvezna, in sicer mora biti organizirana kot samostojna enota, funkcionalno in organizacijsko ločena od drugih organizacijskih delov banke.

V večini razvitih držav je za banke obvezna tudi zunanja revizija. Centralna banka namreč ne opravlja rednega letnega in celovitega nadzora nad bankami, ampak le-te kontrolira

preko obveznih poročil in občasnih inšpekcijskih pregledov. Običajno, in tako je tudi v Sloveniji, centralna banka in revizor, z namenom povečanja učinkovitosti nadzora, zmanjšanja obremenjenosti nadzorovanih subjektov in podvajanja nadzora ter izmenjave informacij, pri nadziranju sodelujeta. V primeru večjih pomanjkljivosti oziroma težav pri posamezni banki se organizirajo tudi sestanki centralne banke ter revizorjev.

2.2.3 Nadzor Banke Slovenije

Glavni namen nadzorovanja bank je ohranjanje ustaljenosti zaupanja v finančno ureditev ter s tem zmanjševanje nevarnosti izgube vlagateljev in drugih posojilodajalcev. Nadzorovanje je poleg tega pogosto usmerjeno tudi k potrjevanju skladnosti z zakoni in drugimi predpisi, ki vplivajo na banke in njihovo delovanje. Nadziranje banke je zasnovano na ureditvi dajanja dovoljenj, ki omogoča nadzornikom, da prepoznajo množico pojavov, ki jih je treba nadzirati, in da nadzirajo vstopanje v bančno ureditev. Da bi organizacije pridobile in ohranile dovoljenje za bančne posle, morajo izpopolnjevati nekatere temeljne zahteve. Njihove natančne opredelitve se razlikujejo od države do države, v večini ureditev nadziranja pa je mogoče najti naslednje temeljne zahteve za izdajo dovoljenja za bančne posle (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001):

- banka mora imeti ustrezne delničarje in člane sveta (ta pojem vključuje tako neoporečnost in položaj v poslovni skupnosti kot tudi finančno moč večine delničarjev),
- vodstvo banke mora biti pošteno in vredno zaupanja ter mora imeti ustrezno znanje in izkušnje za vodenje banke na trezen in preudaren način,
- organizacija banke in notranje kontroliranje morata biti skladna s poslovnimi načrti in strategijami,
- pravna ureditev mora biti v skladu z njeno ureditvijo delovanja,
- banka mora imeti ustrezen kapital, ki je kos tveganju, povezanemu z naravo in obsegom poslovanja, ter
- unovčljivost sredstev banke mora zadostovati za odtoke denarnih sredstev.

Med podlagami za preudarno nadziranje je kapitalska ustreznost. V večini držav obstajajo zahteva po najmanjšem kapitalu pri ustanavljanju novih bank in preizkusi kapitalske ustreznosti kot redna sestavina sprotnega nadziranja. V svetovalnem svežnju *Novi baselski kapitalski sporazum*, ki ga je izdal Baselski odbor januarja 2001, odbor predlaga okvir kapitalske ustreznosti, ki je zasnovan na treh dopolnjujočih se stebrih: najmanjših kapitalskih zahtevah, nadzornem pregledovanju in tržni disciplini.

Banke se praviloma nadzirajo na podlagi priporočil in navodil. Vendar nadzorniki bank razpolagajo z zakonsko močjo, da poskrbijo za pravočasne popravljalne ukrepe, če banka ne izpolnjuje zahteve po preudarnosti, če krši zakone ali druge predpise, ali če se vlagatelji spoprijemajo s pomembnim tveganjem izgube. V izjemnih okoliščinah ima nadzornik pooblastilo za odvzem dovoljenja za bančno poslovanje.

Poročila s področja upravljanja s kreditnim tveganjem, ki jih morajo centralni banki pošiljati nadzirane banke ponavadi vsebujejo (Dobra bančna praksa v razkrivanju kreditnega tveganja, 2000):

- ❑ podrobne informacije o izpostavljenosti banke velikim dolžnikom, skupini dolžnikov ali določenemu sektorju, vključno z identiteto dolžnika, vrsto izpostavljenosti in zneskom izpostavljenosti,
- ❑ podrobne informacije o posameznih dolžnikih slabše bonitete,
- ❑ podrobne informacije o posameznih terjatvah, ki jih banka obravnava kot nedonosne ter oblikovanih rezervacijah za te terjatve,
- ❑ podrobne informacije o restrukturiranih terjatvah in kreditih, ki so bili odobreni pod posebnimi pogoji, in
- ❑ informacije podobne tistim, ki se javno razkrivajo, vendar na bolj pogosti osnovi.

Pri nadziranju kreditnega tveganja ni naloga nadzornika banke vplivati na kreditne usmeritve banke, pač pa je bistveno, da je prepričan, da je banka sprejela razumno ureditev za ravnanje s kreditnim tveganjem. Nadzornik tudi ovrednoti uspešnost bančnih usmeritev in navad pri ocenjevanju kakovosti kreditov. Prizadeva si ugotoviti, ali uporabljene metode in presoje vodstva pri izračunavanju rezervacij omogočajo oblikovanje posebnih in splošnih rezervacij za pravočasno pokritje ocenjenih izgub pri kreditih v skladu z ustreznimi usmeritvami in postopki. Poleg tega si nadzornik prizadeva zagotoviti, da je kreditno tveganje ustrezno razpršeno na podlagi pravil, ki omejujejo izpostavljenost, v zvezi s posameznimi kreditojemalci, industrijskim ali trgovinskim sektorjem ali pa s posameznimi državami ali gospodarskimi območji.

V Sloveniji opravlja nadzor nad bankami Banka Slovenije. Naloga Banke Slovenije je, da ugotavlja ali so izpolnjeni predpisani pogoji za poslovanje bank, kontrolira poslovanje bank ter sprejema ukrepe za odpravo ugotovljenih nepravilnosti. Banka Slovenije tekoče nadzira banke predvsem na podlagi rednih poročil. Sproten nadzor bank se izvaja prek rednih dnevni, desetdnevni, mesečni, trimesečni, polletni in letni poročil, ki jih morajo banke pošiljati Banki Slovenije. Poročila morajo biti ažurirana in formalno, računsko ter vsebinsko prekontrolirana. Dnevno se pošilja poročilo o predvidenih tokovih tolarske likvidnosti. Desetdnevna poročila se sestavljajo po stanju na dan desetega, dvajsetega in zadnjega dne v mesecu. Desetdnevno poročilo vsebuje določene podatke o knjigovodskem stanju sredstev in obveznosti do virov sredstev na predpisanem obrazcu in se predloži Banki Slovenije za prvo dekada do 15., za drugo dekada do 25. dne v mesecu in šesti delovni dan v mesecu za tretjo dekada preteklega meseca. Mesečno poročilo vsebuje vse podatke iz knjigovodstva banke – knjigovodsko stanje računov, depozite 30 največjih deponentov in deponentov katerih skupni znesek depozitov presega 200 milijonov SIT ter količnik likvidnostne lestvice. Poročilo se predloži Banki Slovenije na predpisanem obrazcu do šestega delovnega dneva v mesecu. Trimesečno se pošilja poročilo o kapitalu, razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk, veliki izpostavljenosti, naložbah v kapital

nefinančnih organizacij ter aktivni in pasivni obrestni meri. Polletno se pošiljata poročili o kapitalskih naložbah in zjamčenih vlogah. Letno pa se pošilja revizorjevo poročilo o revizijskem pregledu.

Poročila, ki jih pošiljajo banke, so v Banki Slovenije pregledana s strani analitikov. Le-ti kontinuirano spremljajo rezultate poslovanja bank in hranilnic, na podlagi prejetih podatkov in informacij nadzirajo spoštovanje omejitev za varno in skrbno poslovanje, sodelujejo pri pripravi gradiv za izdajo ali spremembo dovoljenj za poslovanje, ocenjujejo predloge novih sistemskih rešitev, svetujejo pri izvajanju standardov za varno in skrbno poslovanje itd.. O ugotovitvah, ki odstopajo od običajnega poslovanja za posamezno banko ali hranilnico, analitiki takoj obvestijo inšpektorje in vodstvo oddelka nadzora bančnega poslovanja, ki se lahko na tej podlagi odločijo za neposreden pregled v banki.

V sklop nadziranja s strani Banke Slovenije so vključeni tudi redni pregledi inšpektorjev na terenu. Število celovitih pregledov se giblje med 7 do 9 letno, število pregledov posameznih področij poslovanja pa okrog 30 na leto. Posamezna banka ali hranilnica je lahko pregledana večkrat na leto. Posebno področje pregledov predstavlja ocena tveganj na področju informacijske tehnologije.

Ker je kreditno tveganje največje tveganje v bankah, je poudarek pri pregledih na ustrezni razvrstitvi bilančnih in zunajbilančnih terjatev. Posebna pozornost je posvečena konsolidiranemu nadzoru. Na tej osnovi inšpektorji ugotavljajo, ali so oblikovane rezervacije in popravki vrednosti ustrezni.

Najpogosteje ugotovljene nepravilnosti pri bankah in hranilnicah so naslednje (Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2002 in prvi polovici leta 2003):

- neustrezno obvladovanje kreditnih tveganj (razvrščanje komitentov in oblikovanje posebnih popravkov vrednosti in rezervacij),
- nepravilen izračun kapitala in kapitalske ustreznosti,
- neustrezno obvladovanje valutnih oziroma tržnih tveganj,
- poslovanje v neskladju z notranjimi akti,
- neučinkovitost notranje revizije,
- neustreznost notranjih kontrol,
- nezagotavljanje integralnosti podatkov o stanju terjatev in obveznosti od posameznega komitenta (pravne ali fizične osebe),
- neustrezno računovodsko spremljanje poslovanja,
- pomanjkljivosti s področja podpore informacijske tehnologije bančnemu poslovanju (ni izdelane celovite analize tveganj z odgovarjajočim procesom upravljanja s tveganji, ni izdelana in implementirana celovita varnostna politika, ni izdelani načrtov neprekinjenega poslovanja za potrebe poslovnih funkcij, pomanjkljiva protivirusna zaščita),
- organizacijske pomanjkljivosti glede varnosti in kontrole poslovanja,

- operativna tveganja itd..

V večini držav pridobivajo nadzorniki informacije o poslovanju bank na osnovi rednih poročil, ki jih banke pošiljajo nadzornim institucijam. Z analizo teh podatkov in informacij se oceni položaj, poslovanje in tveganje posamezne banke, bančnega sistema ali določenega sektorja gospodarstva. S spremljanjem od zunaj je mogoče pogosto prepoznati možne probleme, zlasti v obdobjih med pregledi na kraju samem. Sistem poročanja nadzornim institucijam, inšpekcijski pregledi in pregledi zunanjih revizorjev omogočajo nadzornikom pravočasno zaznavanje problemov in pravočasno ukrepanje.

2.2.4 Vloga zunanjega revizorja banke

Namen revizije računovodskih izkazov banke, ki jo opravi zunanji revizor, je omogočiti neodvisnemu revizorju, da izrazi svoje mnenje ali so računovodski izkazi banke v vseh bistvenih pogledih pripravljeni v skladu z opredeljenim okvirom računovodskega poročanja. Računovodski izkazi so praviloma pripravljeni v skladu z okviroma računovodskega poročanja v državi, v kateri ima banka sedež, in v skladu z ustreznimi predpisi v tej državi (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001).

Če revizor odkrije napako, ki je bistvena za računovodske izkaze kot celoto, ali če odkrije uporabo neustrezne računovodske usmeritve, napačno vrednotenje sredstev ali opustitev razkritja pomembnih informacij, zahteva od vodstva, da prilagodi računovodske izkaze in tako popravi napačne navedbe. Če poslovodstvo zahtevo po popravku zavrne, revizor o računovodskih izkazih izda mnenje s pridržki ali odklonilno mnenje. Takšno poročilo lahko resno vpliva na verodostojnost in celo trdnost banke, zato uprava navadno izvede potrebne ukrepe, da se temu izogne. Podobno revizor izda mnenje s pridržki ali mnenje zavrne, če mu uprava ni dala na voljo vseh informacij ali pojasnil, ki jih je zahteval.

2.2.5 Razmerje med nadzornikom bank in zunanjim revizorjem

Zaradi naraščajoče zapletenosti poslovanja bank postajajo naloge, ki jih opravljajo nadzorniki bank in zunanji revizorji, vse bolj zahtevne. V številnih pogledih se nadzorniki bank in zunanji revizorji spoprijemajo s podobnimi izzivi, zato vse bolj prevladuje vtis, da se njihovi vlogi med seboj dopolnjujeta. Nadzorniki bank se ne le čedalje bolj opirajo na izsledke dela revizorjev, temveč se tudi obračajo na zunanje revizorje, da opravijo dodatne naloge, kadar te prispevajo k uspešnosti njihovih nadzornih vlog. Obenem revizorji pri opravljanju svojih nalog iščejo informacije tudi pri nadzornikih, ki jim lahko pomagajo uspešneje opravljati naloge.

V primeru večjih pomanjkljivosti oziroma težav pri posamezni banki ali hranilnici in v primeru odprtih strokovnih vprašanj se organizirajo sestanki Banke Slovenije z revizorji. Banka Slovenije v okviru svojega nadzora sodeluje s Slovenskim inštitutom za revizijo in

odborom za notranjo revizijo pri Združenju bank Slovenije. Vse revizijske družbe, ki revidirajo banke in hranilnice, imajo z Banko Slovenije podpisan sporazum o sodelovanju. Sporazum ureja sodelovanje na relaciji med nadzorniki in revizorji z namenom, da se poveča učinkovitost nadzora in obenem zmanjša obremenitev nazornih subjektov zaradi podvajanja postopkov nadzora.

Vloge in naloge nadzornikov bank in zunanjih revizorjev izhajajo iz predpisov, običajev oziroma pri zunanjih revizorjih iz poklicnih navad. Napačno razumevanje teh vlog bi lahko vodilo do neustreznega zanašanja enih na delo drugih. Nadzorniki bank se ukvarjajo predvsem z ohranjanjem trdnosti bančne ureditve ter s skrbjo za varnost in zdravje posameznih bank, da bi zavarovali koristi vlagateljev. Zunanji revizor se na drugi strani ukvarja predvsem z rednim poročanjem o računovodskih izkazih banke njenim delničarjem ali upravljalnemu svetu (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001).

Kljub temu obstajajo številna področja, kjer utegneta nadzornik bank in zunanji revizor drug drugemu koristiti s svojim delom. Poročila revizorjev lahko dajejo nadzornikom zelo koristen vpogled v različne plati delovanja banke. Zakon o bančništvu od zunanjega revizorja zahteva, da nadzorniku bank takoj poročajo o dejstvih ali odločitvah, ki so hujša kršitev zakonov ali drugih predpisov, vplivajo na sposobnost banke nadaljevati kot delujoče podjetje, ali vodijo do prilagojenega poročila.

Podobno lahko zunanji revizorji pridobijo koristno znanje iz informacij, ki jih dobijo od nadzornika bank. Če pride do nadzornega pregleda ali pogovora z upravo, se sklepi iz takšnega pregleda navadno sporočijo banki. Takšna sporočila lahko koristijo revizorju, če daje neodvisno oceno na pomembnih področjih, kot je ustreznost rezervacij za izgube pri kreditih, in osredotočijo pozornost na posebna področja, ki so zanimiva za nadzorstvo.

2.2.6 Notranja revizija v banki

Notranje revidiranje je ocenjevalna dejavnost, vzpostavljena v organizaciji v njeno korist. Njene naloge so med drugim preiskovanje, vrednotenje in spremljanje ustreznosti in uspešnosti ureditev računovodenja in notranjega kontroliranja (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001).

Temeljni namen notranjega revidiranja je presoditi ukrepe za varstvo sredstev ter dobro gospodarjenje s sredstvi in poslovnim izidom, poiskati nesmotnosti in nepravilnosti pri tamkajšnjem delovanju, ki se kažejo pri delu, sredstvih in poslovnem izidu, tudi možnosti za osebno okoriščenje, ter oblikovati predloge za njihovo odstranjevanje (Turk I., 1994, str. 27).

Zakon o bančništvu je eden redkih zakonov, ki predpisuje obveznost notranjerevizijske službe v gospodarski družbi (Kerec R., 2000, str. 25). V svojih členih opredeljuje organiziranost in pravila delovanja notranjerevizijske službe, njene naloge, zahteve v zvezi z zaposlovanjem v njej, letni program dela, poročilo o revidiranju ter poročanje upravi banke in nadzornemu svetu.

Za vpeljavo in uspešno delovanje notranjega revidiranja v banki, ustreznega njeni velikosti in naravi njenega delovanja, je odgovorno vodstvo banke. Pri izpolnjevanju svojih obveznosti in nalog mora vodstvo banke sprejeti vse ukrepe, potrebne za obstoj trajne in ustrezne notranjerevizijske službe (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001).

Notranje revidiranje obsega (Zakon o bančništvu, Uradni list RS št.7/99, 59/01 in 55/03):

1. pregled in ocenjevanje primernosti in učinkovitosti sistemov notranjih kontrol,
2. presojo izvajanja in učinkovitosti postopkov povezanih z obvladovanjem tveganj ter metodologij ocenjevanja tveganj,
3. presojo sistema ocenjevanja kapitala banke glede na njeno oceno tveganj,
4. presojo zanesljivosti informacijskega sistema, vključno z elektronskim informacijskim sistemom in elektronskimi bančnimi storitvami,
5. presojo točnosti in zanesljivosti računovodskih evidenc in finančnih poročil,
6. preverjanje popolnosti, zanesljivosti in pravočasnosti poročanja v skladu s predpisi,
7. preverjanje skladnosti ravnanja banke s predpisi, internimi akti in ukrepi, sprejetimi na njihovi podlagi, ter
8. izvajanje posebnih preiskav.

Naloga notranjerevizijske službe je torej izvajati nenehen in popoln nadzor nad poslovanjem banke. Je podpora vodstvu pri varovanju premoženja in uspešnem vodenju banke. Notranje revidiranje poslovanja banke zajema tako revidiranje računovodstva (njegovih področij nalog in računovodskih izkazov) kot revidiranje vseh področij poslovanja. Predmet notranjega revidiranja je tudi kreditno poslovanje banke kot ena izmed osrednjih dejavnosti banke.

Pri notranjem revidiranju v zvezi za naložbami denarnih sredstev, ki imajo najpogosteje obliko kratkoročnih in dolgoročnih kreditov za razne namene je potrebno pri notranjem revidiranju proučevati (Turk I., 1994, str. 130):

1. ali je odobravanje kreditov skladno s predpisi, poslovno politiko banke ter njenimi srednjeročnimi in letnimi načrti,
2. kakšni sta oceni upravičenosti naložb sredstev in kreditojemalčeve kreditne sposobnosti, preden mu je odobren kredit,
3. ali je zagotovljeno kontroliranje namenskega uporabljanja sredstev, ki jih je banka odobrila kot kredit,

4. ali so bili pri odobravanju kreditov dobljeni instrumenti za zavarovanje, s katerimi je zagotovljeno njihovo vračanje,
5. ali evidence o naložbah omogočajo kadarkoli spoznati celotni znesek vloženih sredstev, prevzetih obveznosti za naložbe sredstev, zapadlih a ne vplačanih zneskov in zneskov, ki bodo zapadli v naslednjih obdobjih,
6. ali se redno presoja unovčljivost zapadlih zneskov pri danih kreditih ter na tej podlagi predlagajo skupščini banke popravki vrednosti dvomljivih sredstev in spornih terjatev ob hkratnem ukrepanju za izterjavo terjatev,
7. ali se obresti od danih kreditov obračunavajo redno in pravilno, ter ali se ukrepa za njihovo plačevanje skladno s kreditnimi pogodbami, in
8. ali se po isti metodiki kot pri odobravanju kreditov uporabljajo postopki tudi pri proučevanju kreditne sposobnosti v zvezi z danimi garancijami, kako poteka poravnavanje obveznosti, ki jih uporabniki garancij niso poravnali, ter kakšni so ukrepi za izterjavo glavnice in obresti v zvezi z izrabljenimi garancijami.

Cilji notranjega revizorja pri tem so presoditi pravilnost izvajanja kreditne dejavnosti z vidika upravljanja in vodenja, informiranja in izvajanja, ter svetovati in predlagati ukrepe za odpravo nepravilnosti in izboljšanje kreditnega poslovanja.

2.2.7 Razmerje med notranjim revizorjem in zunanjim revizorjem

Funkcija notranje revizije in njen cilj se ločita od cilja zunanjega revizorja, ki ga imenujejo da neodvisno poroča o računovodskih informacijah. Zakon o bančništvu določa, da mora notranja revizija uskladiti metode svojega dela z delom zunanjih revizorjev, ki pregledujejo letne računovodske izkaze oziroma opravljajo posebno revizijo na zahtevo Banke Slovenije ali izredno revizijo na podlagi določb zakona o prevzemih (Zakon o bančništvu, Uradni list RS št.7/99, 59/01 in 55/03).

Zunanji revizor je edini odgovoren za revizijsko poročilo, pri reviziji računovodskih izkazov pa lahko precej uporablja delo opravljeno pri notranjem revidiranju. Po sklepu o najmanjšem obsegu revizorjevega poročila, mora revizor v dodatku k revizijskemu mnenju podati svoje mnenje oziroma poročilo o delovanju notranjerevizijske službe. Poročilo mora vsebovati najmanj kratek opis delovanja notranje revizije, mnenje revizorja o delovanju notranje revizije, pomanjkljivosti, pojasnila glede izpolnjevanja revizorjevih priporočil iz preteklih let ter priporočila revizorja za izboljšanje delovanja notranje revizije. Tudi mednarodni standardi revidiranja od revizorja zahtevajo, da prouči delovanje notranjih revizorjev in njihov vpliv, če ga imajo, na naravo, čas in obseg postopkov zunanjega revizorja. Ko ocenjuje delo notranjerevizijske službe, proučuje njen organizacijski položaj, področje njenega delovanja, strokovne pristojnosti njenih članov in njeno poklicno skrbnost pri delu.

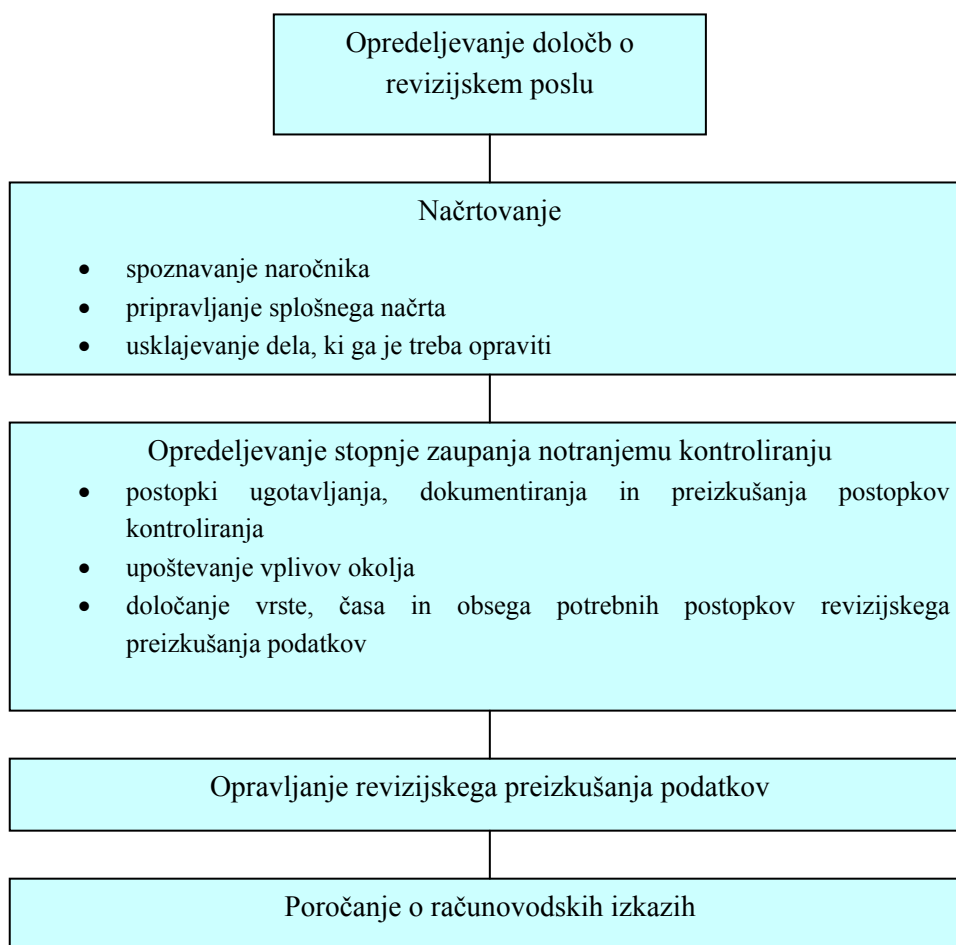
2.3 POTEK REVIDIRANJA

Namen revizije računovodskih izkazov je omogočiti revizorju izraziti mnenje, ali so računovodski izkazi v vseh pomembnih pogledih pripravljani v skladu z opredeljenim okvirom računovodskega poročanja (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001). Besedilo, ki se uporablja za izražanje revizijskega mnenja je, »da so resnična in poštena slika«, ali »da so v vseh bistvenih pogledih poštena predstavitev«, kar sta enakovredna izraza.

Revizor banke pa mora ponavadi izdelati tudi poročila za posebne namene za bančne nadzorne in druge usmerjevalne organe. Tako morajo revizorji bank v Sloveniji o svojem delu izdelati tudi posebno poročilo o revidiranju – tako imenovan revizorjev dodatek za Banko Slovenije. Revizija banke mora biti končana v 5 mesecih po zaključku poslovnega leta. Poslovno leto banke se vedno konča 31.12. V pripravi je zakonodaja, ki bo predpisala obveznost revizorja, da poroča tudi Agenciji za trg vrednostnih papirjev in Agenciji za zavarovalni nadzor.

Pri izvedbi revizije za namen izdaje mnenja o računovodskih izkazih banke, je revizorjevo delo razdeljeno v več ločenih stopenj, tako kot jih predvidevajo mednarodni standardi revidiranja (glej sliko 3).

Slika 3: Prikaz stopenj revidiranja

Vir: Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001.

V okviru tega poglavja sta v nadaljevanju opisani prva in druga stopnja revidiranja, kot sta prikazani na sliki 3. Ostale stopnje so vključene v poglavje Revidiranje kreditnega tveganja bank.

2.4 OPREDELJEVANJE DOLOČB O REVIZIJSKEM POSLU²

Ko revizor sprejme posel, predloži naročniku v podpis listino o sprejetju posla. Ta listina izpričuje in potrjuje revizorjevo sprejetje posla ter cilje in obseg revizije, revizorjeve dolžnosti do naročnika in obliko revizorjevega poročila. V interesu naročnika in revizorja je,

² Posamezne faze revidiranja so opisane predvsem z vidika revidiranja poslovnih bank.

da revizor pošlje listino o sprejetju posla naročniku v podpis še preden začne delati. S tem se lahko oba izogneta marsikateremu nesporazumu.

Ob upoštevanju cilja in obsega revizije in obsega svoje odgovornosti, mora revizor oceniti svoje strokovno znanje in usposobljenost, pa tudi strokovno znanje in usposobljenost svojih sodelavcev za opravljanje posla. Pri tej oceni mora upoštevati:

- razpoložljivost zadostnih strokovnih znanj o bančništvu potrebnih za revizijo poslovanja banke,
- primernost strokovnih znanj o računalniških informacijskih ureditvah in elektronskem prenašanju finančnih sredstev, ki jih uporabljajo banke, in
- primernost resursov in/ali dogovorov z drugimi podjetji za izvedbo potrebnega dela na različnih lokacijah, kjer banka posluje.

Pri izdaji listine o poslu mora revizor banke proučiti tudi:

- uporabo in vire posebnih računovodskih načel, ki se izrecno nanašajo na:
 - vse zahteve v zakonskih ali drugih predpisih, ki veljajo za banke,
 - uradna mnenja bančnih nadzornih in drugih usmerjevalnih organov in pomembnih strokovnih teles, ter
 - pravila v bančništvu,
- vsebino in obliko vseh poročil za posebne namene, ki so potrebna poleg obravnavanih računovodskih izkazov, med drugim o uporabi računovodskih načel oziroma revizijskih postopkov za posebne namene, ter
- vrsto vseh morebitnih posebnih poročevalskih razmerij med revizorjem ter bančnimi nadzornimi ter drugimi usmerjevalnimi organi.

2.5 NAČRTOVANJE REVIZIJE

Revizor mora svoje delo načrtovati tako, da lahko uspešno opravi revizijo. Načrtovanje je nujno med potekom revizije po potrebi dopolnjevati in popravljati. Načrti morajo med drugim vključevati:

- ⇒ spoznavanje naročnikovega poslovanja ter računovodskega sistema ter njegovih računovodskih pravil in postopkov notranjega kontroliranja,
- ⇒ oceno ravni revizijskega tveganja,
- ⇒ pripravljanje splošnega revizijskega načrta, ki se nanaša na pričakovani obseg in način izvajanja revizije,
- ⇒ pripravljanje revizijskega programa, v katerem se določi vrsta, časovni okvir in obseg revizijskih postopkov, ter
- ⇒ usklajevanje dela, ki ga je treba opraviti.

2.5.1 Spoznavanje naročnika

Revizor mora dobro poznati naročnikovo poslovanje in panogo, da bi lahko ugotovil, kateri poslovni dogodki in opravila ter navade po njegovem mnenju bistveno vplivajo na računovodske informacije. Pridobivanje znanja o bančnem poslovanju zahteva od revizorja, da razume:

- ekonomsko okolje in predpise na področju bančnega poslovanja, in
- tržne razmere, ki vladajo na posameznih območjih, na katerih banka posluje.

Prav tako mora revizor poznati in biti na tekočem s proizvodi in storitvami, ki jih banke ponujajo na trgu. Pri pridobivanju in vzdrževanju tega znanja se mora revizor zavedati mnogih različic bančnih depozitov, kreditov in blagajniških storitev, ki so na trgu in jih banke s prilagajanjem tržnim razmeram nenehno razvijajo in dopolnjujejo. Revizor mora poznati naravo storitev, ki jih banke ponujajo z instrumenti kot so akreditivi, lastne menice, obrestne in druge pogodbe o rokovni menjavi (futures, forward in swap posli) in druge podobne instrumente, da bi poznal tveganja, ki so neločljivo povezana z njimi, pa tudi njegove računovodske posledice.

V bančnem portfelju kreditov je pogosto skoncentriranih veliko kreditov v zelo specializiranih gospodarskih dejavnostih, kot so poslovanje z nepremičninami ter promet in izkoriščanje naravnih virov. Ovrednotenje narave teh panog zahteva od revizorja poznavanje poslovanja in navad poročanja, ki veljajo zanje.

Pri bančnem poslovanju obstaja vrsta specifičnih tveganj. Ta tveganja se v grobem delijo na:

- a) tveganja pri finančnih proizvodih in storitvah, in
- b) tveganja pri poslovanju oz. operativna tveganja.

ad a) Tveganja pri finančnih proizvodih in storitvah

Najpomembnejše tveganje pri finančnih proizvodih in storitvah je v banki običajno kreditno tveganje, to je tveganje, da njen komitent ali druga stranka ne bo poravnala celotne obveznosti bodisi takrat, ko ta zapade v plačilo, bodisi kdaj kasneje. Kreditno tveganje bo podrobneje predstavljeno v posebnem poglavju. Velik del revizorjevega dela je ponavadi

posvečen ocenjevanju tveganja kreditov³. Vendar pa mora biti revizor pozoren tudi na kreditno tveganje drugih sredstev, ne le posojil. Kreditno tveganje je namreč prisotno tudi pri finančnih naložbah in debetnih stanjih pri drugih bankah, ter pri zunajbilančnih prevzetih finančnih obvezah.

Ostala tveganja bančnega proizvodov in storitev so obrestno tveganje, likvidnostno tveganje, valutno tveganje, tržno tveganje in tveganje zaupanja. Predstavljena so v naslednjem poglavju.

Tveganje proizvodov in storitev banke se povečuje s stopnjo koncentracije izpostavljenosti banke posameznim komitentom, panogam ali regijam.

ad b) Tveganja pri poslovanju

Tveganje pri poslovanju izvira predvsem iz (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001):

- ⇒ potrebe po točnem obravnavanju velikega števila poslovnih dogodkov v kratkih obdobjih; te potrebe se skoraj vedno lotimo z uporabo obsežnih računalniških informacijskih ureditev, zato se pojavljajo tveganja, da
 - nam ne uspe obravnavati opravljenih poslov v zahtevanih rokih, zato za take posle ne moremo prejeti ali opraviti plačila,
 - zaradi motnje v notranjem kontroliranju pride do napake,
 - se zaradi odpovedi računalniškega obdelovanja podatkov izgubijo podatki,
 - zaradi neodobrenega posega v računalniško obdelovanje pride do ponarejanja podatkov, ter
 - zaradi pomanjkanja zanesljivih ažurnih računovodskih informacij pride do izpostavljenosti tržnim tveganjem,
- ⇒ potrebe po uporabi elektronskega procesiranja finančnih sredstev, da bi prenesli lastništvo velikih količin denarja, zaradi česar se pojavi tveganje, da pride do izgube, povezane z napačnimi plačili zaradi prevare ali napake,

³ Beseda kredit izvira iz latinskega glagola credere, ki pomeni zaupati. Zato dati na kredit oziroma kreditirati pomeni dati na upanje. Pravno razmerje med upnikom in dolžnikom imenujemo kreditno razmerje. Z upnikove strani je to razmerje terjatev, z dolžnikove strani dolg (Ribnikar, 1994, str. 8).

V finančnih krogih se je udomačila beseda kredit, medtem ko številni lektorji, pravniki in v končni fazi tudi naši računovodski standardi uporabljajo izraz posojilo. Z vsakim posojilom nastane kredit, medtem ko vsak kredit ne nastane s posojilom (Ribnikar, 1998, str. 59). Kredit je torej širši pojem in vključuje:

- posojila
- obresti
- provizije
- naložbe v vrednostne papirje in kapitalske udeležbe ter
- ostale terjatve ter potencialne in prevzete obveznosti (npr. akreditive, garancije, plačilni promet, izpeljane finančne inštrumente, trgovanje s tujo valuto in podobno).

- ⇒ poslovanja na več mestih, zaradi česar pride do zemljepisne razpršenosti obravnavanja poslovnih dogodkov in notranjih kontrol; spričo tega
 - se pojavlja tveganje, da obravnavana napaka morda ne združuje in ne spremlja ustrezno svoje izpostavljenosti tveganjem po posameznih komitentih in po posameznih proizvodih po vsem svetu, ter
 - lahko pride do motenj v kontroliranju, ki ostanejo neodkrite in neodpravljene zaradi fizične razdalje med ravnateljstvom in tistimi, ki skrbijo za obravnavane posle,
- ⇒ potrebe po spremljanju in obvladovanju velike izpostavljenosti tveganjem, ki lahko nastanejo v kratkem času; postopek obračunavanja poslov lahko povzroči čez dan pomembno nabiranje terjatev in obveznosti, katerih večina se opravi do konca dneva; to običajno imenujemo znotrajdnevno plačilo tveganje; izpostavljenost opisanim tveganjem je lahko povezana s posli s komitenti in drugimi strankami ter zajema obrestno, valutno in tržno tveganje,
- ⇒ trgovanja z velikimi količinami denarja in denarju enakovrednih sredstev, tudi z gotovino, prenosnimi vrednostnimi papirji in prenosnimi saldi komitentov, posledica pa je nevarnost izgube zaradi kraje in prevar zaposlenecv ali drugih strank,
- ⇒ uporabe visokega finančnega vzvoda (torej visokega razmerja med dolgovi in kapitalom), ki povzroča izpostavljenost
 - tveganju, da pride do pomembnega zajedanja v glavna finančna sredstva, kar je posledica razmeroma majhnega odstotka izgube vrednosti sredstev, in
 - tveganju, da banka zaradi izgube zaupanja med vlagatelji ne bo zmožna po zmerni ceni pridobiti finančnih sredstev, potrebnih za ohranjanje poslovanja,
- ⇒ neizogibne zapletenosti in nestanovitnosti okolja, v katerem poslujejo banke, zaradi česar nastaja tveganje neprimernih strategij za obvladovanje na primer razvoja novih proizvodov in storitev,
- ⇒ potrebe po upoštevanju zakonov in drugih predpisov; neupoštevanje predpisov lahko povzroči izpostavljenost sankcijam v obliki denarnih kazni ali omejitev pri poslovanju.

2.5.2 Pripravljanje splošnega revizijskega načrta

Pri oblikovanju splošnega revizijskega načrta mora revizor posvetiti posebno pozornost:

- ocenjevanju bistvenosti,
- ocenjevanju revizijskega tveganja,
- pričakovani stopnji zaupanja notranjemu kontroliranju,
- obsegu računalniških informacijskih ureditev in elektronskemu prenašanju finančnih sredstev, ki jih uporablja banka,
- delu notranje revizije,
- zapletenosti poslov, ki jih opravlja banka, in dokumentaciji, ki se nanaša nanje,
- obstoju pomembnih področij revizije, ki niso takoj opazni v računovodskih izkazih,

- obstoju poslov s povezanimi strankami,
- predstavitev poslovodstva, in
- delu nadzornikov.

Bistvenost pri revidiranju

Ko revizor načrtuje revizijo, mora upoštevati, kaj bi lahko povzročilo, da bi bili računovodski izkazi bistveno napačno navedeni. Revizorjeva ocena bistvenosti, ki se nanaša na posamezne salde na kontih in vrste poslov, mu pomaga odločiti na primer o vprašanjih, katere postavke preizkusiti, ter ali uporabiti vzorčenje in analitične postopke. To omogoča revizorju izbrati revizijske postopke, ki povezani utegnejo zmanjšati revizijsko tveganje na sprejemljivo nizko raven. Revizor mora upoštevati napačne navedbe razmeroma majhnih zneskov, ki utegnejo skupaj bistveno vplivati na računovodske izkaze.

Namen revizije računovodskih izkazov je revizorju omogočiti izraziti mnenje, ali so računovodski izkazi v vseh pomembnih pogledih pripravljeni skladno z opredeljenim okvirom računovodskega poročanja. Pri oblikovanju revizijskega načrta določi revizor sprejemljivo raven bistvenosti, da bi lahko izmeril bistveno napačne navedbe. Upoštevana pa morata biti tako znesek (količina) kot tudi vrsta (kakovost) napačne navedbe.

Pri ocenjevanju bistvenosti mora revizor banke poleg MSR 320 – Bistvenost pri reviziji, upoštevati tudi:

- da lahko zaradi visokega finančnega vzvoda že zelo majhne napake pomembno vplivajo na izkaz uspeha in kapital, čeprav imajo mogoče nepomemben vpliv na bilanco stanja,
- da zato, ker je neto prihodek banke majhen v primerjavi z bilančno vsoto in izvenbilančnimi postavkami, so lahko napake, ki se nanašajo samo na sredstva, obveznosti do virov sredstev in izvenbilančne posle, manj pomembne kot tiste, ki se nanašajo tudi na izkazovanje dobička, ter
- da morajo banke upoštevati tudi zahteve zakonodaje, kot je na primer zahteva po minimalnem kapitalu. Zato je v takem primeru potrebno pri določanju bistvenosti upoštevati napake in revizijske popravke, ki bi, če ne bi bili popravljene, imeli za posledico pomembno neupoštevanje takšnih zakonodajnih zahtev.

Revizijsko tveganje

Tri razsežnosti revizijskega tveganja, kot so opredeljene v MSR 400 – Ocenjevanje tveganja in notranje kontroliranje, in jih dodatno utemeljuje MSR 320 – Bistvenost pri revidiranju, so:

- ***tveganje pri delovanju*** (tveganje, da bo prišlo do bistvenih napak),

- **tveganje pri kontroliranju** (tveganje, da ureditev notranjega kontroliranja v banki ne bo preprečila ali popravila takih napak), in
- **tveganje pri odkrivanju** (tveganje, da revizor ne bo odkril morebitnih preostalih bistvenih napak).

Tveganja povezana z bančnim poslovanjem, o katerih smo govorili v poglavjih o tveganjih povezanih z bančnimi dejavnostmi (tveganjih pri finančnih proizvodih in storitvah in tveganjih pri poslovanju), kažejo na to, da je tveganje pri delovanju v premeru bank precejšnje. Zato je potrebno skozi ustrezno ureditev notranjih kontrol zagotoviti, da je tveganje pri kontroliranju čim manjše.

Tveganje pri delovanju in tveganje pri kontroliranju obstajata neodvisno od revizije računovodskih informacij in ju revizor ne more obvladovati. Revizor lahko ti tveganji samo oceni in na osnovi tega oblikuje postopke preverjanja podatkov, ter tako zagotovi sprejemljivi nivo tveganja pri odkrivanju.

Obseg računalniških informacijskih ureditev in elektronskega prenašanja finančnih sredstev

Veliko poslovnih dogodkov in malo časa, v katerem jih je treba obravnavati, običajno pri večini bank vodijo v široko uporabo računalniških informacijskih ureditev in elektronskega prenašanja denarja.

Problematika kontrol, ki izvira iz uporabe računalniških informacijskih ureditev v banki, je podobna kot v drugih podjetjih. Med zadevami, ki so zlasti pomembne za revizorja banke, pa so:

- uporaba računalniških informacijskih ureditev za izračunavanje in evidentiranje vseh prihodkov od obresti in odhodkov za obresti odločilno vpliva na višino obrestnih prihodkov in obrestnih odhodkov, dveh najpomembnejših kategorij pri določanju dobička banke,
- uporaba računalniških informacijskih ureditev določa pozicije pri trgovanju s tujimi valutami in vrednostnimi papirji, ter izračunava in evidentira dobičke in izgube iz tega naslova, in
- veliko, skoraj popolno, odvisnost od podatkov proizvedenih s pomočjo računalniških informacijskih ureditev, ki predstavljajo edini hitro dostopni vir točnih in tekočih informacij o bančnih sredstvih oz. virih sredstev, npr. o kreditih ali vlogah komitentov.

Sisteme elektronskega prenašanja finančnih sredstev uporablja banka tako interno (za prenose med poslovnimi enotami in med bankomati ter osrednjo računalniško datoteko, ki evidentira poslovanje na posameznih kontih) kakor tudi eksterno med bankami in drugimi finančnimi institucijami, npr. preko SWIFT mreže.

Da bi pravilno ovrednotili sistem notranjih kontrol in določili vrsto, obseg in čas revizijskih postopkov preverjanja podatkov, mora revizor poznati obseg in način uporabe računalniških informacijskih ureditev in elektronskih prenosov finančnih sredstev.

Zaupanje notranjemu kontroliranju

Pri revidiranju banke se revizor pogosto ne more zanašati zgolj na svoje postopke preizkušanja podatkov predvsem zaradi:

- velikega obsega bančnih transakcij,
- načina na katerega so bančne transakcije izvedene,
- zemljepisne razpršenosti poslovanja banke, in
- široke uporabe računalniških informacijskih ureditev in elektronskega prenašanja finančnih sredstev.

V večini primerov se mora revizor banke zanesti na ureditev notranjega kontroliranja v banki. Zato mora to ureditev pazljivo ovrednotiti, da lahko oceni stopnjo zaupanja, in določi obliko, obseg in časovni okvir revizijskih postopkov.

Delovanje notranje revizije

Dejavniki, zaradi katerih mora revizor pogosto zelo zaupati ureditvi notranjega kontroliranja banke, od njega pogosto zahtevajo tudi uporabo storitev notranjega revizorja. To še posebej velja za banke, ki so zemljepisno zelo razpršene. Pogosto ima banka v okviru notranje revizije ali v katerem drugem sektorju tudi oddelk, ki pregleduje kredite, njihovo kvaliteto ter primernost obstoječih procedur na tem področju, ter o svojih ugotovitvah poroča upravi. V vsakem primeru bo revizor želel uporabiti tudi izsledke tega oddelka banke.

Zapletenost prevzetih poslov

Banke prevzemajo posle z zapletenimi in pomembnimi temeljnimi značilnostmi, ki morda niso kar očitne na podlagi dokumentacije, ki se uporablja za obravnavanje takih poslov in za njihovo knjiženje v računovodskih izkazih banke. Zaradi tega se pojavlja tveganje, da se vsi vidiki transakcij v zvezi s poslovnim dogodkom ne evidentirajo popolno in točno, tako nastanejo tveganja:

- ⇒ izgube zaradi nepravočasnega ukrepanja,
- ⇒ nezadostno in prepozno oblikovanih ustreznih dolgoročnih rezervacij, in
- ⇒ neustreznih ali nepravilnih razkrivanj v obravnavanih računovodskih izkazih in drugih poročilih.

Torej se mora revizor dobro seznaniti z naravo omenjenih poslov in vrstami dokumentacije, ki jo bo moral preveriti.

Obstoj področij, pomembnih za revidiranje, ki niso kar očitna

Banke se pogosto ukvarjajo tudi s posli:

- katerih provizije oziroma dobički so majhni v primerjavi z višino posla in izpostavo banke, in
- za katere lokalne oblasti ne zahtevajo razkritij niti v računovodskih izkazih, niti v dodatnih razkritjih.

Primer takšnih poslov so bančne garancije, akreditivi, prevzete finančne obveze, različne swap pogodbe in opcije. Pri nas sklep o poslovnih knjigah in poslovnih poročilih bank in hranilnic predpisuje, da banka razkrije tudi prevzete in potencialne obveznosti ter terminske posle, ki jih banke vodijo v zunajbilančni evidenci.

Revizor mora pregledati vire prihodkov banke, oceniti z njimi povezane ureditve notranjega kontroliranja in opraviti zadostne postopke, da se prepriča o:

- popolnosti računovodskih evidenc povezanih s takšnimi transakcijami,
- obstoju zadostnih kontrol tovrstnih transakcij, ki zmanjšujejo tveganje banke,
- ustreznost morebitnih dolgoročnih rezervacij za izgube, in
- ustreznosti morebitnih potrebnih razkritij v računovodskih izkazih.

Posli med povezanimi strankami

Za identifikacijo in razkritje povezanih strank je odgovorna uprava. Revizor mora, da bi si pridobil zadostne dokaze, opraviti postopke, ki zagotavljajo, da so:

- pomembne povezane osebe in posli s povezanimi osebami pravilno identificirani,
- vsi posli s povezanimi osebami, vključno s pogoji posla, pravilno odobreni in pravilno evidentirani ter razkriti v računovodskih izkazih, in
- terjatve do teh strank izterljive.

Revizor mora biti seznanjen tudi z morebitnimi zakonskimi zahtevami ali omejitvami, ki se nanašajo na posle s povezanimi strankami.

Zakon o bančništvu definira povezane osebe kot pravno samostojne osebe, ki so med seboj upravljalno, kapitalsko ali kako drugače povezane tako, da zaradi navedenih povezav skupno oblikujejo poslovno politiko in delujejo usklajeno z namenom poseganja skupnih poslovnih ciljev, oziroma tako, da ima ena oseba možnost usmerjati drugo ali bistveno odločati o financiranju in poslovanju, oziroma tako, da poslovanje ene osebe oziroma njeni rezultati poslovanja lahko pomembno vplivajo na poslovanje oziroma rezultate poslovanja druge osebe.

Ravnateljske predstavitve

Predstavitev uprave banke pomaga revizorju pri odločanju, ali so informacije in dokazila, ki so mu bila dana na vpogled, dovolj dobra osnova za njegovo preizkušanje. To še posebej velja za bančne posle, ki ponavadi niso vključeni v računovodske izkaze, vendar se izkazujejo kje drugje in za katere revizor morda ne ve. Pogosto je nujno tudi, da revizor pridobi informacije s strani uprave o pomembnih spremembah v poslovanju banke in o bančnih tveganjih, ter tudi, da odkrije področja bančnega poslovanja, kjer so revizijski dokazi sicer na voljo, toda potrebujejo dodatna pojasnila uprave.

Delo nadzornikov

Pri delu revizorjev in bančnih nadzornikov obstaja veliko nalog, ki so po naravi zelo podobne ali celo enake, kakor na primer:

- izvajanje analitičnih postopkov,
- pridobivanje zagotovila glede obstoja zadovoljivega ustroja notranjega kontroliranja, in
- pregledovanje kakovosti bančnih sredstev in ocenjevanje bančnih tveganj.

Revizorju je v pomoč, da sodeluje z nadzorniki in da ima dostop do korespondence o rezultatih njihovega dela, ki jo nadzorniki naslavljajo direktno na upravo banke. Ocene narejene s strani nadzornikov o pomembnih področjih, kot npr. o ustreznosti dolgoročnih rezervacij za izgube zaradi slabih in dvomljivih kreditov in o kazalcih smotrnosti poslovanja, ki so jih nadzorniki uporabljali pri svojem delu, so lahko revizorju v pomoč pri izvedbi analitičnih preiskav in pri osredotočenju pozornosti na posebno pomembna področja, ugotovljena s strani nadzornikov.

Usklajevanje dela, ki ga je treba opraviti

Glede na velikost in zemljepisno razpršenost večine bank je usklajevanje dela, ki ga je treba opraviti, pomembno za učinkovitost in uspešnost revizije. Pri usklajevanju je treba upoštevati naslednje dejavnike:

- delo, ki ga opravljajo
 - različni člani revizorjevega osebja druge revizijske službe podjetja in
 - druga revizijska podjetja,
- obseg predlagane uporabe storitev notranjega revizorja,
- zahtevane datume poročil delničarjem in usmerjevalnim organom, ter
- potrebo po posebnih analizah in drugi dokumentaciji, ki jih mora zagotoviti uprava banke.

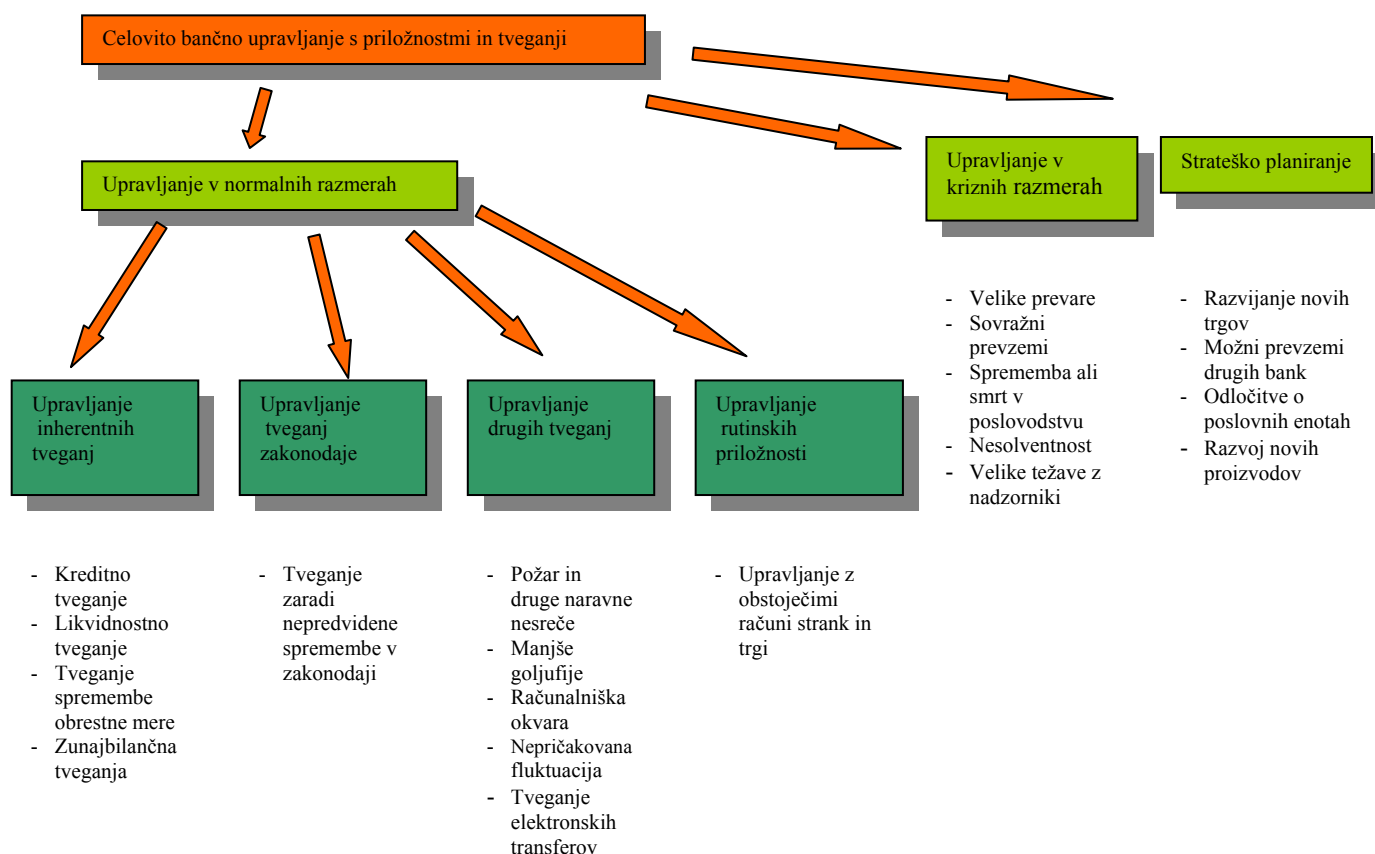
3. KREDITNO TVEGANJE V BANKAH

3.1 VRSTE TVEGANJ BANČNEGA POSLOVANJA

Upravljanje s tveganji je eden izmed ključnih elementov za uspešnost poslovanja banke in eden najhitreje razvijajočih se segmentov v bančni industriji. Banka je po naravi poslovanja »proizvajalec tveganj«, saj sprejema tveganje ter ga transformira in vgrajuje v finančne produkte in storitve (Krumberger M., 2000, str. 72).

Različni avtorji navajajo različne klasifikacije tveganj, s katerimi se srečuje banka. Na sliki 4 je predstavljena delitev tveganj, kot jo vidi Greenbaum:

Slika 4: Upravljanje s tveganji in priložnostmi v banki

Vir: Greenbaum S.I., Thakot A.V., 1995, str. 589.

V nadaljevanju navajam pregled tveganj, kot jih navaja Saunders (Saunders A., 2003, str. 138):

- tveganje spremembe obrestne mere,
- tržno tveganje,

- kreditno tveganje,
- zunajbilančno tveganje,
- tehnološka in operativna tveganja,
- tveganje spremembe deviznega tečaja,
- deželno tveganje,
- likvidnostno tveganje, ter
- tveganje nesolventnosti.

Tveganje spremembe obrestne mere je tveganje negativnega vpliva na donosnost banke zaradi za banko neugodne spremembe obrestne mere. Banka kot finančni posrednik transformira finančna sredstva. Tako se terjatve in obveznosti banke razlikujejo po ročnosti in likvidnosti. V primeru, da je ročnost naložb manjša od ročnosti obveznosti, govorimo o tveganju refinanciranja, v nasprotnem pa o tveganju reinvestiranja.

Tržno tveganje je tveganje, ki se pojavi zaradi nepričakovanega spreminjanja tržnih cen finančnih oblik, ki jih imajo finančni posredniki med svojimi naložbami in/ali obveznostmi. Tržno tveganje je povezano z aktivnim trgovanjem terjatev, obveznosti in izpeljanih finančnih instrumentov. Tržno tveganje obstaja vselej, ko ima banka odprto in nezavarovano dolgo ali kratko pozicijo v obveznicah, delnicah, izpeljanih finančnih instrumentih in se cene le-teh spremenijo v nasprotni smeri od pričakovane.

Najpomembnejše tveganje s katerim se srečujejo banke je **kreditno tveganje**, ki je podrobneje opredeljeno v naslednji točki tega poglavja.

Tehnološko tveganje postaja zaradi izredno hitrega razvoja informacijske tehnologije v zadnjem času vse bolj pomembno tveganje. Banke morajo v razvoj informacijskega sistema vložiti velika sredstva. Cilj razvoja je znižanje operativnih stroškov. Tehnološko tveganje je povezano tudi z operativnim tveganjem zaradi nepravilnega delovanja ali nedelovanja podpornega sistema v banki. Med operativna tveganja uvrščamo še tveganje zaradi kršitve internih procedur v banki, goljufije, poneverbe, bančne rope, naravne nesreče itd.

Tveganje spremembe deviznega tečaja je tveganje, da se zaradi spremembe deviznega tečaja spremeni vrednost premoženja v tuji valuti. Tovrstno tveganje izhaja iz trgovanja s tujimi valutami, odobravanja kreditov v tujih valutah, nakupov tujih vrednostih papirjev in izdaje vrednostnih papirjev v tujih valutah. Do tveganja prihaja, kadar višina naložb in obveznosti v neki valuti nista enaki in ima banka odprto devizno pozicijo, dolgo ali kratko. Za dolgo pozicijo je značilno, da je aktiva v določeni tuji valuti večja od pasive, obratno velja za kratko pozicijo.

Deželno tveganje je opredeljeno kot tveganje nastanka izgube v primeru mednarodnega kreditiranja, ki je povezano z ekonomskim, socialnim in političnim okoljem dolžnikove države. Posebna oblika deželnega tveganja je transferno tveganje, ki obstaja, kadar

dolžnikova obveznost ni nominirana v lokalni valuti. Pri nas Banka Slovenije predpiše odstotek rezervacij, ki jih morajo banke oblikovati za naložbe v nekatere države glede na ocenjeno deželno tveganje posamezne države.

Likvidnostno tveganje pomeni verjetnost, da banka ne bo sposobna v vsakem trenutku poravnati svojih obveznosti, to je deponentom ob zapadlosti izplačati sredstev, ki so jih le-ti vložili v banko, pa tudi da ne bo sposobna izpolniti svojih obvez, ki jih je dala v preteklosti, npr. nakazati posojilo. Likvidnostno tveganje je za banko veliko bolj usodno, kot za podjetja iz drugih dejavnosti. Kajti ko varčevalci banke zaslutijo, da bi banka lahko zašla v težave, množično dvigujejo svoje prihranke, ki pa jih slabo likvidna banka ne more zagotoviti v zelo kratkem času. Tako lahko že kratkotrajna nelikvidnost banke vodi v njeno nesolventnost.

Zunajbilančno tveganje predstavlja pogojno tveganje, in sicer pod pogojem, da pride do realizacije potencialne obveznosti ali terjatve. Med potencialne obveznosti banke uvrščamo različne vrste garancij, akreditive, termenske posle, opcije, zamenjave in druge izvedene finančne inštrumente.

Tveganje nesolventnosti nastopi kot posledica prekomernega obrestnega, tržnega, kreditnega, deželnega, likvidnostnega, tečajnega, tehnološkega ali katerega drugega tveganja, s katerim se srečuje banka pri svojem delovanju.

V praksi se posamezna tveganja med seboj prepletajo in so medsebojno povezana. Le redko posamezno tveganje nastopi povsem samostojno.

3.2 OPREDELITEV KREDITNEGA TVEGANJA

Med najpomembnejšimi bančnimi tveganji je po izkušnjah z izgubo v preteklosti tveganje, da stranka ne bo poravnala svoje obveznosti v polnem znesku, bodisi ko zapade v plačilo, bodisi kadarkoli po tem datumu (kreditno tveganje).

Kreditno tveganje pomeni tveganje nastanka izgube zaradi neizpolnitve obveznosti dolžnika do banke (Zakon o bančništvu, Uradni list RS 7/99, 59/01 in 55/03).

Kreditno tveganje izhaja iz negotovosti plačila glavnice in/ali obresti ob njihovi zapadlosti s strani kreditojemalca. Prav tako kreditno tveganje izhaja tudi iz prerazporeditve kreditov navzgor ali navzdol (Shimko, 1999, str. 137). V teku življenjskega cikla kredita se namreč zaradi razlogov na strani kreditojemalca banka lahko odloči za oblikovanje dodatnih rezervacij ali ukinitvev le-teh. Odločitev je odvisna od rednosti odplačevanja kredita, zavarovanja kredita, finančnih rezultatov podjetja, zakonodaje v posamezni državi in strategije banke.

Pri minimiziranju kreditnega tveganja in sklepanju dobrih kreditnih pogodb je dobro razumeti koncepta napačne izbire in moralnega hazarda.

Na trgu kreditov je *problem napačne izbire*⁴ izredno problematičen, saj ponavadi po kreditih povprašujejo tisti kreditojemalci, katerih projekti bodo najverjetneje vodili do neugodnih rezultatov. Verjetnost, da bodo izbrani prav ti, je največja, kajti kreditojemalci z najbolj tveganimi investicijskimi projekti si namreč najbolj prizadevajo prepričati banko, da bo njihov projekt uspešen in so zato najbolj agresivni pri pridobivanju kreditov. Vendar je jasno, da so zaradi velike verjetnosti, da ne bodo zmogli vrniti kreditov, za banko to najmanj zaželeni kreditojemalci.

Na trgu kreditov je prisoten tudi *problem moralnega hazarda*⁵, kajti nekateri kreditojemalci si želijo vlagati v posle, ki prinašajo, če so uspešni, zelo visoke dobičke. Vendar so to hkrati tudi najbolj tvegani projekti in zato iz bančne perspektive nezaželeni za kreditiranje. Ko tak kreditojemalec enkrat pridobi posojilo, obstaja velika verjetnost, da bo investiral v visoko tvegane projekte. Visoko tveganje pa zmanjšuje verjetnost, da bodo krediti vrnjeni.

Da bi bila banka uspešna mora zaobiti problema napačne izbire in moralnega hazarda, ki povečujeta verjetnost nevrčila kredita. Banka si prizadeva, da bi ta problema zaobšla z različnimi principi upravljanja kreditnega tveganja: pridobivanjem informacij o kreditojemalcih in njihovim nadziranjem, oblikovanjem dolgoročnega odnosa s strankami, kreditnimi zavezami, zavarovanji, vzdrževanjem minimalnega stanja na računu in z racionaliziranjem⁶ kreditov.

Kreditno tveganje se pojavlja tudi pri poravnavi finančnih transakcij, kjer se dogaja, da je prvi del transakcije - plačilo - opravljeno, ne pride pa do drugega dela transakcije – poravnave oziroma do poravnave pride z zamudo. Faktorji tveganja poravnave so: trenutek menjave valut, zaključek plačila in poravnave, vloga posrednikov in klirinških hiš.

⁴*Problem napačne izbire* je oblika predpogodbene oportunitizma in je posledica asimetričnosti informacij. Kupec ali prodajalec se lahko odločita da na dvostranskih pogajanjih ne nastopita s pravim podatkom o vrednosti proizvoda. Problem nastopi takrat, ko se proizvodi različne kakovosti prodajajo po enaki ceni, ker kupci ali prodajalci niso dobro podučeni o kakovosti proizvoda v času nakupa (Prašnikar, 1998, str. 293 in 294).

⁵ *Moralni hazard* je oblika popogodbene oportunitizma, ko po sklenitvi pogodbe katera od pogodbenih strank začne izvajati akcije, s katerimi povečuje svoje koristi na račun koristi druge pogodbene stranke (Prašnikar, 1998, str. 296).

⁶ Banka racionalizira kredite tako, da visoko tveganih projektov sploh ne odobrava, ali pa jih odobri samo v določenem obsegu, ne glede na visoke obresti, ki bi jih s takšnimi krediti lahko zaslužila.

3.3 VRSTE KREDITOV IN DEJAVNIKI KREDITNEGA TVEGANJA

Glede na značilnosti kreditov ločimo:

- kratkoročne in dolgoročne kredite,
- zavarovane in nezavarovane kredite,
- kredite s fiksno in kredite s spremenljivo obrestno mero,
- takojšnji kredit,
- kreditno linijo,
- obnovljiv kredit in
- kredit z zahtevanim minimalnim stanjem na računu – obveznim depozitom.

Glede na kreditojemalca ločimo kredite dane pravnim osebam (sem spadajo podjetja, samostojni podjetniki, država in državne institucije ter druge banke) in kredite dane fizičnim osebam.

Pritiski za povečanje donosnosti, razmere na trgu in vedno bolj zapleteno finančno okolje imajo za posledico vedno nove kreditne instrumente in pristope do kreditov. Kot smo že omenili, pa po širšem pojmovanju pod pojem kredita, kakor ga razumemo tudi v tem magistrskem delu uvrščamo tudi naložbe v vrednostne papirje in kapitalske udeležbe, ostale terjatve ter potencialne in prevzete obveznosti kot so akreditivi, garancije, plačilni promet, izpeljani finančni instrumenti, trgovanje s tujo valuto in podobno.

Najpomembnejši dejavniki, ki vplivajo na višino kreditnega tveganja so:

- obrestna mera,
- provizije,
- premija za kreditno tveganje,
- zavarovanje kredita, in
- drugi necenovni pogoji povezani s posojili (npr. zahtevano minimalno stanje na računu, obvezna rezerva).

Pri tem višja obrestna mera, višja provizija in višja premija za kreditno tveganje in zahtevano minimalno stanje na računu kreditno tveganje povečujejo, zavarovanje kredita pa ga zmanjšuje.

3.4 MERJENJE KREDITNEGA TVEGANJA

Pri merjenju kreditnega tveganja moramo ločevati merjenje kreditnega tveganja posameznega dolžnika oziroma kredita in merjenje kreditnega tveganja portfelja banke.

3.4.1 Kreditno tveganje posameznega dolžnika oziroma kredita

Pri presojanju kreditnega tveganja gre za ocenjevanje verjetnosti neplačila s strani dolžnika. Za oceno kreditnega tveganja pa mora imeti banka najprej na razpolago potrebne informacije. Pri večjih dolžnikih razpoložljivost informacij ponavadi ni vprašljiva, saj so na voljo revidirani računovodski izkazi. Težje pa je zbiranje informacij o manjših dolžnikih, pa tudi stroški zbiranja na enoto posojila so večji.

Pri presojanju kreditnega tveganja se v praksi uporabljata dve skupini modelov, kvalitativni in kvantitativni, ki se med seboj ne izključujejo, ampak je priporočljivo, da se združujejo.

Kvalitativni modeli

Kvalitativni modeli so tradicionalni modeli, ki temeljijo na zbiranju informacij, ki omogočajo presojo o kreditni boniteti. Na oceno kreditnega tveganja vplivata dve skupini dejavnikov:

- a) specifični dejavniki, ki so tipični za posameznega dolžnika:
 - ugled dolžnika, informacije o preteklem sodelovanju z banko,
 - kapitalska struktura oziroma finančni vzvod, večji je, večje je kreditno tveganje,
 - variabilnost prihodkov,
 - zastavljeno premoženje.
- b) sistematični oziroma makroekonomski dejavniki, ki so značilni za določen finančni trg, gospodarstvo:
 - odzivanje posameznih dejavnosti na gospodarske cikle,
 - raven obrestnih mer; v času recesije so obrestne mere višje.

Kvantitativni modeli

Kvantitativni modeli kvantificirajo posamezne dejavnike kreditnega tveganja, kot so verjetnost neplačila in razvrščanje dolžnikov v skupine glede na verjetnost neplačila. Na osnovi relativnega pomena posameznih dejavnikov tveganja ovrednotijo kreditno tveganje v obliki premije za tveganje. Omogočajo tudi prepoznavanje visoko tveganih posojil in tudi izračun potrebnih rezerv.

V nadaljevanju navajamo nekaj najpogostejših modelov merjenja kreditnega tveganja:

- linearni verjetnostni modeli – so najpreprostejši modeli,
- diskriminantna analiza – najbolj znana je Altmanova diskriminantna funkcija,
- ocena kreditnega tveganja iz časovne strukture obrestnih mer,
- ocena stopnje tveganja na osnovi stopnje mortalitete terjatev – na osnovi izkušenj iz preteklosti,
- RAROC modeli – primerja donos posojila s tveganjem posojila, in

- opcijski modeli – posojilo se primerja s prodajno opcijo.

3.4.2 Kreditno tveganje portfelja banke

Pri merjenju tveganja portfelja se v praksi uporabljajo različni modeli tvegane vrednosti. Pri tem se uporabljajo predvsem dognanja matematične in statistične znanosti.

Banke pristopajo k obvladovanju tveganj z različnimi pristopi, prvenstveno pa preko modelov, ki temeljijo na konceptu tvegane vrednosti, pri čemer se najpogosteje uporabljajo metode kovariančne matrike, zgodovinske simulacije in Monte Carlo simulacije (Krumberger M., 2000, str. 72).

Tvegana vrednost je definirana kot mera za največjo možno izgubo vrednosti nekega portfelja. Pri operativni inačici te definicije je treba podati tudi oceno verjetnosti, da portfelj ne bo imel izgubo večjo od tvegane vrednosti. Ta verjetnost se v statistiki imenuje splošna stopnja zaupanja (Jurion, 1997).

Vendar se navedeni modeli primernejši za merjenje tržnih tveganj, redkeje pa se uporabljajo pri merjenju kreditnega tveganja. Vzrok je predvsem v pomanjkljivosti podatkov in vrednotenju. Z vidika potrebnih podatkov sta vzrok redkost nastopa plačilne nesposobnosti in dolg časovni horizont, kar zahteva preveliko poenostavljanje predpostavk in približke in postavlja pod vprašaj natančnost modelov. Po drugi strani se večina kreditnih instrumentov ne vrednoti po tržnih cenah.

3.5 RAZVRŠČANJE BANČNIH TERJATEV OZIROMA DOLOČANJE BONITETNE SKUPINE ZA POSAMEZNEGA DOLŽNIKA ALI TERJATEV

Skladno s sklepom o razvrstitvi bilančnih in zunajbilnačnih postavk bank in hranilnic banke uvrščajo dolžnike v bonitetne skupine A, B, C, D in E po objektivnih in subjektivnih merilih (Komerički, 2004, str. 65).

Tvegane bilančne postavke banke obsegajo vse dospele in nedospele kratkoročne in dolgoročne kredite, naložbe v vrednostne papirje in dolgoročne naložbe v kapital, eskontirane menice, terjatve iz izpeljanih finančnih instrumentov, s katerimi se trguje na prostem trgu, naložbe v naložbene nepremičnine, obračunane vloge pri bankah ter ostale postavke, ki jih je možno razporediti na posameznega dolžnika.

Tvegane zunajbilančne postavke banke obsegajo izdane garancije, avale, nekrite akreditive, prevzete nepreklicne obveznosti iz odobrenih kreditov, odobrene in neizkoriščene limite iz

okvirnih kreditov in druge prevzete obveznosti, na osnovi katerih lahko nastane obveznost plačila s strani banke.

Objektivni kriterij za razvrščanje v bonitetne skupine je glede na to, koliko časa dolžnik zamuja s poravnavanjem svojih obveznosti do banke. Uvrstitev v skladu s *subjektivnim kriterijem* pa se izvede na osnovi ocene banke o finančnem položaju dolžnika, njegovi zmožnosti zagotoviti zadosten denarni tok za odplačilo dolga, ter vrsto in obsegom zavarovanja terjatev.

Po sklepu o razvrščanju se terjatve razvrstijo v skupine od A do E po kriterijih, ki so prikazani v tabeli 2.

Tabela 2: Razvrščanje terjatev na osnovi objektivne in subjektivne ocene dolžnikove sposobnosti vračila pogodbenih obveznosti banke:

TERJATEV	OBJEKTIVNA MERILA	SUBJEKTIVNA MERILA
Skupina A	terjatve do dolžnikov, ki plačujejo svoje obveznosti ob dospelosti oziroma izjemoma z zamudo do 15 dni	<ul style="list-style-type: none"> - terjatve do Banke Slovenije in Republike Slovenije, terjatve do Evropskih skupnosti, vlad in centralnih bank držav EEA in z njimi primerljivih držav OECD, - terjatve do dolžnikov, za katere se ne pričakuje težav s plačevanjem obveznosti, - terjatve zavarovane s prvovrstnim zavarovanjem,
Skupina B	- terjatve do dolžnikov, ki večkrat plačujejo obveznosti z zamudo do 30 dni, občasno tudi z zamudo od 31 do 90 dni	- terjatve do dolžnikov, za katere se ocenjuje, da bodo denarni tokovi še zadostovali za redno poravnavanje dospelih obveznosti, toda njihovo finančno stanje je trenutno šibko, ne kaže pa, da bi se v bodoče bistveno poslabšalo,
Skupina C	- terjatve do dolžnikov, ki večkrat plačujejo obveznosti z zamudo od 31 do 90 dni, občasno tudi z zamudo od 91 do 180 dni	<ul style="list-style-type: none"> - terjatve do dolžnikov, za katere se ocenjuje, da denarni tokovi ne bodo zadostovali za redno poravnavanje dospelih obveznosti, - ki so izrazito podkapitalizirani, - ki nimajo zadostnih dolgoročnih virov sredstev za financiranje dolgoročnih naložb, - od katerih banka ne prejema tekočih zadovoljivih informacij ali ustrezne dokumentacije v zvezi s terjatvami, jamstvi in viri za odplačilo terjatev,
Skupina D	- terjatve do dolžnikov, ki večkrat plačujejo obveznosti z zamudo od 91 do 180 dni, občasno tudi z zamudo od 181 do 365 dni	<ul style="list-style-type: none"> - terjatve do dolžnikov, za katere obstaja velika verjetnost izgube, - ki so nelikvidni in nesolventni, - za katere je bil pri pristojnem sodišču vložen predlog za začetek postopka prisilne poravnave ali stečaja, - ki so v sanaciji oziroma postopku prisilne poravnave, - ki so v stečaju, - vendar se utemeljeno pričakuje delno pokritje terjatev,
Skupina E	- terjatve do dolžnikov, ki plačujejo obveznosti z zamudo nad 365 dni	<ul style="list-style-type: none"> - za katere se ocenjuje, da ne bodo poplačane, - s sporno pravno podlago.

Vir: Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic, Uradni list RS, št. 24/2002.

Banke uporabljajo pri razvrščanju dolžnikov oziroma terjatev kombinacijo objektivnih in subjektivnih meril. Sklep o razvrščanju dovoljuje bankam, da terjatve za majhne dolžnike in prebivalstvo razvrščajo bolj po objektivnem kriteriju. Terjatve do pravnih oseb pa se

razvrščajo tudi po subjektivnem kriteriju. Subjektivna merila pa lahko banke tolmačijo različno ali pa jim dajejo različen pomen. Zato lahko nastajajo med bankami razlike v razvrščanju dolžnikov oziroma njihovih terjatev (Ilovar S., 1997).

3.5.1 Ocenjevanje kreditnega tveganja za kredite na drobno

Kreditni na drobno so ponavadi odobreni majhnim kreditorejalcem, za katere se ne določa bonitetna ocena. Gre za manjše zneske posojil, kjer pa so stroški zbiranja informacij na enoto večji. Obrestna mera je za vse posojilojemalce enaka. Način odobritve posojila je, da se posojilo odobri ali zavrne. Relativno majhni zneski kreditov pomenijo, da je absolutna višina kreditnega tveganja za vsak posamezen kredit minimalna. Izguba iz kateregakoli majhnega kredita ne more povzročiti nesolventnosti banke. Zato je ponavadi strošek določanja kreditnega tveganja kreditov na drobno ponavadi večji kot koristi od izogibanja izgubi, posledično se ocenjevanje kreditnega tveganja posameznega malega kredita ne izplača. Pri presojanju kreditnega tveganja za kredite dane fizičnim osebam se najpogosteje uporabljajo naslednja merila: dohodek, premoženjsko stanje kreditorejmalca, starost, poklic in podobno.

3.5.2 Ocenjevanje kreditnega tveganja za kredite na veliko

Pri kreditih na veliko je situacija drugačna. Tu gre za velike zneske posojil večjim komitentom, za katera se banke pogajajo s kreditorejalcem in, ki imajo velikokrat celo uradne ratinge. Kriterij za odobritev kredita sta tako znesek kredita kot obrestna mera. Osnovna obrestna mera je izhodišče in je dostopna komitentom z najboljšo boniteto. Boniteta se določi glede na finančno stanje kreditorejmalca in na ostale kvalitativne informacije o kreditorejmalcu. Obrestna mera za komitente s slabšo boniteto je višja, ker vključuje večjo premijo za kreditno tveganje. Boniteta podjetja predstavlja oceno kvalitete podjetja in sposobnosti izpolnjevanja njegovih obveznosti s strani zunanjih ocenjevalcev.

Banka razvršča postavke v skupine na podlagi ocene sposobnosti dolžnika za izpolnitev njegovih obveznosti do banke ob dospelosti. Dolžnikova sposobnost izpolnjevanja teh obveznosti temelji na (Zakon o bančništvu, Uradni list RS 7/99, 59/01 in 55/03):

1. oceni finančnega položaja posameznega dolžnika,
2. oceni njegove zmožnosti zagotavljati denarni pritok, v obsegu, potrebnem za redno izpolnjevanje obveznosti do banke,
3. vrsti in obsegu zavarovanja terjatev banke do posameznega dolžnika, in
4. izpolnjevanju dolžnikovih obveznosti do banke v preteklih obdobjih.

Pri ocenjevanju finančnega in tržnega položaja dolžnika govorimo v bistvu o njegovi boniteti. Pojem boniteta je možno opredeliti ožje ali širše. Ožje opredelitve enačijo boniteto dolžnika s plačilno zanesljivostjo, z njegovo plačilno in/ali kreditno sposobnostjo.

Govorimo o tradicionalnem pojmovanju bonitete. Ta upošteva predvsem lastnosti, pomembne za finančno varnost naložb (Knez – Riedl J., 2000).

Danes govorimo predvsem o širšem ali sodobnem pojmovanju bonitete dolžnika, ki upošteva še njegove druge lastnosti in značilnosti ter povezave z okoljem, ter odseva kakovost poslovanja dolžnika, ki se kaže v zanesljivosti, uspešnosti in obetavnosti.

Pri tradicionalnem pojmovanju bonitete dolžnika se ta ocenjuje pretežno na podlagi računovodskih podatkov minulih obdobj, prevzetih iz računovodskih izkazov za več poslovnih let. Banka izdela na osnovi tega finančno analizo, ki je podlaga za oceno bonitete na finančnem področju. Sodobni načini ocenjevanja bonitete dolžnika pa dajejo ob kvantitativnih dejavnikih vse večji poudarek kvalitativnim dejavnikom, pri čemer so slednji usmerjeni v prihodnje delovanje⁷ (Komerički T., 2004, str. 67).

Analizo finančnega položaja dolžnika pripravi bonitetna služba na podlagi letnih poročil. Letna poročila vsebujejo dve vrsti informacij. Prve so opisne narave in se ponavadi začnejo s pismom uprave in opisujejo poslovne rezultate podjetja v preteklem letu in napovedi za prihodnost. Drugi del informacij predstavljajo računovodski izkazi sestavljeni iz bilance stanja, izkaza poslovnega izida, izkaza finančnega izida in izkaza gibanja kapitala za tekoče in preteklo leto. Pri ocenjevanju bonitete so finančne in opisne informacije enako pomembne. Finančne informacije povedo, kaj se je v zadnjih dveh letih dogajalo, opisne informacije pa povedo, zakaj se je to dogajalo.

Analiziranje računovodskih izkazov sestavlja več posameznih faz:

- analiziranje absolutnih vrednosti,
- analiziranje finančnih kazalcev in kazalnikov⁸ (glej tabelo 3),
- analiziranje trenda,
- primerjava s planom in
- primerjava s panogo ali konkurenco.

⁷ Kvalitativni dejavniki so:

- splošne značilnosti dolžnika (pravna oblika, oblika odgovornosti in upravljanje, oblika lastnine, lastniki, starost, velikost, lokacija, organiziranost, poslovne povezave, informacijski sistem),
- dejavnost dolžnika (dejavnost, proizvodno-prodajni program, kakovost proizvodov in storitev, tehnologija),
- prvine/zmogljivosti dolžnika (zaposleni, poslovodstvo, tehnične zmogljivosti, neotipljiva sredstva, naložbena dejavnost, inovacijska dejavnosti)
- tržna usmeritev dolžnika (kupci, dobavitelji, tekmeči),
- drugi kakovostni dejavniki pri dolžniku (poslovna morala, strategije, poslovni ugled, kultura, okoljska ozaveščenost) (Knez – Riedl, 2000).

⁸ Kazalci so absolutna števila, medtem ko so kazalniki relativna števila. Kazalnik je lahko opredeljen kot indeks, koeficient ali stopnja udeležbe.

Tabela 3: Finančni kazalniki

KAZALNIK	Formula za izračun
Likvidnost	
Kratkoročni koeficient	Kratkoročna sredstva/kratkoročne obveznosti
Pospešeni koeficient	Kratkoročna sredstva - zaloge/ kratkoročne obveznosti
Gospodarjenje s sredstvi	
Obračanje zalog	Prihodki od prodaje/zaloge
Dnevi vezave terjatev do kupcev	Terjatve do kupcev/prihodki od prodaje*360
Obračanje osnovnih sredstev	Prihodki od prodaje/ neodpisana vrednost osnovnih sredstev
Obračanje sredstev	Prihodki od prodaje/celotna sredstva
Gospodarjenje z dolgovi	
Stopnja zadolženosti	Celoten dolg/celotna sredstva
Mnogokratnik stroškov obresti	Dobiček iz poslovanja pred obdavčitvijo/ stroški obresti
Dobičkonosnost	
Čista dobičkonosnost prodaje	Čisti dobiček/prihodki od prodaje
Dobičkonosnost sredstev	Dobiček iz poslovanja pred obdavčitvijo/ celotna sredstva
Čista dobičkonosnost sredstev	Čisti dobiček/celotna sredstva
Dobičkonosnost kapitala	Čisti dobiček/kapital
Tržna vrednost	
Razmerje med ceno in dobičkom na delnico	Cena za delnico/dobiček na delnico
Razmerje med tržno in knjižno vrednostjo delnice	Tržna vrednost delnice/ knjižna vrednost delnice

Vir: Prirejeno po Brigam F.E., 1999, str. 75.

Ocena bodočega denarnega toka

Osnovni vir vračila posojila je denarni tok, zato sta njegova raven in stabilnost zelo pomembna. Poleg tega pa lahko družba posojilo vrne še s prodajo svojega premoženja ali pa z izdajo lastniških vrednostnih papirjev. Običajno družba vrača posojilo iz prihodkov, ki jih dobiva iz tekočega poslovanja, zato mora biti sposobna generirati likvidna sredstva, ki bodo omogočala vračilo posojila. Kolikšna likvidna sredstva pa družba generira iz tekočega in predvidenega poslovanja, je razvidno iz izkaza denarnih tokov, zato je tisti posojilojemalec, ki ima enakomerne denarne tokove, za banko bolj zaželen, kot pa tisti, ki ima v svojem izkazu denarnih tokov velika nihanja. Sposobnost potencialnega kreditojemalca, da bo v prihodnosti poravnal svoje obveznosti ob zapadlosti, se oceni na osnovi podatkov o preteklem poslovanju dolžnika, podatkov o tekočih poslovnih rezultatih in na osnovi že

sprejetih obstoječih finančnih obveznostih, ter na osnovi informacij, ki jih ima banka o poslovnih načrtih dolžnika.

Še posebej pomembna je ocena bodočega denarnega toka, kadar banka odobrava dolgoročne kredite za investicije. Pri tem mora ugotoviti realnost kreditorejmalčevih ocen predračunske vrednosti investicije, realnost virov financiranja in sposobnost investitorja za zapiranje finančne konstrukcije, njegov položaj na trgu in nenazadnje realnost finančnih projekcij.

Ocena zavarovanj

Zavarovanje posojila je povezano z varnostjo naložbe in z verjetnostjo, da dobi banka svoj denar nazaj, zato si banke omislijo različne načine zavarovanja posojila. Nekatere najpogostejše navajam v nadaljevanju:

- akceptni nalog,
- menica,
- poroštvo,
- zavarovanje pri zavarovalnici,
- zavarovanje z zastavo bančne vloge,
- zastava terjatev,
- zastava zalog ali drugih premičnin,
- zastava vrednostnih papirjev, in
- zastava nepremičnin.

Banka mora oceniti primernost zavarovanja glede na tveganost naložbe. Ponavadi pri komitentih z nižjo boniteto in pri kreditih z daljšo ročnostjo zahteva boljše oblike zavarovanja. Banka mora oceni primernosti zavarovanj posvetiti veliko pozornost, saj je v primeru slabega finančnega stanja kreditorejmalca, prav kvaliteta zavarovanja tista, ki vpliva na verjetnost poplačila kredita.

Izpolnjevanje dolžnikovih obveznosti v preteklih obdobjih

Banka ponavadi razpolaga s podatki o poravnavanju obveznosti kreditorejmalca v preteklih obdobjih in lahko na osnovi rednega oziroma nerednega poravnavanja obveznosti v preteklosti oceni prihodnje obnašanje dolžnika.

3.6 TEMELJNA NAČELA KREDITNEGA TVEGANJA

Baselski sporazum razdeljuje temeljna načela upravljanja s tveganjem na pet področij:

1. vzpostavitev primerne okolja za obravnavo kreditnega tveganja:

- Uprava je odgovorna, da periodično, vendar najmanj enkrat letno, pregleda strategije kreditnega tveganja ter sprejme poročilo o strategiji upravljanja s kreditnim tveganjem. Strategija mora odražati odnos banke do tveganja in stopnje donosa, ki ga banka pričakuje glede na sprejeto stopnjo tveganja.
- Izvršni direktorji so odgovorni za izvrševanje sprejete strategije kreditnega tveganja in sicer z vzpostavitvijo procesov identifikacije, vrednotenja, spremljave in kontrole kreditnega tveganja za vse bančne aktivnosti in sicer tako za posamične kredite kot tudi za celoten portfelj.
- Banke morajo identificirati, vrednotiti in upravljati kreditno tveganje za vse produkte in aktivnosti. Banka mora zagotoviti, da so vse nove aktivnosti in produkti predmet ustreznega upravljanja s tveganji. Tveganja s katerimi se banka srečuje prvič, morajo biti predmet ustreznih postopkov in kontrol, predvsem pa morajo biti odobrena s strani uprave banke.

2. vzpostavitev ustreznega sistema odobravanja kreditov:

- Banke morajo delovati v okviru dobro definiranih kriterijev za dodeljevanje kreditov, ki vključujejo ciljni tržni segment, razumevanje poslovanja komitenta, namen in strukturo kredita ter način za poplačilo kredita.
- Banke morajo vzpostaviti limite izpostavljenosti tako za posamezne kreditorejmalce, kot tudi za skupine povezanih oseb, ki vključujejo različne oblike in vrste izpostavljenosti.
- Banke morajo imeti jasno opredeljen proces odobravanja novih kreditov, aneksov, podaljševanj, obnovitev in refinanciranja obstoječih kreditov.
- Vse širitve kredita (vrednostno ali časovno) morajo biti opravljene po pogojih, ki niso ugodnejši od tistih, določenih s splošnimi pogoji poslovanja banke. Banka mora še posebej pozorno spremljati kredite odobrene v posebnem razmerju z banko in ukreniti vse potrebno, da ublaži morebitna tveganja iz tega naslova.

3. vzdrževanje ustreznega sistema upravljanja, vrednotenja in spremljanja kreditov:

- Banke morajo vzpostaviti sistem neprekinjenega upravljanja posameznih portfeljev, ki v poslovanje banke vnašajo tveganje.
- Banke morajo vzpostaviti sistem za spremljanje pogojev posameznih kreditov, vključno z ugotavljanjem primernosti višine oblikovanih popravkov in rezervacij.
- Zaželeno je, da banke razvijajo in uporabljajo interni sistem vrednotenja in upravljanja s kreditnimi tveganji, sistem vrednotenja mora biti prilagojen posebnostim banke (značilnosti, obseg in kompleksnost bančnih dejavnosti).
- Banke morajo imeti tako informacijski sistem kot tudi analitične postopke in metode za vrednotenje kreditnega tveganja za vse bilančne in zunajbilančne aktivnosti. Tak

sistem mora zagotoviti primerno informacijo o sestavi kreditnega portfelja, vključno z identifikacijo morebitne koncentracije tveganja.

- Banke morajo imeti sistem za vpogled v celotno strukturo in kvaliteto kreditnega portfelja.
- Banke morajo upoštevati potencialne negativne spremembe v ekonomskem okolju, tako za posamezne novo odobrene kredite, kakor tudi za portfelj v celoti. Oceniti morajo tudi kreditno izpostavljenost upoštevaje zaostrene pogoje v ekonomskem okolju.

4. vzpostavitev primerne kontrole nad kreditnim tveganjem:

- Banke morajo vzpostaviti neodvisen in neprekinjen nadzor nad upravljanjem kreditnega tveganja, rezultati takih pregledov morajo biti posredovani upravi banke in izvršnim direktorjem.
- Banka mora zagotoviti, da se krediti dodeljujejo v okviru internih limitov, upoštevajoč načelo previdnosti. Banka mora vzpostaviti in uveljaviti interne kontrole in postopke, ki omogočajo da se izjeme in odstopanja pravočasno sporočijo odgovornim za ukrepanje.
- Banke morajo vzpostaviti sistem zgodnjega odkrivanja slabih kreditov in ukrepov za sanacijo le-teh.

5. vloga nadzornikov:

- Nadzorniki so dolžni preveriti, če imajo banke učinkovit sistem za identifikacijo, vrednotenje, spremljanje, nadzor in kontrolo kreditnega tveganja v sklopu celotnega upravljanja s tveganji. Nadzorniki morajo neodvisno oceniti bančne strategije, politike in postopke odobravanja in vodenja kreditov. Nadzorniki morajo postaviti razumne limite za izpostavljenost banke do posameznih komitentov ali povezanih oseb.

3.7 UPRAVLJANJE KREDITNEGA TVEGANJA

Upravljanje s kreditnim tveganjem je bistvena sestavina skrbnega in varnega poslovanja banke. Skrbno upravljanje s kreditnim tveganjem vključuje preudarno upravljanje razmerja med tveganjem in donosom ter nadzor in znižanje kreditnega tveganja preko različnih vidikov, kot so kvaliteta, koncentracija, valuta, rok dospelosti, zavarovanje in vrsta kredita (Priporočila za upravljanje s kreditnim tveganjem v bankah, 2000).

Cilj upravljanja s kreditnim tveganjem je maksimiziranje s tveganjem korigiranega dobička in hkrati obdržati nivo tveganja (Načela upravljanja s kreditnim tveganjem, 2000).

Za obvladovanje kreditnega tveganja so v prvi vrsti odgovorni člani uprave banke. Le-ti morajo zagotoviti, da banka redno spremlja izpostavljenost kreditnemu tveganju in sprejema ustrezne ukrepe, s katerimi obvladuje izpostavljenost kreditnemu tveganju. Člani uprave banke morajo zagotoviti tudi organizacijo sistema notranjih kontrol in notranjo revizijo in njihovo delovanje v skladu z veljavnimi predpisi. Prav tako so odgovorni tudi za vodenje poslovnih knjig ter poslovne dokumentacije in sestavljanje poročil ter poročanje Banki Slovenije.

Splošen program upravljanja s kreditnim tveganjem mora:

- prepoznati obstoječe in potencialno kreditno tveganje ter razviti in uporabljati skrbne in previdne politike za učinkovito upravljanje in nadzor kreditnega tveganja,
- razviti in uporabljati učinkovite postopke odobravanja kreditov, njihovega dokumentiranja in izterjave, ter
- razviti in uporabljati postopke za učinkovito spremljanje in nadzor vrste, značilnosti in kvalitete kreditnega portfelja.

Osnova učinkovitega programa za upravljanje s kreditnim tveganjem je prepoznavanje obstoječih in potencialnih tveganj, značilnih za kreditne proizvode in aktivnosti banke, ter razvoj in uporaba jasno določenih, formalno zapisanih politik, ki določajo filozofijo kreditnega tveganja banke ter parametre, s pomočjo katerih bo tveganje nadzorovano.

Kreditne politike določajo okvir za posojanje ter izražajo kreditno kulturo banke in njene etične standarde. Politike morajo biti pravočasno razširjene, uporabljane na vseh nivojih organizacije ter občasno revidirane v luči spreminjajočih okoliščin.

Kreditne politike morajo vsebovati najmanj (Priporočila za upravljanje s kreditnim tveganjem v bankah, 2000):

- filozofijo kreditnega tveganja, ki določa obseg kreditnega tveganja, ki ga je banka pripravljena prevzeti,
- splošna področja kreditnih aktivnosti, ki jih banka želi opravljati, oziroma tista, kjer obstajajo ovire za njihovo opravljanje,
- jasno določene nivoje delegiranja pooblastil za odobravanje kreditov, oblikovanje rezervacij in odpisovanje, ter
- skrbne in previdne omejitve koncentracije kreditnega portfelja.

3.8 PROCES ODOBRAVANJA KREDITOV, DOKUMENTIRANJE IN POSTOPKI IZTERJAVE

Pred odobritvijo vsakega kredita oziroma pred sklenitvijo pogodbe mora banka oceniti dolžnikovo sposobnost izpolnjevanja obveznosti do banke in kvaliteto zavarovanja terjatev banke po vrsti in obsegu tega zavarovanja. Banka mora ves čas trajanja pravnega razmerja,

ki je temelj nastanka izpostavljenosti, spremljati poslovanje osebe in kvaliteto zavarovanja svojih terjatev (Zakon o bančništvu, Uradni list RS 7/99, 59/01 in 55/03).

Za znižanje izpostavljenosti tveganju neplačila s strani kreditojemalcev mora vsaka banka pred odobritvijo oziroma izplačilom sredstev posvetiti ustrezno pozornost posameznemu kreditu in ga oceniti. Zagotoviti mora, da so krediti ustrezno dokumentirani. Postopkom ocenjevanja in dokumentiranja vsakega kreditnega predloga morajo slediti tudi jasno določeni postopki izterjave ter rednega spremljanja komitentov in kreditov.

Ocenjevanje kreditnih predlogov

Za razvoj in ohranjanje ustreznega kreditnega portfelja mora vsaka banka imeti vpeljan predviden in učinkovit formaliziran postopek ocenjevanja, ki zagotavlja neodvisno in objektivno presojo kreditnih predlogov (Priporočila za upravljanje s kreditnim tveganjem v bankah, 1998).

Dobro razvit postopek odobravanja kreditov, ki je ločen od funkcije trženja, zagotavlja ustrezno ocenjevanje in spremljanje kreditnega tveganja, izvajanje sprejetih politik odobravanja kreditov banke ter spoštovanje omejitev, ki jih te določajo. Podrobnosti analize se razlikujejo po različnih področjih dejavnosti. Medtem ko krediti pravnim osebam zahtevajo zelo poglobljeno analizo, krediti prebivalstvu tega običajno ne zahtevajo. V vseh primerih pa mora biti analiza dovolj poglobljena, da ustrezno oceni dolžnika, njegovo zmožnost vrniti kredit in, kjer je potrebno, tudi vrednost zastavljenega premoženja oziroma drugo obliko zavarovanja.

Kreditna dokumentacija

Pri razvoju in ohranjanju zdravega kreditnega portfelja morajo biti pogoji vsakega kredita ustrezno in natančno dokumentirani. Neustrezna, nepopolna ali pravno sporna dokumentacija bi lahko imela za posledico, da dolg ne bo poplačan. To velja posebno v primerih, ko je banka prisiljena tožiti za poplačilo kredita.

Za pomoč pri spremljanju kreditov in za zagotavljanje skrbnega in previdnega vrednotenja sredstev ter dokumentirano izvedbo izterjevalnega postopka mora imeti banka urejene kreditne mape.

Postopek izterjave kreditov

Banke morajo imeti izdelane postopke izterjave glavnice, obresti in provizij, ki zagotavljajo pravočasnost plačil, so skladni s pogoji vračila kredita in ustrezno dokumentirani. Čeprav je večina kreditov na koncu vrnjenih v celoti, so banke izpostavljene tveganju neplačila in je zato določen obseg odpisov pričakovanih.

Poslabšanje kvalitete kredita je pomembno ugotoviti čimprej, ko še obstaja več različnih strateških možnosti za upravljanje tveganja neplačila in s tem znižanja potencialne možne izgube banke. Te možnosti lahko vključujejo predajo kredita v obravnavo posebni delovni skupini in opozorilo kreditnemu odboru, pridobitev dodatnega zavarovanja kredita, sklenitev nove pogodbe s spremenjenimi pogoji vračila ter sprožitev postopka reorganizacije ali stečaja dolžnika. Reševanje zahteva dobro in natančno izdelano strategijo in časovni načrt prestrukturiranja (Priporočila za upravljanje s kreditnim tveganjem v bankah, 1998).

3.9 SPREMLJANJE IN NADZOR KREDITNEGA PORTFELJA

Neustrezni postopki spremljanja in nadzora kreditne funkcije znotraj uveljavljenih smernic so vzrok za težave s krediti pri velikem številu bank. Zato mora vsaka banka razviti in uporabljati postopke in informacijske sisteme za učinkovito spremljanje in nadzor značilnosti in kvalitete kreditnega portfelja. Ti postopki morajo določati kriterije za ugotavljanje in poročanje o poslih, ki bi utegnili postati problematični, zagotoviti pogostejše in bolj natančno spremljanje teh poslov ter predvideti morebitne korektivne akcije, kot npr. spremembo razvrstitve ali oblikovanje dodatnih rezervacij (Priporočila za upravljanje s kreditnim tveganjem v bankah, 1998).

Elementi učinkovitega in skrbnega spremljanja ter nadzora kreditnega portfelja so tudi razporeditev portfelja po značilnostih kreditov in njihovi tveganosti, redni pregledi posameznih kreditov oziroma skupin komitentov ter neodvisna notranja revizija.

Značilnosti kreditnega portfelja

Za sprejemanje značilnosti razpršenosti kreditnega portfelja mora imeti vsaka banka vzpostavljen sistem, ki omogoča uvrstitev kreditov v skupine in s tem spremljanje izpostavljenosti vsaj po: komitentih skupaj s povezanimi osebami, posameznih vrstah kreditov, panogah in geografskih regijah.

Pregledi kreditov

Večina kreditov in njihovo podaljševanje je odvisno od dolžnikov in njihovega izpolnjevanja določenih pogojev. Banke morajo zato redno spremljati položaj in status dolžnikov in ponovno ocenjevati posamezne kredite ter jih razvrstiti. Zanašanje na ugodne ekonomske napovedi lahko pripelje do resnih poslabšanj v kreditnem portfelju, ki jih banka ne zazna. Zato mora program upravljanja s kreditnim tveganjem v vseh bankah vključevati tudi postopke, ki določajo redne preglede in, kjer je potrebno, spremembe razvrstitve kreditov.

Učinkovit sistem notranjih pregledov kreditov združuje neodvisen pregled z redno analizo in ponovnim ocenjevanjem s strani kreditnih referentov. Zaradi stalnih stikov z dolžniki so referenti sposobni hitreje odkriti spremembe v dolžnikovem poslovanju ali finančnem položaju kot neodvisni ocenjevalci kreditov. Zato morajo sistemi spremljanja in pregledov kreditov zagotavljati, da referenti redno spremljajo kvaliteto kreditov in, kjer je potrebno, tudi njihova zavarovanja.

Narava in kompleksnost analize ter obseg pregledanih kreditov so odvisni od vrste in zapletenosti kreditov v portfelju.

Cilj učinkovitega sistema pregledov kreditov je zagotoviti (Priporočila za upravljanje s kreditnim tveganjem v bankah, 1998):

- ⇒ poznavanje trenutnega finančnega stanja dolžnika,
- ⇒ zadostnost in izterljivost zavarovanj glede na dolžnikov trenutni položaj,
- ⇒ izvajanje kreditnih pogodb v okviru sprejetih omejitev,
- ⇒ zgodnje zaznavanje kreditov, ki bi utegnili postati problematični, in
- ⇒ tekoče informiranje o kvaliteti kreditnega portfelja.

Z dejavnostjo upravljanja s kreditnim tveganjem morata biti uprava in nadzorni svet banke redno seznanjena in jo po potrebi prilagajati.

3.10 REGULATIVA NA PODROČJU UPRAVLJANJA IN OBVLADOVANJA KREDITNEGA TVEGANJA

Zakonodajni okviri za obvladovanje kreditnih tveganj v Sloveniji temeljijo na Baselskem sporazumu. Baselski sporazum je mednarodni sporazum med centralnimi bankami članicami banke za mednarodne poravnave (Bank of International Settlements), ki je bil sprejet leta 1987, v prakso pa vpeljan leta 1993. Cilj tega sporazuma je usmerjanje bančnikov pri enotnem določanju kapitalske ustreznosti in tako krepiti stabilnost mednarodnega bančnega sistema ter omogočiti mednarodno primerljivost bank ne glede na njihov sedež.

Sporazum vsebuje dve zahtevi:

- ⇒ zahtevo po minimalnem jamstvenem kapitalu, ki ga mora imeti banka v primerjavi s celotno tehtano aktivo, ter
- ⇒ zahtevo po minimalnem osnovnem kapitalu, ki mora znašati najmanj 50% jamstvenega kapitala banke.

Leta 1999 je Baselski komite izdal predlog nove sheme za merjenje kapitalske ustreznosti (New Capital Adequacy Framework), ki naj bi nadomestila sporazum iz leta 1988 (Basel

Capital Accord). Stara direktiva spodbuja kapitalsko arbitražo in ne priznava številnih finančnih inovacij, namenjenih učinkovitemu obvladovanju tveganj. V premajhni meri upošteva druga, torej nekreditna tveganja, ki so v zadnjih letih pridobila na pomembnosti (predvsem operativno tveganje zaradi vse večje informacijsko tehnološke podprtosti poslovnih procesov v bankah) (Sušnik S., 2000, str. 21).

Novi predlagani tristeborni sistem določanja zadostnosti kapitala bank predstavlja revizijo in hkrati nadgradnjo kapitalskega sporazuma iz leta 1988. Osrednji del oz. prvi steber še vedno predstavlja ugotavljanje minimalnih kapitalskih zahtev (minimalno zahtevan koeficient kapitalske ustreznosti), ki pa naj bi bilo po zaslugi spremenjene metodologije bolj prilagojeno realnosti na finančnih trgih. Temu stebru so poleg zahtev za kreditna tveganja dodane še kapitalske zahteve za pokrivanje operativnih in drugih tveganj.

V okviru drugega stebra gre za nadziranje nadzornikov, ali banka korektno ocenjuje tveganja, ki jim je izpostavljena. V okviru tretjega stebra tržne discipline naj bi se dosegla večja preglednost poslovanja bank, ki naj bi bila vzpostavljena preko večjega obsega javnih razkritij ter objave podatkov in informacij o poslovanju. Tržna disciplina kot tretji steber zahteva aktivno vlogo tržnih udeležencev, ki preko svojih poslovnih odločitev nagrajujejo banke, katerih poslovanje je pregledno.

Načine za ugotavljanje in obvladovanje kreditnega tveganja v Sloveniji predpisujejo Zakon o bančništvu in iz njega izvedeni podzakonski predpisi, ki pomenijo implementacijo evropskih bančnih direktiv in priporočil mednarodnih organizacij, zlasti baselskega odbora za nadzor bank (Borak N., 2000, str. 5).

Banka Slovenije je na osnovi zakona izdala naslednje sklepe, ki so pomembni pri upravljanju in obvladovanju kreditnega tveganja v bankah:

- Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02 in 85/02),
- Sklep o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/2002),
- Sklep o poslovnih knjigah in poslovnih poročilih bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02, 52/02 in 105/02),
- Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02, 85/02 in 22/03), in
- Sklep o veliki izpostavljenosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/02).

3.11 OBLIKOVANJE POSEBNIH REZERVACIJ, IZKLUČEVANJE PRIHODKOV IN KAPITALSKA USTREZNOST

Razvrščanje terjatev banke je osnova za ugotavljanje:

- ⇒ obsega potencialnih izgub banke oziroma obsega potrebnih rezervacij,
- ⇒ obsega izključenih prihodkov banke, ter
- ⇒ kapitalske ustreznosti banke.

3.11.1 Oblikovanje posebnih rezervacij⁹

Banka je po zakonu o bančništvu dolžna oblikovati posebne rezervacije za kreditna tveganja. Le te oblikuje na podlagi predpisanih in internih meril za razvrščanje postavk po tveganosti in oceni potencialne izgube iz naslova kreditnih tveganj. Merila smo predstavili tabeli 2.

Po sklepu o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic je banka dolžna oblikovati posebne rezervacije najmanj v višini 1% zneska terjatev, ki so uvrščene v bonitetno skupino A, razen za postavke, ki so opredeljene kot netvegane bilančne postavke, ter postavke terjatev za obresti in provizije. Tako oblikovane rezervacije so odhodek banke za posebne rezervacije in so knjižene na posebnem kontu v pasivi bilance stanja.

Banke so dolžne oblikovati tudi posebne rezervacije¹⁰ v velikosti ugotovljenih potencialnih izgub iz naslova terjatev uvrščenih v bonitetne skupine B, C, D in E in sicer v *povprečju najmanj* v višini:

- 10 odstotkov terjatev, razvrščenih v bonitetno skupino B,
- 15 odstotkov terjatev, razvrščenih v bonitetno skupino C,
- 50 odstotkov terjatev, razvrščenih v bonitetno skupino D, in
- 100 odstotkov terjatev, razvrščenih v bonitetno skupino E.

Posebne rezervacije za možne izgube, ki jih banka oblikuje za bilančne terjatve, se izkažejo kot odhodek za posebne rezervacije – prevrednotovalni popravki kreditov in terjatev – in se knjižijo v obliki popravkov vrednosti nedonosnih terjatev zaradi oslabitve v aktivni bilance stanja. Odhodki za posebne rezervacije – prevrednotovalni popravki kreditov in terjatev – se izkažejo v postavki izgube iz danih kreditov in terjatev v izkazu poslovnega izida. Posebne rezervacije za možne izgube, ki jih banka oblikuje za zunajbilančne postavke, so odhodek za

⁹ Pogosto se pojavlja zmeda med rezervacijami za izgube iz naslova slabih kreditov in obveznimi rezervami, ki jih morajo držati banke. Pravzaprav bančne rezervacije nimajo nič opraviti z obveznimi rezervami, ki se pojavljajo v aktivni bilance stanja in so stanja na deviznih računih pri centralni banki in gotovina. Rezervacije se ponavadi pojavljajo na pasivi v okviru postavke kapitala.

Nadalje je potrebno ločiti med splošnimi in posebnimi rezervacijami. Splošne rezervacije so oblikovane za pokrivanje morebitnih izgub v prihodnosti. Če se splošne rezervacije ne pripisujejo določenim tveganjem izpolnjujejo pogoje za vključitev v kapital. Posebne rezervacije pa se oblikujejo za vsako terjatev posebej in se pripoznajo kot odhodek in odštejejo od knjigovodskega zneska ustrezne terjatve.

¹⁰ Po sklepu o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic lahko banka uporablja tudi višje ali nižje odstotke od navedenih. Tako lahko za terjatve uvrščene v bonitetno skupino B oblikuje rezervacije v višini od 5-15% zneska terjatev, za terjatve uvrščene v skupino C od 15-40% zneska terjatev in za terjatve uvrščene v skupino D od 40 – 99% zneska terjatev.

oblikovanje posebnih rezervacij bank in se knjižijo na posebnem kontu rezervacij v pasivi bilance stanja.

Za oblikovanje zadostnega zneska posebnih rezervacij sta bistvenega pomena še dva dejavnika, in sicer dobiček banke in obdavčenje posebnih rezervacij. Ker so posebne rezervacije odhodek bank, njihovo oblikovanje bistveno vpliva na velikost dobička bank. Banke lahko z velikostjo oblikovanih posebnih rezervacij kratkoročno uravnavajo velikost dobička (Komerčki T., 2004, str. 75). Banka lahko slabši rezultat poslovnega leta izboljša tako, da zmanjša znesek oblikovanih posebnih rezervacij. Vendar je to zgolj kratkoročna rešitev, saj bi se verjetno kmalu izkazalo, da so prerazvrščene terjatve bolj tvegane in bi jih morala banka kasneje prerazvrstiti. Po drugi strani pa lahko banka konča poslovno leto z velikim dobičkom ter z oblikovanjem dodatnih posebnih rezervacij le-tega zniža in zniža tudi osnovo za plačilo davka iz dobička. Tudi tukaj gre zgolj za časovno odložitev davka, saj bo ob poplačilu terjatve ta tako ali tako davčna osnova.

3.11.2 Izključevanje prihodkov

Terjatve razvrščene v skupini A in B štejemo za donosne, terjatve razvrščene v skupine C, D in E pa za nedonosne. V izkaz poslovnega izida so vključeni le donosni obračunani in še neplačani prihodki od obresti za terjatve uvrščene v skupino A in B, ob pogoju, da terjatev ni razvrščena v skupino B zaradi zastave nepremičnine.

Prihodke, ki se obračunavajo na terjatve do oseb, razvrščenih v skupine C, D in E, sme banka vključiti v izkaz poslovnega izida šele ob plačilu. Prihodki, ki so le obračunani in niso vključeni v izkaz poslovnega izida, se štejejo za izključene prihodke. Vodijo se v aktivni bilance stanja, kot terjatev do dolžnika, zanje pa se oblikuje 100% popravek vrednosti terjatve.

3.11.3 Kapitalska ustreznost

Vsa bančna tveganja vplivajo na kapitalsko ustreznost banke, saj se kakršnakoli izguba pokriva iz bančnega kapitala in rezerv.

Banka mora zagotoviti, da vedno razpolaga z ustreznim kapitalom glede na obseg in vrste storitev, ki jih opravlja, ter tveganja, ki jim je izpostavljena pri opravljanju teh storitev (kapitalska ustreznost). Banka mora poslovati tako, da je v vsakem trenutku sposobna pravočasno izpolnjevati zapadle obveznosti (likvidnost) ter da je trajno sposobna izpolniti vse svoje obveznosti (solventnost) (Zakon o bančništvu, Uradni list RS 7/99, 59/01 in 55/03).

Kapitalska ustreznost banke se meri s količnikom kapitalske ustreznosti, ki je razmerje med kapitalom banke in tveganju prilagojene aktive povečane za druge tveganju prilagojene

postavke. Količnik kapitalske ustreznosti mora vedno znašati najmanj 8%. Vendar je 8% količnik minimalne kapitalske ustreznosti le potrebni, ne pa vedno tudi zadostni pogoj za zagotavljanje varnega poslovanja banke. Banka Slovenije lahko posamezni banki določi tudi višji količnik minimalne kapitalske ustreznosti, vendar ne višji od 12%, če je to potrebno zaradi narave, vrste in obsega poslov in tveganj, ki jim je banka izpostavljena.

Tveganju prilagojena aktiva banke, ki je pretežno sestavljena iz kreditov in ki se uporablja za izračun količnika kapitalske ustreznosti, je seštev ek knjigovodskih postavk vseh aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk, zmanjšanih za oblikovane posebne rezervacije za te postavke, in tehtanih po stopnjah kreditnih tveganj.

Stopnje za tehtanje kreditnih tveganj določi Banka Slovenije v razponu od 0% za gotovino, terjatve do Banke Slovenije in terjatve do Republike Slovenije ter terjatve zavarovane z denarnimi vlogami v banki, do 100% za terjatve brez kvalitetnega zavarovanja ter naložbe v osnovna sredstva in kapital, ki se ne odštevajo od kapitala banke. Zunajbilančne postavke se pri izračunu tveganju prilagojene aktive upoštevajo z uporabo konverzijskih faktorjev, nato pa se razporedijo v posamezno kategorijo ponderiranja bilančnih postavk.

3.12 PROBLEMATIKA KREDITNEGA TVEGANJA V SLOVENSKI PRAKSI

3.12.1 Zgodovina spremljave kreditnih tveganj v Sloveniji

Slovenske banke so se prvič seznanile s pojmom klasično kreditno tveganje leta 1989, ko so se reorganizirale v delniške družbe. Tedaj so morale začeti uvrščati svoje dolžnike v skupine glede na obdobja oziroma zamude, v katerih so dolžniki poravnavali svoje obveznosti. Vse do takrat pa je bila v veljavi določba, da morajo banke sproti odpisovati vse neplačane terjatve z zapadlostjo nad 60 dni, kar seveda ni pomenilo obvladovanja kreditnega tveganja, ampak zgolj pokrivanje nastalih izgub. Seveda pa je bil obseg odpisov zneskovno bistveno manjši od vrednosti, ki jo danes v celotni ureditvi pomenijo rezervacije za pokrivanje bilančne in zunajbilančne aktive (Karpe P., 1997, str.37).

Po letu 1991 je prišlo v Sloveniji do korenitih sprememb in občutnega izboljšanja kakovosti spremljanja tveganj. Prvi kriteriji za spremljanje kreditnega tveganja na podlagi razvrstitev v skupine od A do E so bili postavljeni konec leta 1992. Temeljili so zgolj na objektivnem kriteriju zamude plačil. Že leta 1993 so bili postavljeni novi kriteriji, ki nekoliko spremenjeni veljajo še danes. Poleg objektivnih kriterijev zamude plačila so uvedli še subjektivni kriterij razvrščanja (Krumberger M., 2000, str. 75).

Šele leta 1994 je začel veljati sklep Banke Slovenije o višini in načinu oblikovanja rezervacij za zavarovanje pred potencialnimi izgubami bank in hranilnic, v katerem je bil

postavljen pogoj, da banke ne samo izračunavajo rezervacije, ampak v njihovi velikosti tudi bremenijo svoj poslovni izid. Prvotno je bil izračun rezervacij uporabljen samo za izračunavanje velikosti jamstvenega kapitala in s tem kapitalske ustreznosti bank, kar je bil zavajajoč podatek glede na veliko podkapitaliziranost slovenskih bank kot posledico revalorizacije (Komerčki T., 2004, str. 73).

Strožji kriteriji v smislu priznavanja zavarovanj so se začeli uporabljati leta 1997. Po stari metodologiji je bilo dopuščeno, da je terjatev, ki je bila zavarovana z zastavo premičnega ali nepremičnega premoženja, bila pod določenimi pogoji lahko razvrščena v skupino A, ne glede na boniteto dolžnika. Od leta 1997 je bilo mogoče terjatev zavarovano z zastavo premoženja razvrstiti le še eno skupino višje. Kljub temu, da se je pričakovalo, da se bo kreditni portfelj konec leta 1997 poslabšal, se to ni zgodilo. Precej bank je namreč že pred spremembo zgoraj omenjenega sklepa razvrščalo terjatve izključno na podlagi ocene kreditne sposobnosti dolžnikov (Krumberger M., 2000, str. 75). Se je pa struktura portfelja slabšala po letu 1997. Poleg tega so banke v veliki meri obvladovale kreditno tveganje preko zavarovanj, predvsem s hipoteko.

V Sloveniji se pravzaprav samo nekaj večjih bank sistematično ukvarja s spremljavo kreditnih tveganj. Vpogled v rezultate poslovanja bank nam razkrije vzpone in padce pri spremljavi tveganj in njihovem obvladovanju. Eno glavnih slabosti pri obvladovanju kreditnega tveganja je v načinih zavarovanja, kjer naša praksa še ni v celoti skladna z evropskimi direktivami. Tako lahko v prihodnosti pričakujemo dodatne zahteve glede kreditnih tveganj. Ta korak je tudi posledica dejstva, da prihaja do umika države oz. zavarovanja vlog – država je po novem prenesla breme zavarovanja vlog in delovanja jamstvene sheme na banke in deloma tudi na varčevalce (Borak N., 2000, str. 5).

Pred vrati so velike spremembe bančne regulative na področju kapitala in kapitalske ustreznosti. Tudi v Slovenji bodo morali nadzorniki svoje tradicionalne metode nadzora za spremljanje doseganja predpisanih količnikov kapitalske ustreznosti prilagajati novim analitičnim pristopom, ki jih banke uporabljajo pri samooceni kapitalske ustreznosti. Tako zasnovan nadzorni pristop zahteva veliko število dobro usposobljenih in izkušenih nadzornikov in intenzivno sodelovanje med različnimi nadzornimi organi (Sušnik S., 2000, str. 31).

3.12.2 Priprave na Basel II in direktive Evropske unije

Pri Združenju bank Slovenije je bil februarja 2002 ustanovljen odbor za Basel II. V odbor so vključeni predstavniki 14 bank, Slovenske izvozne družbe in Združenja bank Slovenije. Odbor si je za eno svojih prvih nalog zadal izvedbo slovenske kvalitativne študije (SiQIS), namen katere je ugotovitev učinka v predlogu Basla II definiranih sprememb v izračunavanju kapitalskih zahtev na količnik kapitalske ustreznosti bank v Sloveniji, in sicer ob uporabi enostavnejših pristopov za določanje kapitalskih zahtev (standardiziranega

pristopa za kreditno tveganje in enostavnega oz. standardiziranega pristopa za operativno tveganje).

Delo odbora poteka v okviru dveh delovnih skupin za ratinge in skupine za operativno tveganje. Cilj delovne skupine za ratinge je v skladu z opredeljeno nalogo izdelati približke bonitetnih ocen, primerljivih z ratingi priznanih bonitetnih agencij, ki naj bi služile kot input v SiQIS tabele. V ta namen so banke definirale niz kazalnikov, ki naj bi bili po njihovem mnenju najbolj reprezentativni za bonitetno oceno slovenskih podjetij. Na podlagi izračuna vrednosti so banke razvrstile svoje komitente v devet bonitetnih razredov, metodološko in vsebinsko primerljivih z razredi ratingov priznanih bonitetnih agencij. Bistvo novega standardiziranega pristopa za izračun kapitalskih zahtev za kreditno tveganje je namreč uporaba zunanjih ratingov priznanih bonitetnih agencij kot podlage za določitev uteži za tehtanje terjatev bank do različnih dolžnikov.

Poleg poznavanja dela Baselskega komiteja je za Slovenijo kot članico Evropske unije pomembno tudi spremljanje vzporednega procesa, ki poteka na ravni Evropske unije. Evropska komisija namreč pripravlja evropsko direktivo o regulatornih kapitalskih zahtevah, v katerih bo vsebina novega baselskega kapitalskega sporazuma prilagojena ciljem in specifikam evropskega bančnega enotnega trga in ki bo zavezujoča za vse banke iz držav članic Evropske unije.

3.12.3 Poslovanje bank v letu 2003¹¹

V letu 2003 so banke beležile skromno rast bilančne vsote. Delež izvirnih sredstev bank se je zmanjšal, povečalo pa se je zadolževanje pri tujih bankah. Banke so pridobivale vire tudi z izdajanjem dolžniških vrednostnih papirjev in s podrejenim dolgom. Kreditna aktivnost bank je bila živahnjša. V tem letu so banke izrazito kreditirale nefinančne družbe in druge finančne organizacije, zmanjšale pa kreditiranje države (tudi na račun sprememb v metodologiji). Hitrejše zniževanje aktivnih obrestnih mer je vplivalo na zniževanje obrestne marže in posledično slabši zaslužek bank iz neto obresti, doseženi dobiček pred obdavčitvijo pa je bil nominalno višji v primerjavi z rezultati preteklih let.

V letu 2003 je bančni sistem oblikoval za 37,5 mrd SIT neto rezervacij (glej tabelo 4), ki so posledica tako rasti kreditne izpostavljenosti kot spremembe povprečne tveganosti terjatev. Delež neto odhodkov za odpise in rezervacije v vseh odhodkih je bil v letu 2003 v višini 6,5% (glej sliko 5). Obseg oblikovanih rezervacij pa je bil leta 2003 za 15,5% oziroma 6,9 mrd SIT nižji kot v letu 2002. To je posledica dejstva, da so v letu 2002 nekatere banke oblikovale nadpovprečno veliko rezervacij zaradi konservativne politike razvrščanja, oblikovanja dodatnih rezervacij po odredbi Banke Slovenije, zaradi poenotenja razvrstitev komitentov po pripojitvi itd. Nižji nivo oblikovanih rezervacij pri drugih bankah je

¹¹ Povzeto iz Letnega poročila za leto 2003, Banka Slovenije.

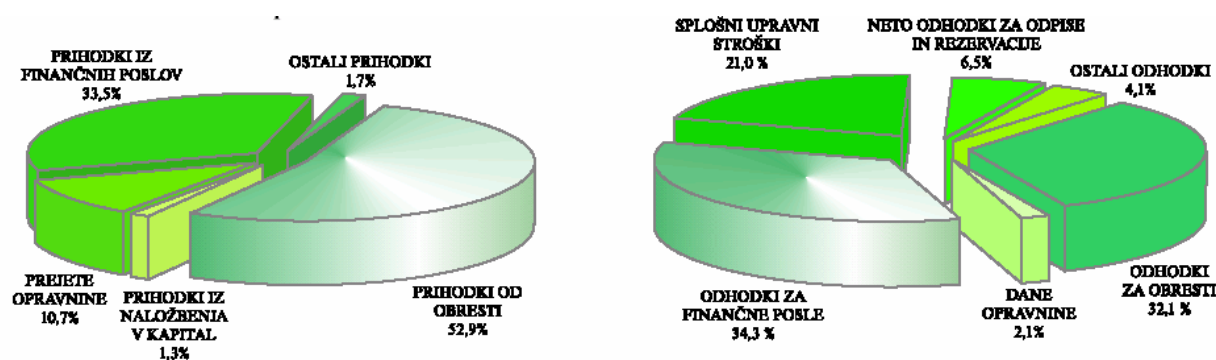
posledica počasnejše kreditne rasti v letu 2003, izboljšave kvalitete portfelja, nižjega nivoja oblikovanja rezervacij za splošna bančna tveganja ter uporabe nižjih odstotkov oblikovanja rezervacij znotraj posameznih skupin.

Tabela 4: Glavne postavke izkaza poslovnega izida

	Znesek v mio SIT		Delež v %		Nominalna rast v %	
	2002	2003*	2002	2003	2002/2001	2003/2002
Neto obresti	143.407	145.282	63,9	63,6	23,7	1,3
Neto opravnine	53.962	54.671	24,0	23,9	30,0	1,3
Neto finančni posli	21.205	19.503	9,5	8,5	1,9	-8,0
Neto ostalo	5.808	8.860	2,6	3,9	-214,3	52,5
Bruto dohodek	224.382	228.316	100,0	100,0	29,6	1,8
Operativni stroški	133.914	142.621	59,7	62,5	18,6	6,5
- od tega: stroški dela	66.169	71.733	29,5	31,4	24,4	8,4
Neto dohodek	90.467	85.695	40,3	37,5	50,2	-5,3
Neto rezervacije in neto odpisi	-44.450	-37.546	-19,8	-16,4	-0,7	-15,5
Rezultat pred obdavčitvijo	46.017	48.149	20,5	21,1	197,9	4,6
Rezultat po obdavčitvi	29.501	31.763	13,1	13,9	1.432,1	7,7

Vir: Letno poročilo za leto 2003, Banka Slovenije.

Slika 5: Sestava bančnih prihodkov in odhodkov v letu 2003

Vir: Letno poročilo za leto 2003, Banka Slovenije.

Bilančna vsota bančnega sistema se je v letu 2003 povečala, dinamika rasti pa je bila nizka, saj je dosežena le 5,6-odstotna realna rast (glej tabelo 5). Bilančna vsota je rasla najbolj pri bankah v večinski lasti tujcev, največje banke pa so zabeležile nižjo rast.

Tabela 5: Glavne postavke bilance stanja bank

	Znesek v mio SIT		Delež		Nominalna rast v %		R. rast v %
	31.12.02	31.12.03 ¹	31.12.02	31.12.03 ¹	2002/2001	2003/2002 ¹	2003/2002 ¹
Denar na računih pri centralni banki	143.311	141.464	3,1	2,8	-30,5	-1,3	-5,6
Kreditni bankam	381.208	338.523	8,4	6,7	-3,8	-11,2	-15,1
Kreditni strankam, ki niso banke²	2.182.147	2.517.354	47,9	50,0	14,0	15,4	10,3
- krediti gospodarstvu	1.282.846	1.592.893	28,2	31,6	9,9	24,2	18,7
- krediti gospodinjstvom	562.845	629.192	12,4	12,5	8,0	11,8	6,9
- krediti državi	215.992	141.946	4,7	2,8	35,8	-34,3	-37,2
- krediti ostalim ³	120.464	153.323	2,6	3,0	80,8	27,3	21,7
Vrednostni papirji	1.547.139	1.719.574	34,0	34,2	39,5	11,1	6,3
Druga aktiva	302.832	316.889	6,6	6,3	20,6	4,6	0,0
Skupaj aktiva	4.556.637	5.033.805	100,0	100,0	17,5	10,5	5,6
Dolgovi do bank	584.723	813.634	12,8	16,2	29,1	39,1	33,0
Dolgovi do strank, ki niso banke	3.149.394	3.293.089	69,1	65,4	14,0	4,6	0,0
- dolgovi do gospodarstva	604.952	618.223	13,3	12,3	16,8	2,2	-2,3
- dolgovi do gospodinjstev	1.978.294	2.138.537	43,4	42,5	12,6	8,1	3,3
- dolgovi do države	207.533	157.859	4,6	3,1	37,0	-23,9	-27,3
- dolgovi do ostalih ³	358.615	378.471	7,9	7,5	6,7	5,5	0,9
Dolžniški vrednostni papirji	176.483	216.366	3,9	4,3	59,0	22,6	17,2
Druge obveznosti	265.693	289.656	5,8	5,7	26,9	9,0	4,2
Kapital	380.345	421.060	8,3	8,4	11,2	10,7	5,8
Skupaj pasiva	4.556.637	5.033.805	100,0	100,0	17,5	10,5	5,6

¹ Podatki za leto 2003 so brez podružnice NLB v Italiji.

² Krediti DARS-u, ki so bili na dan 31.12.2002 zajeti med krediti države, so zaradi spremenjene metodologije v začetku leta 2003 na dan 31.12.2003 zajeti v postavki krediti gospodarstvu.

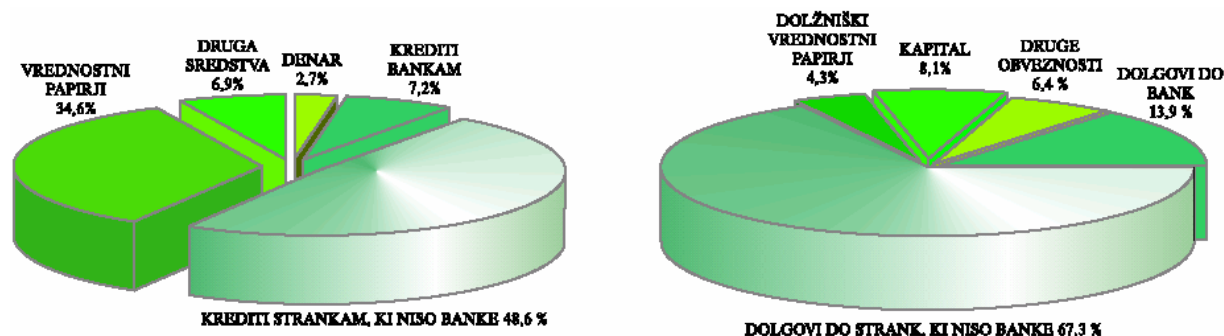
³ Ostali: druge finančne organizacije, neprofitni izvajalci storitev gospodinjstvom, tuje osebe.

Vir: Letno poročilo za leto 2003, Banka Slovenije.

V letu 2003 se je delež kreditov strankam, ki niso banke, okreplil za 15,4%. Čeprav je nominalna rast med nižjimi v obdobju od 1999 do 2003, je zaradi nizke inflacije v letu 2003 realna rast z 10,3% najvišja po letu 1999. Največji vpliv na rast kreditov nebančnega sektorja ima povečanje obsega kreditiranja nefinančnih podjetij, saj je v letu dosežena 24,2% nominalna rast (18,8% realno), kar predstavlja po nizki 2,5% realni rasti v letu 2002 najvišjo realno rast v zadnjih petih letih. Največje absolutne rasti so dosegle velike domače banke, medtem ko so visoke relativne rasti realizirale predvsem tuje banke in hčere največje banke. Tudi pri kreditiranju gospodinjstev je bila v letu 2003 dosežena največja rast, skoraj polovičen delež nominalne rasti pa je bil ustvarjen pri tujih bankah.

Banke so poleg finančnih naložb povečevale tudi potencialne obveznosti, saj se je obseg izdanih garancij realno povečal za 5,4%, kar predstavlja največjo realno rast garancij v zadnjih petih letih.

Slika 6: Povprečna sestava bančnih virov sredstev in naložb v letu 2003

Vir: Letno poročilo za leto 2003, Banka Slovenije.

V povprečni sestavi aktive se je v letu 2003 v primerjavi z letom 2002 delež povprečnih kreditov nebančnemu sektorju zmanjšal za 0,4 odstotne točke, pri čemer se je povečal delež kreditov nefinančnim družbam za 1,2 odstotne točke, zmanjšal pa delež kreditov gospodinjstvom za 0,7 odstotne točke. V aktivi so v letu 2003 predstavljal krediti strankam, ki niso banke 48,6%, krediti bankam pa 7,2%. Skupaj so dani krediti predstavljali 55,6% celotne aktive (glej sliko 6).

Pri kreditih strankam, ki niso banke, se nadaljuje trend hitrejše rasti dolgoročnih kreditov (glej tabelo 6). V letu 2003 so dolgoročni krediti tako porasli za 19,6%, kratkoročni pa za 11,8%. Hitrejša rast dolgoročnih kreditov pa je značilna za vse sektorje. To se je pokazalo tudi v strukturi, saj se je delež dolgoročnih kreditov okrepil za 1,6 odstotne točke.

Tabela 6: Ročnost vlog in kreditov strankam, ki niso banke

v %	31.12.01	30.6.02	31.12.02	30.6.03	31.12.03
Vpogledne vloge nebančnega sektorja	34,3	33,2	32,1	33,7	33,8
Kratkoročne vloge nebančnega sektorja	58,0	58,3	58,4	56,1	57,3
Dolgoročne vloge nebančnega sektorja	7,7	8,4	9,5	10,3	8,9
Skupaj vloge nebančnega sektorja	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kratkoročni krediti nebančnemu sektorju	57,1	55,3	54,1	53,8	52,4
Dolgoročni krediti nebančnemu sektorju	42,8	44,6	45,9	46,1	47,5
Terjatve iz danih jamstev	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Skupaj krediti nebančnemu sektorju	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Letno poročilo za leto 2003, Banka Slovenije.

Pri upravljanju s kreditnim tveganjem je ključni element koncentracija kreditne izpostavljenosti do posameznih oseb, skupin povezanih oseb, do drugih oseb v skupini in do oseb v posebnem razmerju z banko. Po stanju na dan 31. decembra 2003 pri nobeni od bank ni bila presežena omejitev največje dopustne izpostavljenosti do posameznih oseb (25% kapitala), do skupine povezanih oseb (25% kapitala), do drugih oseb v skupini (20%

kapitala) in do oseb v posebnem razmerju do banke (20% kapitala). Število velikih izpostavljenosti oziroma velikih skupnih izpostavljenosti (izpostavljenost banke do posamezne osebe, ki dosega ali presega 10% kapitala banke) je bilo po stanju 31. decembra 2003 nekoliko višje kot ob koncu leta 2002, prav tako je bila višja vsota velikih izpostavljenosti v primerjavi z letom 2002 in je bila na ravni sistema 212,8% kapitala. V letu 2003 je prišlo na ravni sistema do povečanja števila komitentov, hkrati pa tudi do povečanja skupne izpostavljenosti, medtem ko je povprečna izpostavljenost 120,9 mio SIT ostala na ravni tiste s konca leta 2002.

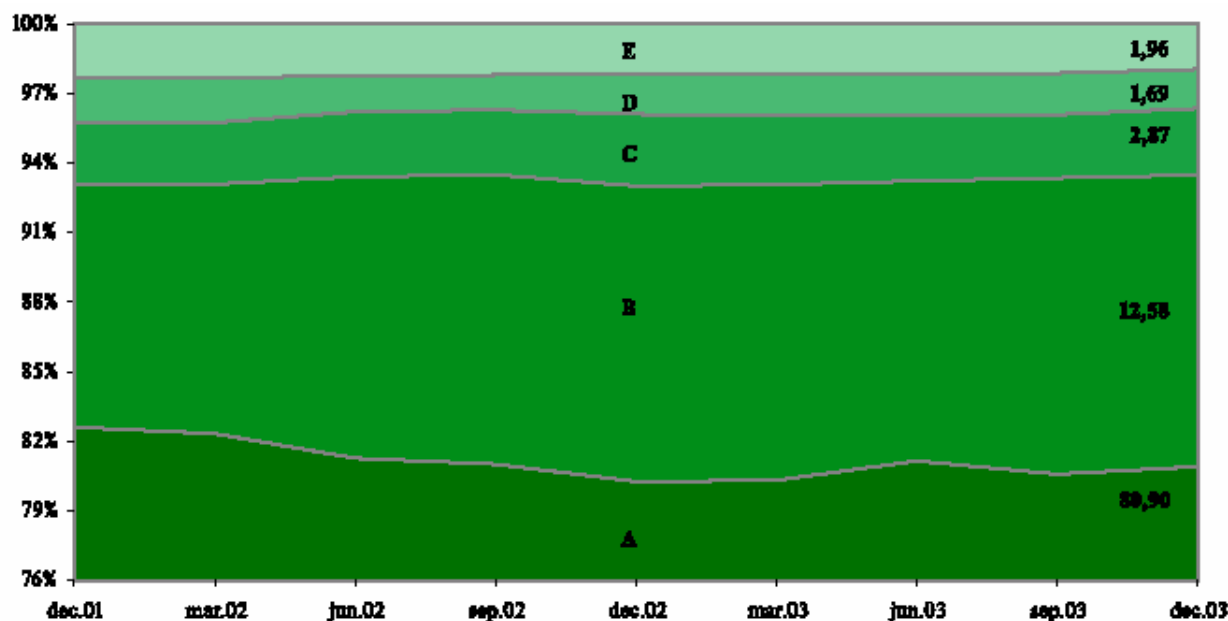
Bonitetna struktura kreditnega portfelja se je v letu 2003 izboljšala. Delež terjatev v bonitetni skupini A se je povečal za 0,6 odstotne točke na račun zmanjšanja terjatev, razvrščenih v bonitetne skupine B, C in E. Posledično je bilo v tem obdobju ugodno tudi gibanje terjatev razvrščenih v skupine B, C in E (glej tabelo 7 in sliko 7). Sprememba strukture se je izrazila tudi na spremembi povprečne tveganosti terjatev sistema, ki se je v omenjenem obdobju zmanjšala s 5,88% na 5,59%.

Tabela 7: Razvrstitev bilančne in zunajbilančne aktive bank, oblikovani popravki in rezervacije

	31.12.02				31.12.03			
	Razvrščene terjatve v mio SIT	v %	Popravki, rezervacije v mio SIT	v %	Razvrščene terjatve v mio SIT	v %	Popravki, rezervacije v mio SIT	v %
A	2.943.971	80,3	32.114	14,1	3.364.116	80,9	35.919	14,7
B	467.919	12,8	51.579	22,6	523.209	12,6	53.574	21,9
C	113.470	3,1	30.146	13,2	119.373	2,9	32.306	13,2
D	63.434	1,7	35.429	15,5	70.103	1,7	40.745	16,7
E	79.483	2,2	79.165	34,7	81.669	2,0	81.660	33,4
Skupaj	3.668.276	100,0	228.432	100,0	4.158.470	100,0	244.203	100,0

Vir: Letno poročilo za leto 2003, Banka Slovenije.

Slika 7: Struktura kreditnega portfelja vseh bank (v %)

Vir: Letno poročilo za leto 2003, Banka Slovenije.

Kot so ugotovili v Banki Slovenije, je za tudi za slovenske banke značilna cikličnost gibanja rezervacij in kreditne aktivnosti, ki je tesno povezana s cikličnostjo gospodarske aktivnosti. Za bančne rezervacije je značilno, da se oblikujejo v določenem časovnem zamiku po ugotovitvi povečanja kreditnega tveganja. Njihov obseg se torej povečuje, ko se gospodarstvo giblje v recesijo, in znižuje, ko je gospodarstvo v vzponu.

3.12.4 Primeri bank in hranilno kreditnih služb, ki so se znašle v težavah zaradi slabega obvladovanja kreditnega tveganja

V kratki zgodovini slovenskega bančništva smo zabeležili tudi nekaj primerov bank in hranilno kreditnih služb, ki so imele probleme zaradi slabega obvladovanja kreditnega tveganja. V nadaljevanju navajam nekaj primerov.

Komercialna banka Triglav

Propad Komercialne banke Triglav v letu 1996 je prvi primer zaprtja banke v neodvisni Sloveniji. Vzrok za težave banke gre iskati v kreditni politiki banke, ki si je pomladi leta 1996 začela v veliki meri izposojati na medbančnem trgu in je za sposojene vire plačevala višjo obrestno mero od drugih udeležencev na trgu. Prav tako je začela deponentom ponujati višje obrestne mere. Izposojene vire pa je nato posojala zelo tveganim komitentom, ki niso mogli poplačati dolga ob zapadlosti. Zato je banka zašla v likvidnostne težave. Ko je Banka Slovenije prejela revidirane izkaze banke, kjer je bilo razvidno, da je banka poslovno leto zaključila z izgubo, je uvedla izredni pregled poslovanja Komercialne banke Triglav. Pregled je ugotovil poslabšan položaj banke in uvedeni so bili sanacijski ukrepi, ki pa niso

bili uspešni. Tako je bil v juliju 1996 uveden likvidacijski postopek, ki je decembra 1996 prešel v stečajni postopek.

Banka Slovenije je po propadu Komercialne banke Triglav sprejela dodatne sklepe in uvedla dodatna poročila s področja likvidnosti.

Hranilno kreditne službe

Število hranilno kreditnih služb se od leta 2000 po uvedbi sklepa o usklajevanju hranilno kreditnih služb z določbami zakona o bančništvu precej znižuje. Od leta 2002, ko je delovalo 25 hranilno kreditnih služb, se je do konca leta 2003 zmanjšalo na dve. Večina se jih je pripojila ali bila prevzeta, tri so bile likvidirane in tri so šle v stečaj.

V nasprotju z bankami po starem zakonu o bankah in hranilnicah (1991) hranilno kreditnim službam ni bilo potrebno pridobiti dovoljenja za opravljanje bančnih storitev. Šele z novim zakonom o bančništvu (1999) so se za hranilno kreditne službe določili skoraj enaki pogoji za opravljanje bančnih in drugih finančnih storitev, kot so veljali za banke in hranilnice. Banka Slovenije je ocenila, da je potrebno prisiliti hranilno kreditne službe, da začnejo v najkrajšem času izpolnjevati minimalne standarde varnega in skrbnega poslovanja. Državni zbor je odredil prilagoditveno obdobje do 20.2.2004.

Banka Slovenije je že v prilagoditvenem obdobju imela zakonsko pristojnost, da lahko ukrepa proti hranilno kreditni službi, če le-ta v času prilagoditvenega obdobja ne izpolnjuje s posebnim podzakonskim aktom predpisanih zahtev. Ob koncu prilagoditvenega obdobja je torej prišlo do izenačitve bonitetne regulative za hranilno kreditne službe z bonitetno regulativo, ki že vrsto let veljala za banke in hranilnice.

V prehodnem obdobju so bili uvedeni:

- stečajni postopek nad HKS Trbovlje v novembru 2001, in sicer zaradi stečaja ustanovitelja - zadruga, ki je bila hkrati tudi največji dolžnik,
- stečajni postopek nad HKS Slovenska hranilnica in posojilnica Kranj, v juniju 2002,
- stečajni postopek nad HKS Sicura, v decembru 2002, in
- v letu 2003 stečajni postopek nad HKS Soča.

Glavni vzroki za propad hranilno kreditnih služb so bili slaba naložbena politika in posledično nedoseganje z zakonom predpisanih kapitalskih zahtev.

Slovenska investicijska banka

Banka Slovenije je v primeru najmanjše slovenske banke - Slovenske investicijske banke (SIB banke) - večkrat ukrepala. Za SIB banko je bilo znano, da so bile njene kreditne mape vodene zelo malomarno. Banka Slovenije je tako poskušala izboljšati delovanje banke z

izdajanjem ustreznih odločb, vendar pri tem ni bila uspešna. Tako so inšpektorji pri svojem rednem pregledu poslovanja banke v novembru in decembru leta 2002 ugotovili precej nepravilnosti. Med drugim so na podlagi pregleda določenega odstotka kreditnega portfelja in drugih naložb banke ugotovili določeno višino dodatno potrebnih rezervacij. V januarju 2003 je zato Banka Slovenije izdala dve odredbi, s katerima je banki določila roke za odpravo nepravilnosti. Za s strani Banke Slovenije nepregledani del portfelja in drugih naložb banke je Banka Slovenije odredila upravi banke, da jih v celoti ovrednoti v skladu s predpisanimi merili za razvrščanje portfelja, ter da to razvrščanje verificira pooblaščen revizor. Na tej podlagi je bila banka dolžna oblikovati rezervacije in popravke vrednosti za celoten portfelj in druge naložbe po stanju na dan 31. decembra 2002 (Letno poročilo za leto 2003, Banka Slovenije, 2004).

Z januarsko odredbo je Banka Slovenije med drugim zahtevala tudi, da nadzorni svet in uprava banke skličeta skupščino in predlagata dokapitalizacijo banke, saj banka zaradi ugotovljenih premalo oblikovanih popravkov vrednosti oziroma rezervacij po stanju na dan 30.9.2002 ni dosegala niti zahtevane minimalne kapitalske ustreznosti 8%. Delničarji banke na skupščini v februarju 2003 dokapitalizacije niso izglasovali.

Banka Slovenije je banki februarja 2003 izdala še dve dopolnilni odredbi, s katerima je imenovala v banki svoje pooblaščenice, ki so bili fizično prisotni v banki. Vzporedno pa je potekala tudi prodaja večinskega deleža banke, katerega lastnik je bilo Javno podjetje Energetika. Štiri banke, ki so oddale nezavezujoče ponudbe, so v aprilu opravljale skrben pregled banke. Do izteka roka za oddajo zavezujočih ponudb je ponudbo oddala le ena banka. Tako je Javno podjetje Energetika svoj delež prodalo Novi Ljubljanski banki.

3.12.5 Problematika oblikovanja rezervacij

Za banke je značilno, da kreditni portfelj predstavlja 60 odstotkov ali več bančnih sredstev, medtem ko je kapitala ponavadi manj kot 10%. Posledično zmanjšanje izgube iz naslova kreditov za samo pol odstotka pomeni veliko višji donos na kapital. Oziroma, če upoštevamo da dobre banke ustvarijo na leto približno 1% dobička po davkih na vložena sredstva, potem lahko pol odstotno zmanjšanje izgube na 70% sredstev poveča donosnost sredstev za 30%. To je osnovna kreditna aritmetika (Greenbaum S.I., Thakot A.V., 1995, str. 591).

Splošno znano je, da ob pomoči »ustvarjalnega računovodstva« tudi slovenske banke krojijo poslovne rezultate, ki pa morajo resnično in pošteno izkazovati, kakšno je premoženje bank in ustvarjeni dobiček. Nadzorne institucije sočasno skrbijo za nadzor nad bančnim poslovanjem in čim večjo varnostjo varčevalcev, upnikov in delničarjev, ki je odvisna od obvladovanja številnih bančnih tveganj. Banke imajo seveda možnost da bolj ali manj pošteno prikažejo realno vrednost kreditnega portfelja, da sledijo opozorilom, in zahtevam centralne banke po oblikovanju čim višjih rezervacij in rezerv ali da se izognejo davčnim

obveznostim. Če je dobiček večji, si lahko vodstvo bank in člani nadzornih svetov privoščijo zajetnejše letne nagrade, zaposleni uslužbenci višje plače, delničarji višje dividende, država pa si mane roke zaradi višje obdavčenih dobičkov. Za delničarje seveda politika razdelitve prevelikega dela dobička pomeni, da »najedajo« lastno substanco (Lah E., 2002, str. 1).

4. REVIDIRANJE KREDITNEGA TVEGANJA BANKE

4.1 SPOZNAVANJE S STRATEŠKO SITUACIJO V BANKI NA PODROČJU KREDITNEGA TVEGANJA

Ključen proces, ki ga je potrebno proučiti na področju kreditnega tveganja, je upravljanje s kreditnim tveganjem. Revizorja zanima celoten proces kreditiranja od nastanka pobude za nastanek kreditnega razmerja z banko, odobravanje in dokumentiranje kreditov, spremljava in nadziranje, oblikovanje rezervacij, izterjava in poplačila kreditov skupaj z obrestmi.

Pri spoznavanju strateške situacije v banki revizor v okviru analitičnih postopkov prouči stopnjo rasti kreditnega portfelja in stopnjo rasti tržnega deleža banke. Nadalje revizor analizira tudi absolutno velikost kreditnega portfelja v primerjavi s celotnimi sredstvi banke in ugotoviti koncentracijo bančnih komitentov iz posameznih sektorjev oziroma regij. Revizor proučuje tudi zamude pri izterjavi kreditov, stopnjo oblikovanih rezervacij in stopnjo izterjanih slabih kreditov.

4.2 REVIZORJEVO SPOZNAVANJE S PROCESOM KREDITIRANJA V BANKI

Revizor mora najprej spoznati organiziranost in delovanje posojilne dejavnosti v banki. Z vidika obvladovanja tveganj je organizirana ustrezno, če so nezdružljive aktivnosti med seboj ločene, kar zmanjšuje možnost prevar. Revizor preveri, ali obstaja organizacijski predpis, ki ureja kreditno poslovanje banke, ali ta predpis omogoča ustrezno organiziranost posojilne funkcije in ali je poslovanje tudi v resnici organizirano v skladu z njim (Kerec R., 2000, str. 27).

Nezdružljive aktivnosti v procesu dajanja posojil se združujejo v dva dela: komercialni del, ki zajema aktivnosti v zvezi z odobravanjem posojil in hranjenjem dokumentacije, ter knjigovodski del, ki zajema aktivnosti v zvezi z računovodskim spremljanjem posojil in obrestovanjem. V okviru prvega dela se ponavadi loči še čisti komercialni del posla, ki vključuje aktivnosti s pridobivanjem strank in na del odobravanja posojil, ko se presoja boniteta stranke in tveganost posla.

Revizor mora ugotoviti, ali organizacijski predpis zagotavlja ločeno delovanje teh delov, ali se aktivnosti v resnici izvajajo ločeno in ali so tudi organizirane znotraj ločenih oddelkov.

Revizor presoja tudi strukturo zaposlenih v posameznih oddelkih, organizacijo dela, odgovornosti za organiziranje, odgovornosti za izvajanje, potek dela v oddelku, odnose med zaposlenimi, aktivnosti med oddelkoma, pristojnosti posameznega oddelka in tako naprej. Presoja na podlagi različnih internih predpisov, kot so pravilniki, sklepi in drugi akti, ki urejajo posamezna dela in naloge zaposlenih ter njihove pristojnosti in odgovornosti pa tudi pristojnosti in odgovornosti različnih odločevalnih ravni. Opravlja tudi razgovore z zaposlenimi ter neposredno opazuje poslovanje in izvajanje delovnih nalog.

4.3 SPOZNAVANJE Z NOTRANJIMI KONTROLAMI V PROCESU KREDITIRANJA

Namen notranjih kontrol je pomagati uresničevati namene ravnateljstva pri zagotavljanju pravilnega in uspešnega izvajanja poslovanja, tudi upoštevanja usmeritev ravnateljstva, varovanja sredstev, preprečevanja in odkrivanja prevar ali napak, točnosti in popolnosti računovodskih razvidov ter pravočasnega pripravljanja zanesljivih računovodskih informacij.

Notranje kontrole je zelo težko opredeliti. V vsakem primeru pa gre za organizacijo oziroma organizacijske ukrepe ter usklajeno delovanje postopkov in metod, ki so potrebni v vsakdanjem delovanju oziroma poslovanju podjetja, da so zagotovljene čim večja točnost, urejenost in tudi učinkovitost v delovanju vseh delov podjetja (Menard V. et al, 1994, str. 11).

Pri sistemu notranjih kontrol ločimo organizacijske in postopkovne kontrole. Pri njihovem oblikovanju je potrebno upoštevati kodeks banke in poslovni načrt banke. Pri oblikovanju notranjih kontrol je potrebno prepoznati in oceniti tveganja, upravljati s kadri, dokumentirati kontrole, podeljevati pooblastila in razmejevati dolžnosti.

V ustroj notranjih kontrol sodijo (Menard V. et al., 1994, str. 12):

- Kontrolno okolje, ki se običajno opredeljuje kot celovit odnos lastnikov in posloводства podjetja do računovodskega sistema in vpeljanih kontrolnih postopkov.
- Računovodski sistem je del informacijskega sistema. Razumemo ga kot organizacijsko celoto medsebojno povezanih sestavin, ki so vključene v obravnavanje računovodskih podatkov in oblikovanje informacij.
- Kontrolni postopki so smernice in postopki, ki poleg tistih, ki so že del kontrolnega okolja in računovodskega sistema, omogočajo razumno zagotovilo, da se dosežajo

cilji podjetja glede obravnavanja poslovnih funkcij, ohranjanja podatkov v evidencah in zavarovanja sredstev.

Narava in obseg kontrol je odvisna od:

- vrednosti sredstev;
- prenosnosti in tržljivosti sredstev;
- možnosti prikrivanja izgub, nastalih zaradi napak ali poneverb ter
- velikost vpliva napak ali poneverb na finančni položaj banke, njeno poslovanje in ugled.

Revizor mora spoznati ustroj notranjih kontrol že med načrtovanjem svojega dela. Na podlagi spoznanj lahko opredeli možne nepravilne trditve v računovodskih izkazih in stopnjo kontrolnega tveganja ter se odloči, ali bo revizijske postopke usmeril v preverjanje notranjih kontrol ali pa predvsem v preverjanje podatkov.

Tudi dobro načrtovana in izvajana notranja kontrola lahko le do določene mere zagotavlja izpolnitev postavljenih ciljev banke. Njena učinkovitost je odvisna od vrste omejitev znotraj sistema notranjih kontrol kot so: možnost napačnega odločanja, tehtanje stroškov in koristi vzpostavitve notranjih kontrol, možnost napak... Postavljene kontrole je mogoče zaobiti s tajnim dogovorom dveh ali več oseb, pa tudi poslovodstvo lahko ima pooblastila za preseganje postavljenega sistema notranjih kontrol.

Revizorja pri spoznavanju z notranje kontrolnim ustrojem na najpomembnejših področjih kreditnega procesa zanimajo predvsem naslednja področja (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001):

- a) začetek postopka in poraba odobrenih sredstev,
- b) spremljanje,
- c) izterjevanje, ter
- d) obdobjno preiskovanje in vrednotenje.

Glej vprašalnik o notranjih kontrolah v prilogi 2.

4.4 SPOZNAVANJE Z NOTRANJIMI KONTROLAMI RAČUNALNIŠKO PODPRTEGA POSOJILNEGA POSLOVANJA BANKE

Na postavljanje in delovanje notranjih kontrol močno vpliva tudi uporaba računalnikov v bančnem poslovanju. Ta zahteva poleg ustreznih kontrol pri izvajanju bančnih poslovnih dejavnosti tudi uspešne kontrole pri aktivnostih, povezanih z uvajanjem in delovanjem računalniških sistemov.

Pri vnašanju podatkov v računalnik se poleg ročnih kontrolnih postopkov pojavljajo tudi kontrolni postopki, oblikovani v okviru računalniških programov.

Revizor, ki revidira računalniško uporabo rešitev posojilnega poslovanja, si pri tem prizadeva doseči več ciljev. Ugotoviti mora, ali (Kerec R.,2000, str. 29):

- je skladna s sprejetim načrtom informacijske podpore v banki,
- so kupljeni oziroma razviti ustrezni in pravilni računalniški programi,
- zadostuje načelom varnosti,
- deluje pravilno,
- zadovoljuje potrebe uporabnikov, in
- se uporablja.

Revizor na podlagi sprejetega načrta informacijske podpore v banki ugotavlja, ali je uporabniška rešitev posojilnega poslovanja v skladu s tem načrtom. Glede na to, ali gre za nakup ali lastno razvijanje računalniških programov, opazuje postopek nakupa oziroma razvijanja in presoja ustreznost izbrane metodike za nakup ali razvijanje. Ugotavlja, ali v banki obstajajo smernice o nakupu oziroma razvijanju računalniških programov v obliki zahtevanih opravil in aktivnosti ter odgovornosti. Če obstajajo, presoja, ali so razumljive in skladne s poslovnim razmišljanjem banke, s sprejetim organizacijskim načrtom, z zakonskimi predpisi, z načeli dobrega poslovanja in s standardi o informacijskih sistemih. Prav tako ugotavlja, ali je banka sprejela standarde o računalniških programih, ki se nanašajo na razvijanje in oblikovanje uporabniških rešitev ter njihov videz, standarde o načinu komuniciranja z uporabniki, o prikazovanju slik na zaslonu, o obveščanju uporabnika o napakah in tako naprej. Ugotavlja še, ali obstajajo akti, v katerih so opredeljene odgovornosti zaposlenih v zvezi z nakupom oziroma razvijanjem, ali se izpolnjujejo, kakšne kontrole za njihovo preverjanje obstajajo, pa tudi kdo jih izvaja ter kdaj in na kakšen način.

Revizor preverja tudi, ali je na voljo vsa potrebna dokumentacija o računalniških programih ter ali je ustrezna, razumljiva in popolna. Preverja zadolžitve v zvezi z vodenjem in preverjanjem dokumentacije, in sicer, kako in kdaj se preverja, kdo je zadolžen za preveritev, torej, kakšne so notranje kontrole pri vodenju dokumentacije in kdo jih izvaja (Kerec R.,2000, str. 29).

Nadalje revizorja zanima tudi funkcionalnost računalniških programov. Pri tem ga zanima, ali ustrezajo pisnim zahtevam uporabnika glede nabave, razvoja ali dopolnitve računalniških programov. Pri uporabnikih in razvijalcih preverja, kako se računalniški programi uporabljajo, in presoja, ali so razlogi za to, da se ne uporabljajo upravičeni oziroma neupravičeni. Revizor preveri tudi, ali navodila za uporabo računalniških programov ustrezajo svojemu namenu, ali so napisana nedvoumno in dovolj razumljivo in ali se sploh uporabljajo.

Tako pri nakupu in razvijanju računalniške opreme in računalniških programov, kot tudi pri njihovem uvajanju in delovanju, je treba zagotoviti delovanje notranjih kontrol in njihovo kasnejše nadziranje. Z vidika ustreznosti in varnosti računalniških programov pa so posebej pomembne notranje kontrole, povezane z dostopom do podatkov in programov, s popolnim in točnim zajemanjem podatkov ter z ažuriranjem podatkovnih zbirk.

Učinkovit ustroj notranjih kontrol pri posojilnem poslovanju banke vpliva na kakovost izvajanja te bančne dejavnosti. Ker si danes poslovanja banke ne moremo zamišljati brez računalniške podpore, je veliko kontrol povezanih z računalniškim sistemom.

Naloga revizorja je presoditi ustreznost notranjih kontrol računalniške podpore ter podati predloge o spremembi oziroma širitvi ustroja notranjih kontrol na tem področju. Notranje kontrole posojilnega poslovanja predstavljajo tako ročne kot računalniške kontrole. Revizor mora presoditi tako prve, kot druge, za kar potrebuje poleg znanja o ekonomiji tudi specifično znanje o računalništvu ali pa ta del revizije opravi revizor informacijskih sistemov.

4.5 REVIDIRANJE ODOBRAVANJA KREDITOV

Proces kreditiranja se prične s pridobivanjem strank in prispelim zahtevkom za odobritev kredita ter z zbiranjem in preverjanjem potrebne dokumentacije. Nato pristojne odločevalske ravni kredit odobrijo ali zavrnejo. Na podlagi odobrenega zahtevka se podpiše kreditna pogodba, vnesejo podatki o posojilu in posojilojemalcu v računalnik ter odpre posojilna mapa, v katero se odloži predpisana dokumentacija.

Revizor mora ugotoviti, ali so na voljo predpisani obrazci in ali se v banki evidentirajo ter če se, kako se evidentirajo. Seznaniti se mora z zakonskimi in internimi predpisi glede dokumentacije, ki jo mora prosilec posojila predložiti, in kakšne so kontrole pri sprejemanju in začetnem evidentiranju dokumentacije.

Zahtevek za posojilo in zahtevana dokumentacija morata vsebovati vse podatke, ki so potrebni za vodenje kreditnih map v skladu s sklepom Banke Slovenije. Tako mora revizor s pregledom posojilne mape ugotoviti, ali se vodi z omenjenim sklepom Banke Slovenije.

Ugotoviti mora tudi, katere zakonske podlage, interne predpise, standarde in načela mora kreditni referent upoštevati pri ugotavljanju osnove za pridobitev posojila, pri ugotavljanju osnove za določitev velikosti posojila ter pri opredeljevanju rokov za vračilo posojila, pa tudi pogojev kot so obrestna mera, stroški realizacije posojila, način odplačevanja posojila, tehniko in način obračunavanja, zaračunavanja in plačevanja obresti ter vrste jamstev.

Ugotoviti mora tudi obstoj in delovanje kontrol, ki zagotavljajo pravilno izvajanje teh dejavnosti in preprečujejo zlorabe.

Revizor ugotavlja, ali se te naloge izvajajo v skladu s predpisom o delovnih mestih in nalogah, pooblastilih ter preostalimi internimi akti in pravilniki, pa tudi, ali se pri tem upoštevajo zahteve Banke Slovenije.

Revizor mora ugotoviti tudi, kdo je pristojen za odobritev posojila, kakšen je način odločanja, ali obstajajo pravilniki in sklepi o podpisovanju in pooblastilih ter materialnih pristojnostih, pa tudi, ali se odloča v skladu z njimi, ter kateri kontrolni postopki to zagotavljajo oziroma nadzirajo in kateri omogočajo nadzor.

Revizorjeva naloga pri revidiranju odobravanja posojil je ugotoviti, ali obstajajo kontrolni postopki, ki se nanašajo na obstoj, pravilnost in popolnost dokumentacije, ki jo je prosilec za posojilo dolžan predložiti skupaj z zahtevkom za odobritev posojila. Zaposleni v oddelku odobravanja posojil so dolžni preveriti, ali je izročena celotna dokumentacija, ali so navedeni vsi podatki in ali so točni. Zato morajo natančno pregledati in preveriti vse listine, ki jih bodo kasneje odložili v kreditno mapo.

Podlaga za podpis posojilne pogodbe sta odobren zahtevek za posojilo in podpisana listina o odobritvi posojila. Posojilna pogodba mora vsebovati vse podatke, ki morajo biti pravilni, in jo morata podpisati obe strani. Le takšna je lahko podlaga za vnos podatkov o posojilu in posojilojemalcu v računalnik. Revizor ugotavlja, kakšen je postopek preverjanja podatkov in podpisovanja, kdo ga izvaja in ali je v skladu z internimi predpisi.

4.6 REVIDIRANJE SPREMLJANJA KREDITOV

Posojilne posle spremlja računovodstvo posojilnega poslovanja, to spremljanje pa zajema različne aktivnosti. Notranje kontrole, katerih obstoj in delovanje mora nadzirati notranji revizor, se nanašajo predvsem na računalniške kontrolne postopke, ki zagotavljajo upoštevanje računovodskih načel in standardov. Revizor mora nadzirati ročne kontrole in kontrolne postopke v uporabniški rešitvi, ki podpira različne aktivnosti pri spremljanju posojila, kot so na primer vodenje kreditnih kartic (knjiženje terjatev po kreditojemalcih in rokih zapadlosti), obračunavanje obresti in pošiljanje obračunov posojilojemalcem, mesečno preknjiževanje na podlagi prerazvrstitve aktivnih in pasivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk, usklajevanje analitičnih kontov s konti glavne knjige, pripravljane temeljnic, oblikovanje zbirnih informacij, odpravljanje pošte in arhiviranje prispele pošte za področje kratkoročnega in dolgoročnega dajanja posojil, dnevno evidentiranje prejetih nakazil in izvršenih nakazil po kreditnih poslih, izdelovanje pregledov zapadlih terjatev, priprava različnih poročil za notranje in zunanje potrebe banke, predvsem sestavitev poročila Banki Slovenije, in tako naprej (Kerec R., 2000, str. 33).

Revizor mora preveriti obstoj in delovanje notranjih kontrol pri izvajanju vseh aktivnosti. Zato mora spoznati aktivnosti v oddelku spremljanja kreditnih poslov, ki jih lahko razvrstimo v štiri skupine. Te so (Kerec R., 2000, str. 29):

- spremljanje terjatev do posojilojemalcev,
- obrestovanje,
- priprava temeljnic za knjiženje v glavno knjigo, in
- priprava poročil.

Spremljanje terjatev do posojilojemalcev

Spremljanje terjatev do posojilojemalcev lahko razdelimo v dva dela. V nastajanje terjatev, ki so povezane s črpanjem posojila (nastajanje terjatev iz naslova glavnice, stroškov nadomestila za črpanje posojila, stroškov zavarovanja posojila, obračunanih obresti...) in v poravnavanje terjatev.

Revizor mora ugotoviti, katera listina je podlaga za nastanek terjatve ter ali je pripravljena v skladu z zakonskimi predpisi in računovodskimi načeli. Na primer pri črpanju posojila (poslovnem dogodku, pri katerem se denarna sredstva v celoti ali deloma v okviru v pogodbi opredeljenega zneska posojila nakažejo na račun posojilojemalca) je podlaga za knjiženje in nastanek terjatve plačilni nalog. Denarna sredstva se posojilojemalcu nakažejo na račun s plačilnim nalogom, ki mora biti ustrezno pripravljen in potrjen s podpisami pristojnih zaposlencev. Revizor proučuje obstoj notranjih kontrol pri pripravi plačilnega naloga. Zanima ga, v katerem oddelku nastane, kdo ga pripravi in kako, kdo ga podpiše, kdaj se knjiži, kateri mehanizmi zagotavljajo morebitno razveljavitev in tako naprej. Lahko se zgodi, da nastanek terjatve ni povezan s plačilnim nalogom, temveč je podlaga za njen nastanek izdan račun na primer za nadomestilo črpanja posojila ali za obračunane stroške zavarovanja. V tem primeru revizor prouči obstoj in delovanje kontrol pri sestavi te listine.

Poravnavanje terjatev je poslovni dogodek, ki ga sproži pritek denarnih sredstev v banko prek plačilnega naloga s sklicevanjem na odobreno posojilo. Podlaga za poravnavo terjatve je torej plačilni nalog.

Obrestovanje

Obrestovanje je postopek izračunavanja obresti, ponavadi računalniški. Revizorja zanima kdaj se izvaja obrestovanje, kako se preverjajo izračunane obresti, način pošiljanja obračunanih obresti posojilojemalcem, nastanek terjatev iz naslova obresti, odgovornost zaposlenih pri teh aktivnostih, skratka, celoten postopek obrestovanja in kontrolni mehanizmi, ki zagotavljajo njegovo kakovost.

Priprava temeljnic za knjiženje v glavno knjigo

Ob koncu delovnega dne se pripravijo dnevne temeljnice za knjiženje na konte glavne knjige. Revizorja zanima, kako se temeljnice pripravljajo in prenašajo ter katere kontrole delujejo pri tem.

Priprava poročil

Revizorja zanima, kako se pripravljajo poročila, katera poročila se pripravljajo, kdo zahteva, da se pripravljajo (zunanji in notranji uporabniki), na podlagi česa se pripravljajo, kdo jih pripravlja, kdo odgovarja za njihovo pravilnost in tako naprej.

4.7 UPORABA ANALITIČNIH POSTOPKOV

Analitični postopki se uporabljajo predvsem pri načrtovanju revizije, ker z njihovo pomočjo spoznamo poslovanje posamezne organizacijske enote, opredelimo področje tveganja in si tako ustvarimo celotno sliko o poslovanju določene organizacijske enote ter njenih računovodskih izkazih. Kadar se uporabljajo analitični postopki pri načrtovanju revizije, se v glavnem obravnavajo računovodske informacije, čeprav je koristna tudi uporaba neračunovodskih informacij. Šele ko revizor spozna poslovanje banke in ko ugotovi področja možnih tveganj, pride na vrsto načrtovanje revizijskega preiskovanja, njegovega časovnega razporeda in obsega.

Analitični postopki obsegajo (Žager L., 1995, str. 27):

- primerjavo računovodskih informacij s primerljivi informacijami prejšnjih obdobj,
- primerjavo računovodskih informacij s pričakovanimi izidi (plani),
- primerjavo računovodskih informacij opazovane organizacijske enote banke s preimerljivimi informacijami drugih organizacijskih enot banke,
- proučevanje razmerij med posameznimi računovodskimi informacijami, za katere se pričakuje, da bodo v skladu z napovedjo, le-ta pa naj bi bila na osnovi izkušenj banke, in
- proučevanje razmerij med računovodskimi in neračunovodskimi informacijami.

Z analitičnimi postopki revizor analizira pomembne kazalnike ter proučuje nenavadna nihanja in postavke. Ponavadi so analitični postopki zasnovani na postopkih primerjanja, razčlenjevanja in proučevanja medsebojne odvisnosti različnih podatkov in informacij. Čim večje zagotovilo pridobi revizor iz analitičnega preiskovanja, tem krajše je lahko trajanje in obseg revizijskih postopkov pri preizkušanju podatkov.

Navadno sta najpomembnejši prvini ugotavljanja dobička banke prihodki in odhodki za obresti. Neposredno sta povezani s sredstvi, ki prinašajo obresti, oziroma dolgovi, za katere

je treba plačevati obresti. Če želi revizor ugotoviti upravičenost teh razmerij, lahko preveri, v kolikšni meri so izkazani prihodki in odhodki razlikujejo od zneskov, izračunanih na podlagi povprečja neporavnanih stanj in obrestnih mer, ki jih je banka izkazovala med letom. Tako preverjanje je običajno povezano z vrstami sredstev in dolgov, ki jih banka uporablja pri svojem poslovanju. Tako proučevanje bi na primer lahko poudarilo obstoj pomembnih zneskov kreditov, ki jih kreditorejmalci ne vračajo. Poleg tega lahko želi revizor tudi oceniti upravičenost izkazanih obrestnih mer nasproti tistim, ki so med letom prevladovale na trgu za podobne vrste kreditov in vlog. Dokazi o obrestnih merah, ki jih je banka zaračunavala ali odobravalna svojim strankam nad tržnimi, lahko pričajo v primeru kreditov o prevelikem tveganju ali v primeru obveznosti iz bančnih vlog o težavah v zvezi z dnevno plačilno sposobnostjo ali financiranjem. Podobno so prihodki od nadomestil, ki so tudi velik del dobička banke, neposredno v zvezi z velikostjo prevzetih obvez, za katere je banka ustvarila omenjena nadomestila (Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001).

4.8 PREIZKUŠANJE PODROBNOSTI PODATKOV PRI REVIDIRANJU RAZVRŠČANJA DOLŽNIKOV V BONITETNE RAZREDE IN PREGLED KREDITNIH MAP

Revizor pri revidiranju kreditnega tveganja preverja tudi pravilnost razvrščanja dolžnikov v bonitetne razrede in primernost oblikovanja posebnih rezervacij za kreditna tveganja. V ta namen si izbere določen vzorec komitentov in/ali terjatev, ki ji podrobneje pregleda in preizkusi. Revizor se odloča o obsegu pregleda kreditnih map na osnovi ocene revizijskega tveganja, to je tveganja pri odkrivanju. Če ocenjuje, da je revizijsko tveganje veliko, bo pri pregledu kreditnih map izbral večji vzorec. Če pa ocenjuje, da je revizijsko tveganje majhno, bo izbral manjši vzorec.

Odločanje o velikosti vzorca za pregled kreditnih map

Na osnovi pridobljenih spoznanj o naročniku, njegovem poslovanju, računovodskem sistemu in sistemu notranjih kontrol, bo revizor najprej ocenil tveganje pri delovanju in revidiranju. Revizorjeva ocena tveganja obstoja bistvenih napak zavisi od ocene tveganja pri delovanju in ocene tveganja pri kontroliranju (učinkovitosti notranjih kontrol).

Med posameznimi sestavinami revizijskega tveganja obstaja medsebojna odvisnost, ki je razvidna iz matrike sprejemljivega tveganja pri odkrivanju.

Tabela 8: Matrika sprejemljivega tveganja pri odkrivanju

		Revizorjeva ocena tveganja pri kontroliranju je		
		visoka	srednja	nizka
Revizorjeva ocena tveganja pri delovanju je	visoka	najnižja	nižja	srednja
	srednja	nižja	srednja	višja
	nizka	srednja	višja	najvišja

Vir: Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001.

Gre za obratno sorazmerno odvisnost med združeno stopnjo tveganja pri delovanju in tveganja pri kontroliranju ter tveganja pri odkrivanju. Če na primer revizor meni, da sta stopnja tveganja pri delovanju in stopnja tveganja pri kontroliranju visoki, mora, da bi bilo revizijsko tveganje na sprejemljivo nizki ravni, biti sprejemljivo tveganje pri odkrivanju majhno.

Odnose med posameznimi sestavinami revizijskega tveganja je mogoče prikazati tudi v modelu revizijskega tveganja:

$$RT = TD \times TK \times TO$$

kjer je

RT revizijsko tveganje,

TD tveganje pri delovanju,

TK tveganje pri kontroliranju in

TO tveganje pri odkrivanju.

Vir: Thomas, Ward, Henke, 1991, str. 415.

Ker bi bil pregled vseh kreditnih map časovno in stroškovno neracionalen, revizor pregleda samo določen vzorec kreditnih map. Vzorčenje opredelimo kot uporabo postopkov preverjanja podatkov na manj kot 100% vseh postav v stanju kontov ali vrst poslovnih dogodkov, na podlagi katerih naj bi revizor pridobil in ovrednotil dokaze glede kake značilnosti stanja ali vrste (O'Reilly et al., 1990, str 279).

Pri določanju obsega preveritev mora imeti revizor pred seboj cilj doseganja večje učinkovitosti revizije. Doseči ga je mogoče, če se pravilno kombinirajo določene preveritve, izvršene v predhodnih fazah revizije, predvsem preveritve delovanja notranjih računovodskih kontrol. Postopki se navadno izvajajo na dan bilance stanja. Da pa se doseže večja učinkovitost, se nekateri testi opravijo še pred koncem obračunskega obdobja.

Revizor se odloči za vzorec za pregled komitentov na osnovi izbranih kriterijev. Ti kriteriji so:

- ❑ materialno najpomembnejše postavke,
- ❑ nekaj postavk, ki so razvrščene slabše od skupine A,
- ❑ nekaj postavk z zapadlimi neplačanimi terjatvami,
- ❑ komitenti, ki so razvrščeni v skupino A, stanje kreditov pa se jim iz meseca v mesec povečuje,
- ❑ povezne osebe, ali
- ❑ drugi kriteriji primerni za konkretno banko.

Rezultati revizijskega vzorčenja morajo biti taki, da jih je moč posplošiti na celotno populacijo in se ne smejo bistveno razlikovati od tistih, ki bi jih revizor dobil, če bi preiskoval celotno populacijo. Poleg tega morajo biti objektivni, kar pomeni, da bi morala uporaba enakih strokovnih metod vzorčenja pripeljati različne revizorje do enakih rezultatov.

Pri odločanju o vzorcu lahko revizor uporablja statistične ali nestatistične metode. V praksi se revizorji pogosteje odločajo za dobro premišljene nestatistične metode vzorčenja. Zanje je značilno, da se pri določanju vzorca in ovrednotenju ugotovitev vzorčenja revizor opira predvsem na lastne izkušnje in presojo. Uporablja se v primeru, ko revizor dobro pozna statistično množico in cilj preizkusa, ali pa kadar bi bila uporaba statističnih metod otežena ali neprimerna. Metoda zahteva manj časa in stroškov, poleg tega pa zanjo ni potrebno poznavanje statističnih metod. Po drugi strani pa uporaba statističnih metod omogoča revizorju doseganje večje objektivnosti in posploševanje ugotovitev na celotno populacijo.

Proces vzorčenja je razdeljen na več faz:

- določitev cilja,
- opredelitev vzorčne populacije in enote vzorčenja,
- določitev velikosti vzorca,
- izbira vzorca,
- preiskovanje enot v vzorcu, in
- ovrednotenje ugotovitev preiskovanja.

Pregled kreditnih map

Banka zagotavlja informacije in dokumentacijo o dolžniku z vodenjem kreditnih map. Iz kreditnih map morajo biti razvidni osnovni podatki o dolžniku, njegovem finančnem stanju in položaju ter o vsebini kreditnega razmerja. Kreditne mape morajo vsebovati (Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in izvenbilančnih postavk bank in hranilnic, Uradni list RS, št. 24/2002):

- osnovne podatke o dolžniku (firma, sedež, število zaposlenih, lastniška struktura, vodstvo, posredne in neposredne kapitalske povezave),

- njegove glavne dolžnike in upnike,
- računovodske izkaze za zadnja tri leta,
- analizo in oceno finančno ekonomskega položaja dolžnika oziroma finančnega instrumenta,
- seznam vseh bilančnih in zunajbilančnih terjatev (konto, partija),
- vlogo za odobritev posla in predlog strokovne službe,
- sklep organa, pristojnega za odobritev posla ter pogodbo o sklenjenem poslu,
- analitično knjigovodsko evidenco,
- dokazila o zavarovanju ter dokumentacijo o realizaciji zavarovanja, ter
- drugo pomembno dokumentacijo.

Glavni cilj, ki ga revizor zasleduje pri pregledu kreditnih map banke, je ugotoviti, ali banka ustrezno razvršča postavke danih kreditov v ustrezne bonitetne skupine ter zanje oblikuje zadostne posebne rezervacije za kreditno tveganje. V primeru, da banka katerega od danih kreditov ni razvrstila v ustrezen bonitetni razred, oziroma ni oblikovala ustreznih rezervacij, revizor banki predlaga, da prerazporedi komitente in/ali oblikuje primerne rezervacije.

Pri pregledu kreditnih map revizor ponavadi uporablja vprašalnik. Primer takšnega vprašalnika je v prilogi (Priloga 3).

4.9 OBVEZNA RAZKRITJA V LETNEM POROČILU NA PODROČJU KREDITNEGA TVEGANJA

V pojasnilih k računovodskim izkazom mora banka razkriti pomembne računovodske smernice, na katerih so zasnovani računovodski izkazi banke, ter ustreznost uporabljenih računovodskih smernic v primerjavi s splošnimi računovodskimi načeli, morebitne spremembe računovodskih politik, uporabljene metode vrednotenja posameznih računovodskih postavk, priznavanje prihodkov in odhodkov, politike oblikovanja popravkov vrednosti in morebitnih odpisov, politike priznavanja prihodkov iz v preteklosti oblikovanih popravkov vrednosti in odpisov, strategije oblikovanja dolgoročnih rezervacij za možne izgube iz kreditnega in drugih tveganj.

Pri poslovnih usmeritvah banka predstavi dolgoročne cilje poslovne politike in navede načrtovane aktivnosti za doseganje le-teh v naslednjem letu. Pri načrtovanju aktivnosti banka nameni posebno pozornost tudi ukrepom obvladovanja tveganj.

Banka opiše izpostavljenost banke tveganjem in opredeli svojo pripravljenost za prevzemanje le-teh. Pojasni tudi strategije za obvladovanje in nadziranje tveganj ter njihovo učinkovitost. Pri razkrivanju izpostavljenosti posamezni vrsti tveganja mora banka zagotoviti zadostne podatke kot tudi primerjalne podatke za predhodna obdobja.

Pri razkrivanju izgube iz posojil in terjatev mednarodni računovodski standardi določajo, da mora banka razkriti (Mednarodni računovodski standardi, 2001):

- računovodske usmeritve, na podlagi katerih se neizterljiva posojila in terjatve pripoznavajo kot stroški ter se odpisujejo,
- podrobnosti o gibanju dolgoročnih rezervacij za izgube iz posojil in terjatev v obravnavanem obdobju; banka mora ločeno razkriti znesek, pripoznan v obravnavanem obdobju kot odhodek za izgube iz neizterljivih posojil in terjatev, znesek obremenitev za odpisana posojila in terjatve v istem obdobju, ter znesek, ki v istem obdobju ponovno vzpostavi v prejšnjem obdobju odpisana posojila in terjatve, ker jih banki kasneje uspe izterjati,
- znesek dolgoročnih rezervacij za izgube iz posojil in terjatev na dan bilance stanja, ter
- znesek, ki je vključen v bilanco stanja za posojila in terjatve, za katere banka ni predpisala obresti, ter podlago, ki jo uporablja za ugotavljanje knjigovodskega zneska omenjenih posojil in terjatev.

Vse zneske, ki jih je banka dolgoročno rezervirala v zvezi z izgubami iz posojil in terjatev, poleg tistih izgub, ki jih je posebej ugotovila, ali možnih izgub, za katere izkušnje kažejo, da so prisotne v nizu posojil in terjatev, mora obračunati kot zmanjšanje zadržanega čistega dobička. Vsak storno, ki je posledica zmanjšanja omenjenih zneskov, poveča zadržani čisti dobiček in ga banka ne sme upoštevati pri ugotavljanju čistega dobička v istem obdobju (Mednarodni računovodski standardi, 2001).

Pomen razkrivanja informacij banke o obvladovanju kreditnega tveganja je predvsem v dobri informiranosti investitorjev, vlagateljev, dolžnikov in ostalih partnerjev banke, hkrati pa zahteve po razkritjih banko vzpodbujajo k zagotavljanju ustreznega upravljanja s tveganji, vzpostavitvi notranjih kontrol ter skrbnemu in učinkovitemu poslovanju. Cilj razkrivanja kreditnega tveganja v bankah je, da posredujejo udeležencem na trgu in javnosti informacije, ki jih le-ti potrebujejo za oceno kreditnega tveganja banke. Informacije morajo biti pravočasne, ustrezne, dovolj natančne, primerljive, pomembne in razumljive, skratka takšne, da omogočajo udeležencem na trgu oceniti kreditno tveganje banke. Zahteva po razkrivanju podatkov se ne nanaša na zaupne podatke (npr. o strankah, produktih in sistemih).

Transparentnost na tem področju je izrednega pomena, saj sta slaba praksa upravljanja s kreditnim tveganjem in slaba kvaliteta kreditov še vedno ena izmed glavnih vzrokov propada bank po vsem svetu (Dobra bančna praksa v razkrivanju kreditnega tveganja, 2000). Transparentnost z zmanjšanjem negotovosti pri ocenjevanju bank okrepi zaupanje v bančni sistem.

Baselski odbor je pripravil priporočila, ki so zapisana v dokumentu »Dobra bančna praksa v razkrivanju kreditnega tveganja«, ki bankam predstavlja smernice bančne prakse, ki

temeljijo na že obstoječi praksi razkrivanja podatkov bank in ki zajemajo pet področji, katerih informacije so ključne za ocenjevanje kreditnega tveganja banke: računovodske politike in prakse, upravljanje s kreditnim tveganjem, kreditna izpostavljenost, kvaliteta kreditov in dobičkonosnost. Poleg omenjenega obsega gradivo tudi informacije, ki jih potrebujejo nadzorne inštitucije (Dobra bančna praksa v razkrivanju kreditnega tveganja, 2000).

Na podlagi raziskav, anket in opazovanj med uporabniki informacije je Baselski odbor prišel do ugotovitev, da obstaja veliko povpraševanje po informacijah o kreditnem tveganju in da je v razkrivanju teh informacij še veliko pomanjkljivosti. Baselski odbor na tem področju deluje v skladu s programom finančnih ministrov držav G7, katerih namen je okrepiti mednarodni finančni sistem. Nedavni dogodki so pokazali, da so lahko slabosti pri zagotavljanju in uporabi informacij glavni vir razvoja in širitve finančne nestabilnosti tako na posameznih trgih kot tudi na globalnem finančnem trgu.

4.9.1 Priporočila baselskega odbora glede razkritja podatkov v letnih poročilih bank

Razkritja v letnem poročilu morajo biti prilagojena obsegu in naravi aktivnosti banke, ter podana v skladu z načelom pomembnosti.

Kot smo že zapisali, naj bi po priporočilih Baselskega odbora banka razkrila bolj podrobne informacije na naslednjih področjih (Dobra bančna praksa v razkrivanju kreditnega tveganja, 2000):

⇒ Računovodske politike in prakse:

- Banka mora razkriti informacije o računovodskih politikah, praksah in metodah, ki jih uporablja pri vrednotenju izpostavljenosti kreditnemu tveganju na naslednjih področjih: kreditiranje, trgovanje, investiranje ter upravljanje z likvidnostjo in sredstvi. Banka mora razkriti morebitne spremembe v računovodskih politikah, ki jih je uvedla v tekočem letu.
- Banka mora razkriti informacije o računovodskih politikah in metodah, ki jih uporablja pri oblikovanju rezervacij, ter pojasniti glavne predpostavke iz katerih izhaja in vzroke morebitnih sprememb v metodologiji oblikovanja rezervacij.

⇒ Upravljanje s kreditnim tveganjem:

- Banka mora razkriti kvalitativne informacije o vrsti in nastanku kreditnega tveganja po posameznih poslovnih aktivnostih.
- Banka mora razkriti informacije o strukturi in organizaciji funkcije upravljanja s kreditnim tveganjem (npr. o delitvi dolžnosti, o odborih ter drugih organizacijskih strukturah, sistemu pregledovanja kreditov in notranjih kontrolah).

- Banka mora razkriti kvalitativne informacije o upravljanju s kreditnem tveganjem ter politike in prakse kontrol (npr. o strategijah, ciljnih in praksah, metodah za omejevanje ali kontrolo kreditnih izpostavljenosti itd.).
- Banka mora razkriti informacije o tehnikah in metodah obvladovanja zapadlih in nedonosnih terjatev.
- Banka mora zagotoviti informacije o uporabi kreditnih modelov za merjenje kreditnega tveganja.

⇒ Kreditna izpostavljenost:

- Banka mora razkriti stanje kreditnih izpostavljenosti po glavnih kategorijah (kreditiranje, investiranje, upravljanje z likvidnostjo in zunajbilančne aktivnosti), kjer je smiselno pa tudi prihodnje potencialne izpostavljenosti.
- Banka mora razkriti informacije o kreditni izpostavljenosti po vrsti dejavnosti (npr. komercialni, industrijski sektor, nepremičnine, gradbeništvo, kreditne kartice, leasing, stanovanjske hipoteke), glavnih kategorijah strank (npr. znotraj skupine, do skupin povezanih oseb, delničarjev in do oseb v posebnem razmerju z banko, ter izpostavljenost do institucij z visokim finančnim vzvodom) in po geografskih področjih (npr. doma in v tujini, po posameznih skupinah držav oz. regij).
- Banka mora razkriti informacije o koncentraciji kreditnega tveganja, predvsem mora predstaviti »velike« koncentracije do posameznega komitenta, skupine povezanih komitentov, posameznega ekonomskega sektorja ali posamezne države oziroma regije.
- Banka mora razkriti učinke tehnik zmanjšanja kreditnega tveganja vključno s poroštvi, garancijami, ostalimi oblikami zavarovanj in pogodbeno dogovorjenimi neto poravnnavami.
- Banka mora razkriti kvantitativne in kvalitativne informacije o uporabi kreditnih izpeljanih finančnih instrumentov in ostalih instrumentov, s katerimi prerazdeljuje kreditno tveganje.
- Banka mora razkriti kvantitativne in kvalitativne informacije o listninjenju.
- Banka mora razkriti pogodbene obveznosti v zvezi z regresnimi dogovori in pričakovane izgube iz teh obvez.

⇒ Kvaliteta naložb:

- Banka mora zagotoviti zbirno informacijo o internem procesu in merilih razvrščanja svojih kreditnih izpostavljenosti.
- Banka mora razkriti celotno kreditno izpostavljenost po glavnih vrstah terjatev in naložb in za vsako vrsto prikazati zapadle neplačane terjatve.
- Banka mora razkriti zneske rezervacij. Kjer je smiselno, mora banka rezervacije prikazati po posameznih vrstah naložb.
- Banka mora obrazložiti spremembe v rezervacijah (stanje na začetku obdobja, povečanja rezervacij med letom, zmanjšanja rezervacij med letom,

druge spremembe in stanje na koncu obdobja ter odpise in izterjave že odpisanih terjatev).

- Banka mora razkriti izpostavljenost iz obresti in drugih pogodbenih prihodkov, katerih denarni tokovi so prenehali pritekati zaradi poslabšanja kvalitete dolžnika.
- Banka mora razkriti vrednost terjatev, ki so bile med letom restrukturirane.

⇒ Dobičkonosnost:

- Banka mora zagotoviti podatke o prihodkih, neto dobičku in donosu na sredstva, razčlenjeno po glavnih aktivnostih.

4.10 REVIZORJEV DODATEK IN KREDITNO TVEGANJE

Obvezno vsebino revizijskega pregleda določa zakon o bančništvu na podlagi katerega Banka Slovenije predpiše podrobnejšo obliko in najmanjši obseg ter vsebino revizijskega pregleda in revizorjevega poročila. Pri reviziji bank mora revizor poleg pregleda letnega poročila, sestavljenega v skladu s sklepom o poslovnih knjigah in poslovnih poročilih bank in hranilnic, izdelati še dodatek. Vsebino dodatka določa Sklep o najmanjšem obsegu ter vsebini revizijskega pregleda in revizorjevega poročila. Dodatek mora vsebovati (Uradni list RS, št.24/02):

- kratko zgodovino banke od ustanovitve,
- obseg dovoljenja, vrsto bančnih in drugih finančnih storitev in pomen posameznih storitev v celotnem obsegu poslovanja,
- opis tržnega deleža banke v Sloveniji in opis okolja, v katerem banka posluje (konkurenca, gospodarska razvitost področja, zaposlenost, ...),
- število in predmet opravljenih pregledov centralne banke in drugih pristojnih institucij ter navedbo institucij, ki so v preteklosti opravljale preglede oziroma revidiranje, ter
- izjavo revizorja, da je pregledal poslovno poročilo in preveril, ali je njegova vsebina v skladu z drugimi sestavinami letnega poročila.

Revizor v dodatku prikaže tudi kratke sheme bilance stanja in izkaza poslovnega izida. Če je revizor predlagal popravke posameznih postavk bilance stanja oziroma izkaza poslovnega izida, jih mora v dodatku obvezno obrazložiti.

Dodatek mora vsebovati stanje in spremembe rezervacij in izvršenih odpisov neizterljivih kreditov in terjatev z ustreznimi pojasnili. Dodatek mora vsebovati tudi stanje prevzetih in morebitnih obveznosti z ustreznimi pojasnili (priloga 4).

Revizor mora v dodatek vključiti tudi poročilo o izpolnjevanju pravil o obvladovanju bančnih tveganj. Za vsako tveganje mora tako revizor podati najmanj sledeče:

- kratek opis posamezne vrste tveganj,

- mnenje revizorja o obvladovanju posamezne vrste tveganj,
- pomanjkljivosti po posameznih vrstah tveganj in mnenje revizorja o ustreznosti delovanja sistema notranjih kontrol,
- pojasnila glede izpolnjevanja revizorjevih priporočil iz preteklih let, ter
- priporočila revizorja za izboljšanje postopkov in politike obvladovanja posameznih vrst tveganj.

V okviru pregleda obvladovanja kreditnega tveganja v banki mora revizor izbrati in pregledati vzorec bilančnih in zunajbilančnih naložb banke. Revizor si sam izbere vzorec pregledanih komitentov, v dodatku pa mora opisati razloge za izbran vzorec ter obrazložiti sistem izbire pregledanih komitentov. Revizor si navadno izbere vzorec, komitentov iz poročila, ki ga banka mesečno pošilja Banki Slovenije, to je tako imenovan obrazec RAZ 1 (priloga 6). V posebni prilogi k dodatku revizor prikaže seznam posamično pregledanih komitentov – pravnih oseb (priloga 4).

V primeru, da revizor predlaga spremembo razvrstitve komitentov, mora revizor navesti glavne ugotovitve pri oceni posameznega komitenta ter utemeljiti razloge.

Poleg pregleda pravnih oseb mora revizor pregledati tudi izpostavljenost banke do deset največjih fizičnih oseb. Revizor mora nadalje pregledati tudi izpostavljenost banke do skupine povezanih komitentov.

Revizor mora izpolniti tudi poseben vprašalnik o kreditnih tveganjih in ga vključiti v dodatek (priloga 5).

5. KRITIČNA PREVERITEV AKTUALNE SITUACIJE NA PODROČJU REVIDIRANJA KREDITNEGA TVEGANJA BANK V SLOVENIJI

V letih od 1995 do 1999 je imela v Sloveniji primat pri revidiranju bank revizijska hiša PricewaterhouseCoopers d.d. (do poslovnega leta 1997 Coopers & Lybrand), ki je revidirala večino slovenskih bank. Ko je leta 2000 prevzela revidiranje sistema Nove Ljubljanske banke revizijska družba KPMG, se je vodilna vloga revizijske družbe PricewaterhouseCoopers zmanjšala. Ostale revizijske družbe, ki so revidirale banke, so še Deloitte & Touche, Ernst & Young, in kot edina slovenska družba brez podpore priznane tuje revizijske hiše – revizijska družba ITEO Abeceda.

Vprašanje, kolikšno obdobje naj ima banka istega revizorja, je v nekaterih državah zakonsko urejeno, praktične izkušnje pa kažejo tako na prednosti kot na slabosti menjave revizorja. V primeru daljšega obdobja revizorji zelo dobro poznajo banko, zato je lahko

postopek revizije krajši, vendar se lahko prav zaradi tega kaj pomembnega spregleda (Podlesnik, 2000, str. 115).

Revizijo bank v Sloveniji za leto 2002 so opravile naslednje revizijske hiše: PricewaterhouseCoopers (6 bank), Ernst & Young (5 bank), KPMG (7 bank), Deloitte & Touche (2 banki), ITEO-Abeceda (1 hranilnica), Constantia UHY (1 hranilnica) (Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2002 in prvi polovici leta 2003, str.26).

V letu 2003 je bila za revizorje sistema Nove Ljubljanske banke zopet izbrana družba PricewaterhouseCoopers, ki je tako v tem letu revidirala 13 bank, družba Deloitte & Toche je v letu 2003 revidirala 4 banke, družba Ernst & Young dve banki in družba KPMG eno banko.

5.1 PREVERITEV AKTUALNE SITUACIJE NA PODROČJU KREDITNEGA TVEGANJA V SLOVENIJI

V obliki intervjuja sem med revizorji vseh štirih največjih revizijskih družb, ki v Sloveniji revidirajo banke, raziskala izbrane vidike trenutnega stanja na področju revidiranja kreditnega tveganja. V nadaljevanju navajam vprašanja in zbrane povzetke odgovorov revizorjev, ki so bili vsi specializirani za revizijo bank:

1. Kakšno težo med vsemi tveganji, ki jim je izpostavljena banka, pripisujete kreditnemu tveganju?

Ker se slovenske banke v pretežni meri ukvarjajo s klasičnimi bančnimi posli in ker krediti v portfelju slovenskih bank predstavljajo v povprečju več kot polovico portfelja, je za revizorja kreditno tveganje še vedno najpomembnejše. Revizorji posvečajo revidiranju kreditov od 60 pa tudi do 80 odstotkov svojega časa. V predreviziji se posvečajo pretežno preverjanju notranjih kontrol, v zaključni fazi revizije pa v okviru pregleda kreditnih map preverjanju izterljivosti posameznih postavk.

2. Kaj najbolj vpliva na oceno revizijskega tveganja pri revidiranju kreditnega tveganja?

Na oceno revizijskega tveganja pri ocenjevanju kreditnega tveganja najbolj vplivajo:

- obseg in vrsta kreditnih poslov, ki jih opravlja banka,
- kvaliteta portfelja,
- notranje kontrole, in
- poslovodstvo.

3. Čemu pripisujete največjo težo pri revidiranju kreditnega tveganja?

Revizorji pripisujejo največji pomen notranji organizaciji kreditne funkcije. Na podlagi ocene njenega delovanja pa se odločajo za obseg pregleda kreditnih map.

4. *Kako nekateri propadi slovenskih bank (KBT, SIB banka) in hranilno kreditnih služb (Sicura, Soča) vplivajo na oceno pomembnosti kreditnega tveganja pri reviziji?*

Vsaka revizijska hiša ima svojo metodologijo revidiranja kreditnega tveganja, katere se drži, in propadi nekaterih slovenskih bank ne vplivajo na delo revizorjev.

5. *Katere slabosti na področju kreditnega tveganja pri delovanju in ustroju notranjih kontrol v banki najpogosteje opazate?*

Slabosti, ki jih revizorji najpogosteje opazajo pri ustroju in delovanju notranjih kontrol v bankah, so:

- povezava med »front office« in »back office« v pogledu sodelovanja in mešanja njihovega dela,
- slaba organizacija in struktura kreditnih map,
- slabo dokumentirani postopki in odgovornosti,
- poseganje zaposlenih iz višjih ravni odgovornosti v delo zaposlenih na nižjih ravneh, tako da se zaobidejo nekatere notranje kontrole, in
- nezadovoljiva spremljava kreditnega portfelja.

6. *Ko govorimo o kreditnem tveganju banke mislimo predvsem na tveganje zaradi premalo konzervativne politike pri oceni tega tveganja in prenizko oblikovanih rezervacij. Vendar pa obstajajo tudi banke, ki oblikujejo rezervacije preveč konzervativno. Ali ste v zadnjih dveh letih po opravljeni reviziji večkrat predlagali:*

- a. *večje dodatno oblikovanje rezervacij,***
- b. *manjše dodatno oblikovanje rezervacij, ali***
- c. *zmanjšanje rezervacij.***

Čeprav so politike oblikovanja rezervacij, ki upoštevajo predpise Banke Slovenije, pri večini Slovenskih bank precej konzervativne, revizorji, ki so sodelovali v intervjuju, niso nikoli predlagali znižanja rezervacij. Ker je prag pomembnosti pri bankah izredno visok, tudi generalnega zvišanja rezervacij za celotni portfelj revizorji niso predlagali. Predlagali pa so zvišanje rezervacij za posamezne kreditogjemalec oziroma posamezne naložbe.

7. *Ali ste v zadnjih dveh letih v zvezi z revidiranjem kreditnega tveganja sodelovali z Banko Slovenije in kako?*

Do pred nekaj leti je Banka Slovenije organizirala dokaj redne sestanke z revizorji in sicer po pregledu revidiranih poročil in pred pregledom posameznih bank, ki so Banko Slovenije

posebej zanimale. Tudi zdaj revizorji v posameznih zapletenih primerih sodelujejo z Banko Slovenije.

8. *Poslovanje bank redno pregleduje tudi Banka Slovenije. Ali to znižuje odgovornost revizorja pri revidiranju kreditnega tveganja?*

Vsi revizorji, ki so sodelovali v intervjuju, so se strinjali, da pregledi Banke Slovenije formalno ne znižujejo odgovornosti revizorja. Sicer pa revizor in Banka Slovenije zasledujeta tudi različne cilje: revizor revidira računovodske izkaze, Banka Slovenije pa skrbi za stabilnost finančnega sistema. Pregledi Banke Slovenije pa v praksi dejansko nekoliko znižujejo revizijsko tveganje.

9. *Kako lahko omejimo revizijsko tveganje pri revidiranju kreditnega tveganja?*

Revizijsko tveganje pri revidiranju kreditnega tveganja se lahko omeji predvsem z dobrim poznavanjem poslovanja banke, njenih specifik, notranjih kontrol, z doslednim izvajanjem revizijske metodologije in dobro organizacijo revizijske skupine.

10. *Kako izbirate vzorec za pregled kreditnih map?*

Pri izbiri vzorca za pregled kreditnih map se nekatere revizijske hiše poslužujejo internih metodologij pri izračunu velikosti vzorca in naključnega vzorčenja, druge revizijske hiše pa se pri izbiri vzorca odločajo za izbor kreditnih map na osnovi presoje (npr. spremenjena klasifikacija glede na preteklo leto, informacije o poslovanju posameznih komitentov itd.). Revizorji se odločajo za velikost pregleda od 35 do 80 kreditnih map, vrednost katerih ponavadi ne presega 50% kreditnega portfelja. Velikost vzorca zavisi tudi od koncentracije kreditnega portfelja.

11. *Čemu posvečate največjo pozornost pri pregledu kreditnih map?*

Pri pregledu kreditnih map revizorji preverjajo, če le te ustrezajo zahtevam Banke Slovenije. Pri slabše razvrščenih kreditih pa preverjajo predvsem ustreznost zavarovanj.

12. *Pri revidiranju kreditnega tveganja potrebuje revizor specifična znanja. Kako se revizorji v vaši revizijski družbi usposablajo za revidiranje kreditnega tveganja?*

Usposabljanje revizorjev za revidiranje kreditnega tveganja se izvaja predvsem interno z izobraževanjem doma in v tujini ter s prenosom izkušenj. Ponavadi se v okviru revizijske hiše oblikujejo skupine, ki se specializirajo za revidiranje posameznih finančnih institucij.

13. *Kje mislite, da so na področju revidiranja kreditnega tveganja največji problemi?*

Revizorji so kot največja problema revidiranja kreditnega tveganja bank v Sloveniji navedli dva problema. Prvi je politika oblikovanja rezervacij, ki je zaradi konzervativnih predpisov Banke Slovenije veliko bolj konzervativna, kot pa jo predpisujejo mednarodni računovodski standardi. Posledično računovodski izkazi slovenskih bank niso primerljivi z računovodskimi izkazi bank sestavljenimi v skladu z mednarodnimi računovodskimi standardi. Kot drugi problem pa so navedli problem nadzornih kontrol in korporacijske kulture, ter posege zaposlenih iz višjih ravni organizacije v sistem odobravanja in spremljanja kreditnega portfelja.

6. SKLEP

Pri upravljanju in nadziranju bank se v zadnjih letih posveča čedalje več pozornosti tržnim in operativnim tveganjem ter v okviru slednjega predvsem tveganjem povezanih z informacijsko tehnologijo. Vendar tudi v svetovnem merilu ostaja kreditno tveganje kot eno od klasičnih bančnih tveganj še vedno najpomembnejše in največ bank propade prav zaradi slabega upravljanja s krediti.

Največje tveganje, s katerim se banka srečuje pri odobravanju kreditov in njihovi izterjavi, je tveganje neplačila. To nastopi, kadar dolжник ne izpolnjuje svojih obveznosti v skladu s pogoji kreditne pogodbe. Čeprav je večina kreditov na koncu vrnjenih v celoti, so banke izpostavljene tveganju neplačila in je zato določen obseg odpisov pričakovan. Izkušnje kažejo, da je kvaliteta kreditov močno povezana s finančno skrbnostjo. Poslabšanje kvalitete kreditov je pogosto znak težav v banki. Glavni tveganji, ki spremljata tveganje poslabšanja kreditnega portfelja, sta slabša likvidnost in zmanjšanje kapitala.

Velika pozornost namenjena kreditnemu tveganju izhaja iz dejstva, da že razmeroma majhna izguba v kreditnem portfelju pomembno vpliva na končni poslovni rezultat. Tako lahko npr. zmanjšanje te izgube za samo pol odstotka pomeni kar za 30% višji donos na sredstva.

Revizija računovodskih izkazov je namenjena v prvi vrsti delničarjem banke, nadalje pa tudi drugim interesnim skupinam, kot so zaposleni, potencialni delničarji, lokalna skupnost, kreditorejmalci, predvsem pa tistim, ki poleg lastnikov vlagajo svoja sredstva v obliki danih depozitov, vezanih vlog in kreditov v banko. Revizijo računovodskih izkazov bank pa kontrolira tudi Banka Slovenije, ki revizorju banke predpisuje, da poleg svojega mnenja izdela tudi poseben s sklepom predpisan dodatek. Le-ta predstavlja precej obsežen in nadroben opis banke, njenih tveganj in slabosti v njenem poslovanju, priporočil in ugotovitev o upoštevanju revizorjevih priporočil iz preteklih let.

Revizorji, ki revidirajo banke, morajo imeti nekatera specifična znanja, zato se znotraj revizijskih družb ponavadi oblikujejo posebne skupine, ki se specializirajo za posamezno

finančno področje. Za dejavnosti poslovanja s finančnimi inštrumenti so značilne tudi nenehne in številne inovacije, posebej na področju izpeljanih finančnih instrumentov. Revizorji bank morajo biti tudi nenehno na tekočem, kaj se dogaja in kakšni so trendi razvoja novih bančnih produktov. Tudi pri razvoju upravljanja s tveganji in merjenja kapitalne ustreznosti, pri tem naj izpostavimo nov kapitalni sporazum Basel II, prihaja v zadnjih letih do bistvenih premikov. Če želi izkušen revizor dobro opravljati svoje delo, mora biti ves čas v stiku z dogajanjem in razvojem bančne stroke. Nenazadnje pa je za revizorja potrebno tudi dobro poznavanje informacijske tehnologije, ki jo uporabljajo banke, in na kateri v sodobnem času sloni ter je od njega odvisno celotno poslovanje banke.

Pri reviziji kreditnega tveganja je za revizorja na začetku revizije najpomembnejše, da spozna celotno poslovanje banke in strateška tveganja, ki bi lahko vplivala na njene računovodske izkaze. Spoznati mora vsa področja njenega poslovanja, produkte, stranke, povezane osebe, okolje, konkurente, še posebej pa dejavnosti banke, ki iz računovodskih izkazov niso razvidne, za katere pa obstaja tveganje, da se ob neugodnem izidu pojavijo v računovodskih izkazih. Revizor se z banko spozna preko spoznavanja z vodstvom banke, organizacijsko kulturo, kadrovske politike, pretokom informacij, informacijskim in računovodskim sistemom.

Nadalje je pri reviziji kreditnega tveganja izjemno pomembno, da ima banka vzpostavljene ustrezne notranje kontrole, in da le-te dobro delujejo. Pri kreditnem procesu je predvsem pomembno, da sta ločeni komercialni del posla in računovodski del posla. V okviru prvega se ločujeta še čisti komercialni del posla in presoja bonitete oziroma ocenjevanje kreditnega tveganja. Pri nadziranju kreditnega tveganja pa ni pomemben samo proces odobravanja kreditov, ampak je nadvse pomembna tudi njihova redna spremljava. Le-ta je posebej pomembna pri dolgoročnejših kreditih. V primeru, da se zazna, da se krediti poslabšujejo, se je potrebno ustrezno odzvati, predati spremljavo kreditov v oddelek za slabe kredite in oblikovati dodatne rezervacije.

Neustrezni postopki spremljanja in nadzora kreditne funkcije znotraj uveljavljenih smernic so vzrok za težave s krediti pri velikem številu bank. Eno glavnih slabosti pri obvladovanju kreditnega tveganja pri nas je v načinih zavarovanja, kjer naša praksa še ni v celoti skladna z evropskimi direktivami.

Slovenske banke so še bolj klasičnega značaja, tako da predstavljajo dani krediti v povprečju več kot polovico njihove aktive. Poleg tega pa izkazujejo banke še pomembne potencialne obveznosti, ki se izkazujejo v zunajbilančnih postavkah. Zato revizorji bank v Sloveniji posvečajo od 60 do 80 odstotkov svojega časa prav reviziji kreditnega poslovanja in tveganja povezanega z njimi. Dejstvo, da nad poslovanjem bank bdi in ga nadzira tudi Banka Slovenije in nekatere druge institucije, revizorjevega tveganja prav nič ne zmanjšuje. Po drugi strani pa tudi slabo upravljanje kreditnega tveganja v nekaterih bankah in hranilno kreditnih službah pri nas, ki je vodilo v njihov propad, ne vplivajo bistveno na delo

revizorjev. Le-ti se tudi pri revidiranju kreditnega tveganja držijo znanih in predpisanih postopkov ter internih metodologij posameznih revizijskih družb. Kot največja problema revizije kreditnega tveganja v slovenskih bankah pa so revizorji navedli dva problema. Prvič, da računovodski izkazi slovenskih bank niso mednarodno primerljivi, saj Banka Slovenije predpisuje višje rezervacije, kot jih predpisujejo mednarodni računovodski standardi. Kot drugi problem pa so navedli poseganje v sistem kreditiranja s strani zaposlenih z višjih hierarhičnih ravni organizacije.

LITERATURA IN VIRI

LITERATURA

1. Allen Linda, DeLong Gayle in Saunders Anthony: Issues in the credit risk modeling of retail markets. *Journal of Banking & Finance, Special Issue on Retail Credit Risk Management and Measurement*, 4/2004, str. 727-752.
2. Anadolli Sonja: Banke, nadzor in informacijsko odpiranje. *Basel 2/ 8. strokovno posvetovanje o bančništvu*, Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije, 2002, str. 125-144.
3. Anadolli Sonja: Prenova slovenskih računovodskih standardov in banke. *Bančni vestnik*, Ljubljana, 10/2001. str.1
4. Basu Sam N., Rolfes Harold L. Jr.: *Strategic Credit Management*, John Wiley and Sons, 1995, 239 str.
5. Barle Janez: Računovodski pristop k računanju tvegane vrednosti. *Banke in tveganja/ 3. strokovno posvetovanje o bančništvu*, Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije, 1997, str. 81-92.
6. Borak Neven: Predgovor. *Analiza bančnih tveganj/ 6. strokovno posvetovanje o bančništvu*, Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije, 2000, str. 5-6.
7. Brečko Vlasta: Notranje kontrole v bankah. *Banke in tveganja/ 3. strokovno posvetovanje o bančništvu*, Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije, 1997, str. 121-129
8. Brečko Vlasta: Notranje revidiranje v bankah. *Spremembe v bančnem okolju/ 2. strokovno posvetovanje o bančništvu*, Ljubljana 1996.
9. Bukatarevič Vida, Čufer Uroš: *Ocene kreditnega tveganja sektorjev in dejavnosti*. *Bančni vestnik*, Ljubljana, 50/2001, str. 6-9.
10. Bukovec Sonja: *Metodika revidiranja poslovanja v hranilnici*. Specialistično delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1996, 80 str.
11. Čibej Jože: *Kako banke računajo obresti*. Ljubljana: Združenje bank Slovenije, 1998, 69 str.
12. Glanz Morton: *Loan Risk Management, Strategies and Analytical Techniques for Commercial Banks*. Cambridge: Probus, 1994, 405 str.
13. Greenbaum I. Stuart, Thakor V. Anjan: *Contemporary Financial Intermediation*. Forth Worth: The Dryden Press, 1994. 789 str.
14. Ilovar Sonja: *Nadzor bančnega poslovanja*. *Bančni vestnik*, Ljubljana, 5/1997, str. 2-8.
15. Hočevnar Marko: *Revidiranje notranjih kontrol*. *Revizor*, Ljubljana, 1/1991, str. 56-68.
16. Janevski Lidija: *Tehnike zmanjševanja kreditnega tveganja v Baslu II*. *Bančni vestnik*, Ljubljana, 5/2003, str 35-40.
17. Karpe Primož: *Klasična tveganja bančnega poslovanja – kreditno tveganje*. *Bančni vestnik*, Ljubljana, 4/1997, str. 36 – 38.

18. Kavčič Slavka: Analiziranje za pripravo letnega poročila. 4. strokovno posvetovanje o sodobnih vidikih analize poslovanja in organizacije, Portorož, 1998, str. 7-9.
19. Kerec Romana: Notranje kontrole računalniško podprtega posojilnega poslovanja banke. Revizor, Ljubljana, 9/2000, str. 25-37.
20. Komerički Tina: Vpliv razvrstitve dolžnikov na oblikovanje bančnih rezervacij. Revizor, Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 3/2004, str. 64-78.
21. Krumberger Matej: Nadzor bančnega poslovanja in obvladovanje tveganj v slovenskem bančništvu: izkušnje, problemi in priporočila. Analiza bančnih tveganj/ 6. strokovno posvetovanje o bančništvu, Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije, 2000, str. 71-82.
22. Knez - Riedl Jožica: Pojmovanje in presojanje bonitete podjetja. Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, Ljubljana 2000, 206 str.
23. Lah Emil: Slovenske banke in Enron. Bančni vestnik, Ljubljana, 51/2002, str. 1.
24. Mednarodne smernice za revidiranje. Ljubljana: Zveza društev računovodskih in finančnih delavcev Slovenije, 1992.
25. Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju. Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 2001 (s spremembami do 26.9.2003).
26. Mednarodni računovodski standardi. Ljubljana: Zveza društev računovodskih in finančnih delavcev Slovenije, 2001. 1357 str.
27. Menard Vera et al.: Revidiranje notranjih kontrol podjetja, Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 1994. 123 str.
28. Mishkin Frederic S.: The Economics of Money, Banking, and Financial Markets. 5. izdaja. Harper Colins, 1998, 732 str.
29. Mishkin Frederic S., Eakins Stanley G.: Financial Markets and Institutions, 2. izdaja, Addison-Wesley, 1998, 668 str.
30. Odar Marjan: Notranje kontrole in preprečevanje gospodarskega kriminala. Revizor, Ljubljana, 1993, str. 76.
31. O'Reilly Vincent M. et al.: Montgomery's Auditing. New York: John Wiley & Sons, 1990. 115 str.
32. Podlesnik Bogdan: Vsebinska analiza poslovanja banke. Analiza bančnih tveganj/ 6. strokovno posvetovanje o bančništvu, Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije, 2000, str. 113-126.
33. Ribnikar Ivan: Kreditne institucije. Bančni vestnik, Ljubljana, 6/98, str. 59-60.
34. Ribnikar Ivan: Od denarja do medvedjega trenda. Ljubljana, Ekonomska fakulteta, CISEF, 1994, 229 str.
35. Rošker Marica: Revizijski postopki za pridobitev revizijskih dokazov v notranji reviziji bank. Revizor, Ljubljana, 9/1999, str. 24-39.
36. Rubin Saša: Standardizirani pristop k merjenju kreditnega tveganja. Basel 2/ 8. strokovno posvetovanje o bančništvu, Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije, 2002, str. 31-46.

37. Rubin Saša: Basel II in procikličnost. Bančni vestnik, Ljubljana 3/2003, str. 32-35.
38. Saunders Anthony, Cornett Marcia Millon: Financial Institutions Management, druga izdaja. New York: McGraw-Hill/Irwin, 1997. 673 str.
39. Saunders Anthony, Cornett Marcia Millon: Financial Institutions Management, četrta izdaja. New York: McGraw-Hill/Irwin, 2003. 778 str.
40. Slovenski računovodski standardi. Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije, 2002. 326 str.
41. Skubic Tatjana: Ocenjevanje bank. Analiza bančnih tveganj/ 6. strokovno posvetovanje o bančništvu, Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije, 2000, str. 139-152.
42. Sušnik Saša: Predlagane spremembe mednarodnih standardov kapitala in kapitalske ustreznosti bank. Analiza bančnih tveganj/ 6. strokovno posvetovanje o bančništvu, Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije, 2000, str. 21-32.
43. Taylor Donald H., Glezen William G.: Revidiranje. Zasnove in postopki. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo, 1996. 1078 str.
44. Temeljna revizijska načela. Ljubljana: Revizor 1/94, str. 58-62.
45. Thomas William C., Ward Bart H., Henke Emerson O.: Auditing: Theory and Practice. Boston: PWS Kent Publishing Company, 1991. 1068 str.
46. Turk Ivan et al.: Notranje revidiranje poslovanja, druga izdaja. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo, 1994. 282 str.
47. Turk Ivan: Pojmovnik računovodstva, financ in revizije. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo, 2000. 1083 str.
48. Vezjak Blanka: Preverjalni seznam razkritij v letnih poročilih. Revizor, Ljubljana, 12/2002, str. 9-44.
49. Vezjak Blanka: Revidiranje poslovanja. Iks, Ljubljana, 9/2003, str. 68-73.
50. Žager Lajoš: Uporaba analitičnih postopkov pri revidiranju računovodskih izkazov. Revizor, Ljubljana, 4/1995, str. 26.

VIRI

1. Committee on Basic Auditing Concepts: A Statement of Basic Auditing Concepts. American Accounting Association, Sarasota, Florida, 1973.
2. Anadolli Sonja: Revidiranje bank in hranilnic. Gradivo za izobraževanje za pridobitev strokovnega naziva pooblaščen revizor, Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo, Oktober 2002, 19 str.
3. Banka Slovenije: [URL:http://www.bsi.si/](http://www.bsi.si/), september 2004.
4. Bank for international settlement. Sound practices for loan accounting and disclosure, 1999: <http://www.bis.org/publ/bcbsc142.pdf>, september 2004.
5. Delež slabih posojil v slovenskih bankah se znižuje. Slovenska tiskovna agencija, 11.7.2004.
6. Dobra bančna praksa v razkrivanju kreditnega tveganja, Basel September 2000. Banka Slovenije.
7. Erisk Products: [URL:http://www.erisk.com/Products/Banking.asp](http://www.erisk.com/Products/Banking.asp), december 2003.

8. Industry Examples – Financial Services. Interno gradivo KPMG.
9. International Standards on Auditing, 2002.
10. Interno gradivo družbe KPMG Slovenija d.o.o.
11. Interno gradivo SKB banke d.d.
12. KPMG Audit Manual, June 2003.
13. Križ Peter: Uvedba mednarodnega računovodskega standarda 39 v tujini in Sloveniji. Gradivo za udeležence posveta o uvedbi Mednarodnega računovodskega standarda 39 v tujini in v Sloveniji. Ljubljana: Združenje bank Slovenije, december 2001.
14. Krumberger Matej, Majcen Vida, Bohnec Marjeta, Katušin Goran: Bonitetna bančna regulativa. Gradivo za seminar. Združenje bank Slovenije, Marec 2002.
15. Letno poročilo za leto 2003, Banka Slovenije.
16. Načela upravljanja s kreditnim tveganjem, Basel September 2000, Banka Slovenije.
17. Navodilo za izvajanje sklepa o razvrščanju aktivnih in zunajbilančnih postavk ter sklepa o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 78/2003).
18. Navodilo za restrukturiranje terjatev bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 32/1999).
19. Odar Marjan: Vrste in namen revizij. Gradivo za izobraževanje za pridobitev naziva revizor. Slovenski inštitut za revizijo, Ljubljana, Oktober 2002.
20. Poročilo o nadzoru bančnega poslovanja v letu 2002 in prvi polovici leta 2003. Banka Slovenije, september 2003.
21. Položaj v bankah ni zelo slab ali slab. Intervju z Mitjo Gasparijem, Sobotna priloga. 24.2.2004.
22. Pravilnik o medsebojnem sodelovanju državnih organov (Uradni list RS, št. 55/1999 in 87/2000).
23. Priporočila za upravljanje s kreditnim tveganjem v bankah. Banka Slovenije, oktober 1998.
24. Priporočila za vzpostavitev in izvajanje sistema notranjega nadziranja v bankah. Banka Slovenije, oktober 1998.
25. Priporočila za upravljanje s poslovnim tveganjem. Baselski odbor za bančni nadzor, september 1998.
26. Priporočila za povečevanje transparentnosti bank. Baselski odbor za bančni nadzor, september 1998.
27. Revizijski priročnik. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo, 1995.
28. Sklep o najmanjšem obsegu ter vsebini revizijskega pregleda in revizorjevega poročila (Uradni list RS, št. 24/2002).
29. Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/2002, 85/2002 in 22/2003).
30. Sklep o veliki izpostavljenosti bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/2002, 22/2003 in 65/2003).
31. Sklep o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/2002 in 85/2002).

32. Sklep o oblikovanju posebnih rezervacij bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/2002).
33. Sklep o poslovnih knjigah in poslovnih poročilih bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 24/2002, 52/2002 in 105/2002).
34. Sklep o spremembi sklepa o obveznih rezervah (Uradni list RS, št. 65/2003).
35. Structural Analysis of the EU Banking Sector, European Central Bank, November 2002
36. Zakon o Banki Slovenije (Uradni list RS 58/2002 in 85/2002 – popravek)
37. Zakon o bančništvu (Uradni list RS, št. 7/1999, 59/2001 in 55/2003).
38. Zakon o revidiranju (Uradni list RS, št. 11/2001).
39. Zakon o izvršbi in zavarovanju (Uradni list RS, št. 51/1998)
40. Združenje bank Slovenije, URL: <http://www.zbs-giz.si>, september 2004.

SLOVAR

Adverse selection – napačna izbira

Analytical procedures – analitični postopki

Computer information systems – računalniške informacijske ureditve

Control risk – tveganje pri kontroliranju

Collateral – kredit zavarovan s sredstvi (nepremičnine, premičnine, vrednostni papirji...)

Compensating balance – obvezni depozit, zahtevano minimalno stanje na računu

Covenants - pogodbene zaveze

Database – baza podatkov

Default – neplačevanje dolga

Detection risk – tveganje pri odkrivanju

Days sales outstanding – dnevi vezave terjatev do kupcev

Engagement letter – listina o poslu

Governance – poslovođenje

Inherent risk – tveganje pri delovanju

Management – uprava

Materiality – bistvenost

Rating – bonitetna ocena

Sampling risk – tveganje pri vzorčenju

Significance – pomembnost

Substantive procedures – postopki preizkušanja podatkov

Stress-testing – preverjanje delovanja pod pritiskom

Test of control – preizkusi kontroliranja

Times-interests-earned – mnogokratnik stroškov obresti

Working papers - delovno gradivo

Matrika

RAZVRSTITEV KRITERIJI	PORAVNAVANJE OBVEZNOSTI	INDUSTRIJA PODJETJA	POLOŽAJ PODJETJA V INDUSTRIJI	FINANČNO STANJE	KVALITETA VODSTVA	OBETI
SKUPINA A 1% Standard 1%	- v roku zapadlosti - izjemoma zamuda do 30 dni	- zadovoljivo stanje - ustrezno povpraševanje - nizek poslovni vzvod - dobra profitabilnost - velika razpršenost - ni negativnih vplivov - uravnavanja okolja	- nad povprečjem - zelo konkurenčno - dobri proizvodi in trg - velika razpršenost - kontrola nad cenami	- dobiček raste - dobra likvidnost - zadosten denarni tok - nizek finančni vzvod	- kvalificirano in sposobno - pošteno - jasna strategija - profesionalnost - dobra interna kontrola - dober MIS	- ni tveganja
SKUPINA B 5 - 15% Especially Mentioned 10%	- zamuda do 30 dni - občasne zamude od 30-90 dni - občasno koriščenje okv. pos.	- pojavljajo se problemi - povpraševanje se zmanjšuje - pojavlja se nova konkurenca - naraščajo stroški proizvodnje	- povprečno podjetje - nekaj konkurenčnih slabosti	- še dobičkovno - zadovoljiva likvidnost - zadovoljiv finančni vzvod - denarni tok ne zadošča - za samofinanciranje - investicij	- kvalificirano in sposobno - pošteno - podpora lastnikov - možna dokapitalizacija	- sposobno prestat problem - lahko zdrži konkurenčni - položaj - lahko pridobi dodatne - finančne vire
SKUPINA C 15 - 40% Substandard 25%	- zamuda od 31 do 90 dni - občasne zamude od 90-180 dni - pogosto koriščenje okv. pos. - vnovčene garancije - nezadovoljiva dokumentacija	- industrija v težavah - nekonkurenčni proizvodi - zmanjševanje zaslužkov - zmanjšanje povpraševanja - neugodno gibanje cen	- pod povprečjem panoge - konkurenčni problemi - tehnološke pomanjkljivosti	- izguba - slaba likvidnost - povečanje zadolževanja - nezadosten denarni tok	- slabo - konflikti v vodstvu - pomanjkanje izkušenj - vprašljiva poštenost - brez strategije - slaba notranja kontrola	- potrebna fin. sanacija - različni interesi lastnikov - prikrita tveganja - opazna prezaposlenost
SKUPINA D 15 - 40% Doubtful 50%	- zamuda od 90 do 180 dni - občasne zamude od 180-365 dni - kapitalizacija obresti - slaba dokumentacija	- slab - izgube - visok poslovni vzvod - nekonkurenčnost - zniževanje cen - potrebno prestrukturiranje - neugodna regulacija okolja	- daleč od povprečja - veliki konkurenčni problemi - veliki tehnološki problemi - nujna modernizacija - izguba kupcev in trgov - slaba razpršenost - predimenzionirane kapacitete	- izguba iz poslovanja - nelikvidnost - dezinvestiranje za preživ. - denarni tok nezadosten - za poravnavanje obresti - previsok finančni vzvod	- zelo slabo - nekompetentno - nekooperativno - nepošteno - problemi lastništva - slabi lastniki	- problematično poslovanje - velika prezaposlenost - potrebne spremembe - proizvodov, organizacije - slabi cenovni obeti
SKUPINA E 100% Loss 100%	- zamuda preko 365 dni - ni informacij in dokumentacije	- propadajoča industrija	- med najslabšimi v panogi - nesposobni konkuriranja - zastarela metodologija - nezanimivi proizvodi	- visoka izguba - izredno problem. Likvidnost - denarni tok ne pokriva - stroškov poslovanja - ni virov za poplačilo dolgov - potreben stečaj/likvidacija	- zelo slabo - ni vredno zaupanja - nekompetentno - možnost prevar in - poneverb	- likvidacija - ni interesa za nadaljne - poslovanje

Zgled preverjalnega seznama za preverjanje notranjih kontrol kot pomoč pri ocenjevanju področja bančnega kreditnega poslovanja:

a. na področju odobranja in izplačevanja kreditov

- ali ima banka popolne in zadostne informacije o kreditojemalcu vključno z računovodskimi izkazi in z njimi previdno ravna
- ali ima banka pisna navodila o kriterijih, ki jih uporablja pri ocenjevanju zahtevkov za kredite (npr. obrestno pokritje, zahteve po marži, kazalcih zadolženosti)
- ali banka dobiva bonitetne ocene oziroma sama analizira potencialne kreditnejalce
- ali banka uporablja procedure za odkrivanje kreditiranja povezanih strank
- ali je analiza bonitetnih podatkov o strankah ustrezna in vključuje tudi analizo virov za vračila kredita
- ali temeljijo limiti odobranja na strokovni usposobljenosti osebja
- ali je za kredite večje od predpisanih limitov zahtevana odobritev kreditnega odbora ali uprave
- ali obstaja primerna razmejitev opravil med funkcijami odobranja kreditov in spremljavo servisiranja kreditov ter izterjavo in revizijo
- ali se preverja lastništvo in ustreznost kreditnih zavarovanj z nepremičninami
- ali je podporna dokumentacija, ki spremlja zahtevek za kredit, pregledana in odobrena s strani zaposlenega, ki ni kreditni referent
- ali obstaja kontrola ustreznosti zavarovanj z vrednostnimi papirji
- ali obstaja primerna fizična zaščita dokumentacije o kreditu in njegovem zavarovanju
- ali obstaja kontrola ažurnosti knjiženja nakazil in
- ali obstaja kontrola da se sredstva kredita uporabljajo za predviden namen?

b. na področju spremljave

- ali je zagotovljena kontrola in usklajevanje analitičnih kontov z glavno knjigo s strani zaposlenih, ki ne sodelujejo v kreditnem procesu oziroma ne knjižijo kreditnih transakcij
- ali se poročila o zamudah za glavnice ali obresti od kreditov pripravljajo redno
- ali so ta poročila pregledana s strani zaposlenih, ki niso vključeni v kreditno funkcijo
- ali se uporabljajo procedure za spremljanje komitentov in njihovega poslovanja v skladu z omejitvami (npr. pogodbenimi zavezami) in zahtevami, da banki redno sporoča informacije
- ali se uporabljajo procedure, ki zahtevajo periodično ponovno ovrednotenje vrednosti sredstev prejetih za zavarovanje kreditov
- ali se uporabljajo procedure, ki zagotavljajo redno pregledovanje finančnega položaja in uspešnosti poslovanja kreditnejalcev
- ali se uporabljajo procedure, ki zagotavljajo da banka pravočasno zabeleži ali opravi ustrezne administrativne postopke (npr. obnova zavarovanj za nepremičnine sprejete v zastavo)

c. na področju vračanja kreditov in pri izterjavi

- ali se evidenca o vračilu glavnice in obresti ter stanju kreditov vzdržuje s strani zaposlenih, ki niso vključeni v proces odobravanja kreditov
- ali obstaja kontrola, ki zagotavlja spremljavo kreditov, ki se plačujejo z zamudami
- ali obstajajo napisane procedure, ki definirajo politiko banke glede izterjave zapadlih neplačanih glavnice in obresti po pravnih poteh, kot npr. o zasegu ali zaplombi in prodaji upnikovega premoženja
- ali obstajajo procedure, ki omogočajo redno potrjevanje odprtih postavk s strani kreditorejmalcev, v pisni obliki in s strani zaposlenih, ki ne sodelujejo v procesu odobravanja ali knjiženja kreditov, kakor tudi neodvisna preiskava neusklajenih stanj

d. pri periodičnih pregledih in vrednotenju

- ali obstajajo procedure za redne neodvisne preglede vseh kreditov, ki vključujejo:
 - o pregled rezultatov procesa spremljave
 - o pregled tekoče problematike, ki se nanaša na kreditorejmalce na določenih geografskih področjih ali v določeni panogi
- ali na naslednjih področjih obstajajo primerne politike v pisni obliki in se tudi uporabljajo
 - o za oblikovanje rezervacij za izgube iz naslova kreditov
 - o za prenehanje priznavanja obrestnih prihodkov (ali oceno izključenih prihodkov)
 - o vrednotenje zavarovanj za namene oblikovanja rezervacij za izgube
 - o za ukinjanje predhodno oblikovanih rezervacij ter
 - o za ponovno upoštevanje obrestnih prihodkov
- ali obstajajo procedure, ki zagotavljajo, da so vse zahtevane rezervacije pravočasno vključene v računovodske izkaze ?

Vir: Mednarodni standardi revidiranja in mednarodna stališča o revidiranju, 2001.

KREDITNI VPRAŠALNIK

Banka:

Obdobje: / /2004

1. Podatki o kreditih

Posojilojemalec:

Naziv:

Država:

Panoga:

Zadnji pregled stranke:

Naložbe:

Komitentov limit			
Vrsta naložbe			
Namen (po pogodbi in dejanski) (ustrezenga prekrizaj)	☐ kratkoročni kredit za obratna sredstva ☐ nakup osnovnih sredstev ☐ dolgoročni obratni kapital (rast) ☐ projektno financiranje ☐ drugo, navedi.....	☐ kratkoročni kredit za obratna sredstva ☐ nakup osnovnih sredstev ☐ dolgoročni obratni kapital (rast) ☐ projektno financiranje ☐ drugo, navedi.....	☐ kratkoročni kredit za obratna sredstva ☐ nakup osnovnih sredstev ☐ dolgoročni obratni kapital (rast) ☐ projektno financiranje ☐ drugo, navedi.....
Datum odobritve			
Znesek kredita/garancije			
Trenutno odprto stanje po <ul style="list-style-type: none"> ▪ kreditnem spisku ▪ podatku skrbnika kredita ▪ razlog za razliko 			
Datum črpanja			
Datum zapadlosti			
Obrestna mera			
Stroški			

Drugi pomembni pogoji			
Vrsta zavarovanja			
Podroben opis zavarovanja			
Vir poplačila kredita (ustrezena prekrizaj)	☐ iz obratnih sredstev ☐ letni denarni tok iz poslovanja ☐ prodaja sredstev ali zavarovanja ☐ novo finaniranje ☐ drugo, navedi.....	☐ iz obratnih sredstev ☐ letni denarni tok iz poslovanja ☐ prodaja sredstev ali zavarovanja ☐ novo finaniranje ☐ drugo, navedi.....	☐ iz obratnih sredstev ☐ letni denarni tok iz poslovanja ☐ prodaja sredstev ali zavarovanja ☐ novo finaniranje ☐ drugo, navedi.....

2. Poravnavanje obveznosti

Tekoče plačevanje obresti – Da / Ne / N/P

Teko plačevanje glavnice – Da / Ne / N/P

Zapadle neplačane obveznosti:

Glavnica:

Obresti:

Ali je bila katerakoli naložba reprogramirana ali podaljšana:

Datum:

Razlog:

Glavnica & obresti:

Ali se obresti pripisujejo glavnici – Da / Ne

3. Pregled liste zapadlih neplačanih obveznosti (»črne liste«):

Podjetje je na listi neplačnikov : Da / Ne

4. Anuitetni načrt:

Črpanja:

Vračila:

5. Velike izpostavljenosti

a) Ali vsota kreditov in garancij izdanih posojilojemalcu presega 10% prilagojenega kapitala banke? Da / Ne

Če da, specifikiraj:

Znesek (kreditov in garancije) %

b) Ali vsota kreditov in garancij izdanih posojilojemalcu presega 25% prilagojenega kapitala banke? Da / Ne

Če da, specifikiraj:

Znesek (kreditov in garancije) %

6. Finančne informacije

Revidirani računovodski izkazi
Revizorjevo mnenje je pozitivno
Datum zadnjih finančnih informacij;
Bonitetna skupina:
Razmerje med kreditom in zavarovanjem:

Da / Ne
Da / Ne / N/P

Posojiljemalec/porok	Leto 200...	Leto 200...
	v tisočih SIT	v tisočih SIT
Prihodki
Čisti dobiček
Donosnost
Celotna sredstva
Kapital
Delež kapitala v sredstvih
Kratkoročni koeficient
Denarni tok (dobiček + amortizacija)
* Obveznosti iz kapitala
* Druga posojila
* Potencialne obveznosti

Zakaj banka smatra, da je naložba varna?

Komentarji:

7. Kreditna mapa

Dokazno gradivo

Zahtevana:	<u>Pregledana</u>	<u>Komentar</u>
Pogodba	
Finančna ocena/analiza	
Redno pregledovanje v času trajanja posojila	
Pregled preteklega poslovanja komitenta z banko	
Pregled ostalih posojil	
Odobritev kredita s strani kreditnega odbora	
Dokazila o zavarovanju kredita	
Zavarovanje pri zavarovalnici	
Neodvisno vrednotenje	
Dokazila o poroštvu	

Vsebina kreditne mape je - nezadovoljiva / slaba / dobra

8. Ocena

	<u>Mnenje klienta</u>	<u>Mnenje revizorja</u>
A
B
C
D
E

9. Razlogi za oceno:

Ocena pregledana z:

Ime:	Funkcija:	Datum:
Pripravil:	Manager:	Partner:
Datum:	Datum:	Datum:

PRILOGA 4

Gibanje posebnih rezervacij ter odpisov po vrstah terjatev:

VRSTA TERJATEV IN NALOŽB	Stanje 1.jan.	%*	Neto rezervacije	Neto odpisi	Stanje 31.dec.	%*
1 Krediti bankam						
2 Krediti strankam, ki niso banke						
3 Dolžniški vrednostni papirji, ki niso namenjeni trgovanju						
4 Vrednostni papirji namenjeni trgovanju						
5 Dolgoročne naložbe v kapital strank v skupini						
6 Dolgoročne naložbe v kapital drugih strank						
7 Obresti						
8 Ostalo						
Skupaj bilančne terjatve						
Skupaj zunajbilančne obveznosti						

*Odstotki predstavljajo deleže stanja posebnih rezervacij (oblikovani popravki in/ali rezervacije) v bruto zneskih posameznih vrst terjatev oziroma zunajbilančnih obveznosti

Gibanje zapadlih neplačanih terjatev:

VRSTA TERJATEV IN NALOŽB	Stanje 1.jan	%*	Neto povečan./ zmanjšan.	Odpis terjatev	Stanje 31.dec.	%*
1 Krediti bankam						
2 Krediti strankam, ki niso banke						
3 Obresti						
4 Ostalo						
SKUPAJ ZA						

*Odstotki predstavljajo deleže stanja zapadlih neplačanih terjatev po posameznih bilančnih postavkah v bruto zneskih posameznih vrst terjatev.

Prevzete in morebitne obveznosti na dan...:

VRSTA PREVZETIH IN MOREBITNIH OBVEZNOSTI		poslovno leto pred revidiranjem	predlagani popravki revizorja	poslovno leto po revidiranju	prejšnje leto po revidiranju
1 Finančne garancije	v tuji valuti				
	v SIT				
2 Storitvene garancije	v tuji valuti				
	v SIT				
3 Nepokriti akreditivi	v tuji valuti				
	V SIT				
4 Avalirane in akceptirane menice	v tuji valuti				
	V SIT				
5 Prevzete nepreklicne obveznosti*	v tuji valuti				
	V SIT				
6 Izvedeni finančni instrumenti	v tuji valuti				
	v SIT				
7 Ostalo (ostali akreditivi)	v tuji valuti				
	v SIT				
8 SKUPAJ	v tuji valuti				
	v SIT				

* vključno z neizkoriščenimi okvirnimi krediti vseh komitentov (tudi prebivalstva)

Morebitne obveznosti iz garancij na dan ...:

	GARANCIJE	POSLOVNO LETO		PREJŠNJE LETO	
		V SIT	V tuji valuti	V SIT	V tuji valuti
1	Garancije skupaj				
	a. kratkoročne				
	b. dolgoročne				
2	Sprememba garancij med letom				
	a. Stanje 1. januarja				
	b. Porast med letom				
	- nove garancije				
	- porast na podlagi prevrednotenja (tečajne razlike)				
	c. Vnovčenje garancij				
	d. Zmanjšanje obveznosti na podlagi garancij (ugasnjene)				
	e. Stanje 31. decembra				

Izpeljani finančni instrumenti na dan...:

	Vrste izpeljanih finančnih instrumentov	POSLOVNO LETO		PREJŠNJE LETO	
		v SIT	v tuji valuti	v SIT	v tuji valuti
1	Forward pogodbe				
2	Terminske pogodbe				
3	Opcijske pogodbe				
4	Zamenjave				
5	Ostalo				
	SKUPAJ				

Seznam s strani revizorja pregledanih komitentov

Zap. št.	Matična številka	Naziv komitenta	Neto izpostavljenost v 000 SIT	Razvrstitev banke		Razvrstitev revizorja	
				oznaka skupine	potencialne izgube v %	oznaka skupine	potencialne izgube v %
				terjatev	izgube v %	terjatev	izgube v %
1	2	3	4	5	6	7	8
SKUPAJ							
% v celotni izpostavljenosti							

Vir: Sklep o najmanjšem obsegu ter vsebini revizijskega pregleda in revizorjevega poročila, Uradni list RS, št.24/02.

Vprašalnik o kreditnem tveganju

		DA	NE
1	Ali ima banka sprejeto politiko upravljanja s kreditnim tveganjem?		
2	Ali ima banka izdelane ustrezne notranje postopke za ugotavljanje in merjenje kreditnega tveganja?		
3	Ali ima banka ustrezen načrt ukrepov za obvladovanje kreditnega tveganja in notranje postopke za izvajanje teh ukrepov?		
4	Ali ima banka ustrezne notranje postopke za spremljanje izvajanja ukrepov za obvladovanje kreditnega tveganja?		
5	Ali banka pred odobritvijo vsakega kredita oziroma pred sklenitvijo druge pogodbe, ki je temelj nastanka izpostavljenosti banke, oceni dolžnikovo sposobnost izpolnjevanja obveznosti do banke in kvaliteto zavarovanja terjatev?		
6	Ali banka presega največjo dopustno izpostavljenost do posamezne osebe?		
7	Ali banka presega največjo dopustno izpostavljenost do osebe, ki jo banka posredno ali neposredno obvladuje, oziroma do osebe, ki jo posredno ali neposredno obvladuje ista oseba kot banko?		
8	Ali ima banka veliko izpostavljenost do posamezne osebe?		
9	Ali nadzorni svet izdaja predhodna soglasja za velike izpostavljenosti?		
10	Ali vsota vseh velikih izpostavljenosti presega omejitvev 800% kapitala?		
11	Ali izkazuje banka izpostavljenost do oseb v posebnem razmerju z banko?		
12	Ali nadzorni svet izdaja soglasja za sklenitev pravnega posla, ki je temelj za nastanek izpostavljenosti banke do oseb v posebnem razmerju z banko?		
13	Ali izpostavljenost banke do posamezne osebe v posebnem razmerju z banko presega 10% kapitala banke?		
14	Ali vsota vseh izpostavljenosti banke do vseh oseb v posebnem razmerju z banko presega 100% kapitala banke?		
15	Ali je banka posredno ali neposredno kreditirala in dajala jamstva za nakup lastnih delnic ali delnic družb, v katerih kapitalu je banka udeležena z najmanj 20% deležem?		
16	Ali je banka posredno ali neposredno kreditirala in dajala jamstva za nakup podrejenih dolžniških instrumentov, katerih izdajatelj je sama oziroma družbe, v katerih je banka udeležena z najmanj 20% deležem in ki se glede na svoje lastnosti lahko upoštevajo pri izračunu kapitala in kapitalske ustreznosti banke oziroma družbe?		
17	Ali je imela banka oblikovane zadostne rezervacije za kreditna tveganja?		
18	Ali je imela banka oblikovane zadostne rezervacije za tveganja neizpolnitve nasprotne stranke povezana z državo izvora nasprotne stranke?		
19	Ali poteka odobravanje kreditov posamezni osebi v eni organizacijski enoti banke?		
20	Ali je zagotovljen celovit pregled nad kreditno funkcijo banke?		

21	Ali ima banka organizirano bonitetno službo, ki je ločena od kreditne funkcije?		
22	Ali obravnava banka problematične kredite v kakšni posebni skupini oziroma oddelku?		
23	Ali ima banka izdelana ustrezna pisna navodila o postopkih na področju kreditiranja?		
24	Ali so pristojnosti glede obsega odobrenih naložb urejene z ustreznimi pravilniki?		
25	Ali ima banka izdelane kvantitativne ter kvalitativne omejitve za posamezne sektorje, osebe, države, panoge, itd.?		
26	Ali banka vodi ustrezno politiko in postopke izterjave zapadlih terjatev?		
27	Ali banka vodi ustrezno politiko in postopke odpisovanja terjatev?		
28	Ali banka vodi ustrezno politiko in postopke izterjave odpisanih terjatev?		
29	Ali banka vodi ustrezno in popolno zunajbilančno evidenco o instrumentih, prejetih za zavarovanje terjatev in obveznosti?		
30	Ali ima banka v okviru rezervacij za kreditna tveganja oblikovane tudi rezervacije namenjene izključno zaščiti pred tveganjem kartičnega poslovanja?		

Vir: Sklep o najmanjšem obsegu ter vsebini revizijskega pregleda in revizorjevega poročila, Uradni list RS, št.24/02.

PRILOGA 6

Obrazec RAZ-1

(banka)

RAZVRSTITEV AKTIVNIH BILANČNIH IN ZUNAJBILANČNIH POSTAVK BANKE
na dan _____

v tisoč SIT

Zap. št.	Matična številka	Naziv dolžnika	BILANCNE TERJATVE				Zunaj-bilančne obveznosti	Izključeni prihodki	Skupaj izpostavljenost *	Znesek terjatev za razvrstitev v skupine
			Kredit	Vrednostni papirji in naložbe v kapital	Obresti	Drugo				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9 = 3 do 7	9a
SKUPAJ										